

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Søren Mulvad

Ribediget i 100 år

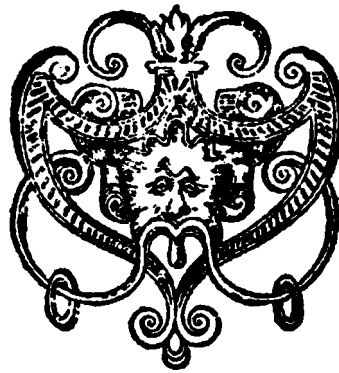
Historisk Samfund for Ribe Amt

Ribediget i 100 år

Jubilæumsskrift i anledning af 100-året for anlægget af Vesterhavsdiget
fra Vester Vedsted til Tosmarks Banke i Darum

Udgivet på foranledning af Digebestyrelsen

Udarbejdet af
Søren Mulvad

Historisk Samfund for Ribe Amt
2012

Ribediget i 100 år

Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt
på Digebestyrelsens foranledning
Redaktion Søren Mulvad

ISBN nr.: 978-87-982045-5-8

Eftertryk må kun ske med forfatterens tilladelse
Produceret af Forlaget Uhrskov, Holsted, fu@uhrskov.com

Udgivet med tilskud fra Sydbank,
Claus Sørensens Fond og
Ella og Helge Rasmussens Fond

Omslagets bagsidefoto er optaget af Klaus Mehlby
Vadehavscentret, Vester Vedsted

Indhold

Forfatterens forord	5
Forord.....	5
Landskabet før digernes tid	8
Tidevandet.....	9
Floder og stormfloder	13
Lokale diger og kreaturfolde.....	14
Et nyt Vesterhavsdige – Ribediget.....	15
Politik og økonomi	15
Digeloven:	17
Digekommissionen	26
Digebestyrelsen.....	32
De ydre omstændigheder	36
Planlægningen	38
Sluserne.....	41
Digebørsterne	45
Børsternes forplejning og omgangsmåde	48
Linjebetjente.....	49
Stormflod 1911	52
Fortidens spor.....	60
Uheld under arbejdet	62
Diget som udflugtsmål	66
Sluserne blev først færdige.....	70
Stillinger ved Diget.....	70
Slusemester.....	70
Slusemedhjælper	72

Færdigt arbejde	72
Vedligeholdelse med videre	75
Landskabet efter inddigningen	76
Digeforstærkningen 1980	77
Vigtige begivenheder	79
Hjalp det så noget?	81
Fremtiden	83
Tak til følgende	84
Kilder og anvendt litteratur:	85

Forfatterens forord

Digebestyrelsen har båret mig med den tillid, det er at udarbejde en jubilæumsbog. Dette arbejde har været fornøjeligt og har medført kontakt til mange interesserede enkeltpersoner, hvis engagement og interesse har været med til at bære arbejdet igennem. Økonomisk tilskud fra Sydbank, Claus Sørensens Fond og Ella og Helge Rasmussens Fond har muliggjort udgivelsen, som Historisk Samfund for Ribe Amt venligst har påtaget sig.

En del stednavnestof har undergået en ændring i løbet af de forgangne hundrede år. Især springer det i øjnene, at Toesmark i Store Darum nu er ometymologiseret til Thorsmark, ligesom Jedsted og Okholm har været stavet i divergerende former. Jeg har bibeholdt de ældre staveformer, hvor jeg har skønnet det forsvarligt.

Varming, juni 2012.

Søren Mulvad

Forord

Der var adskillige gode grunde til at bygge Ribe-diget. I et foredrag i Ingeniørforeningen i København i 1912, kom den ledende ingeniør Kr. Thomsen fra Hedeselskabet ind på adskillige af dem. Beskyttelsen af mennesker og dyr var naturligvis den vigtigste grund tillige med de mange forstyrrelser, som stormfloderne skabte ved at skylle tilført gødning og mergel og selve mulden bort, så der måtte gødes og merges igen, ved at ødelægge det nysåede korn så der måtte pløjes og harves og sås igen, ved at splitte roekulerne og kornstakkene ad, så folk møjsommeligt måtte hente deres til dels ødelagte korn rundt på andres marker, ærgrelsen over at skulle sætte hegn op igen. Landbruget var dengang hovederhvervet i Danmark og dermed grundlag for al vækst.

Ingeniøren rundede sit indlæg af med en slet skjult trussel om, at flere af de dygtigste folk havde udtalt, at dersom Diget ikke blev bygget, så ville det ikke være til at bo længere på egnen!

Opdyrkningen af den Nordamerikanske prærie var næsten afsluttet omkring 1900 og medførte kolossalt kornoverskud, nok til at brødføde også det meste af den europæiske befolkning. Den amerikanske korneksport til dumpingpriser til Europa var ødelæggende også for dansk landbrug, hvis vigtigste eksportvare dengang netop var kornet. Det medførte en omstilling af landbruget til dyrisk produktion, som gav mange års fremgang for landbruget. Umiddelbart havde det ingen direkte betydning for denne egn, idet de gode græsningsmuligheder netop tilgodeså især kvægholdet. Men sidevirkningen, det øvrige landbrugs fremgang, kan have spillet ind.

Endnu et argument var krigen i 1864, hvor Ribe mistede hele sit opland mod syd og var en forarmelse nær, som kan have spillet ind. Ved at fremme produktionen i oplandet kunne byen måske hjælpes i gang igen.

Argumenterne var altså mange, men vejen til endelig vedtagelse, lokalt og i Folketinget, var lang og besværlig. Søren Mulvad har her, garneret med egne betragtninger, leveret et vigtigt bidrag til forståelsen af denne proces.

I vore dage taler man om ildsjæle, folk som brænder for en sag og går i spidsen for resultatet. Den lokale ildsjæl dengang var J. J. Andersen, Ryttergård i Vilslev, der havde en svær opgave. Det at overbevise ikke alene naboer,

men også andre landmænd i andre sogne var ikke så ligetil, og folk har det med at se mere på udgifterne end på en senere gevinst af ukendt størrelse.

I Folketinget sad den lokale - senere forsvarsminister - Søren Brorsen, Farup. Han var kendt som en stejl, men dygtig forhandler, der trak et stort læs i digesagen, som blev besluttet af et enigt Folketing. Beslutningen rummede den kendsgerning, at Diget skulle bygges af jordejerne, hvorfor disse blev pålagt en digeskat. Jorderne var for længe blevet opdelt i parter; man betalte altså pr. part, de fleste landmænd havde rigtig mange parter.

Interessant er det set med nutidsøjne, at argumentet for at bygge Diget udelukkende var at gavne marsken. Mulvad citerer Stiftamtmand E. M. Edelberg for i 1966 at påpege, at stormfloder ville gøre langt større skade på kulturværdierne i Ribe by end på marsken. Bemærkningen faldt i amtsrådet, hvor man diskuterede forstærkning af Diget.

Men hverken i 1909, da digeloven blev vedtaget i Folketinget, eller i 1966 regnede man med, at det var nødvendigt at tænke på borgernes sikkerhed!

Det første digelag blev nedsat i 1909. Den første formand blev naturligvis J. J. Andersen, Vilslev. Her skal bemærkes, at de mange digelag fra syd for Vester Vedsted og til Holland bruger betegnelsen digegreve om deres formand. Hvad der så ligger i det vides ikke, men arbejdet er det samme.

Digelagets ansvar og forpligtelse var, og er den dag i dag, at sikre at Diget er i forsvarlig stand. Derfor blev digebestyrelsen - med deltagelse af en repræsentant fra Staten - også nedsat, inden byggeriet blev igangsat, så man kunne følge processen, som Mulvad interessant har beskrevet.

I den forbindelse kan Vadehavscentrets belysning af byggefasen og filmiske indslag med stormflodsbilleder meget anbefales.

Digebestyrelsernes vigtigste opgave er som nævnt at sikre, at Diget er i forsvarlig stand. Derfor har man altid haft et godt og tillidsfuldt samarbejde med det, der i dag hedder Kystdirektoratet. Herfra kommer ingeniører jævnligt og besigtiger Diget og derudover tager de del i de to årlige digesyn.

Andre opgaver er udlejning af jord og digeskråninger. De sidste vil man helst udleje til fåreavlere. Fårene er med deres trippende adfærd gode til at gøre Diget fast, i modsætning til de tunge kreaturer, der kan træde Diget op.

Digebestyrelsen vælges på almindelig demokratisk vis og udpeger selv sin formand.

Medlemmerne har næsten altid været selvstændige landmænd, det var jo også dem, man byggede Diget for, sagde man i Folketinget, da man bevilgede pengene til Diget og samtidig indførte et digebidrag på 4 % på alle lavt liggende jorder bag Diget. Et bidrag som dog ophørte for få år siden.

Det er naturligvis et tillidshverv at sidde i Digets bestyrelse. Ind imellem også en familiesag. I Darum valgtes således først Lambert Hansen, derefter sønnen H. P. Hansen og derefter dennes søn, Johannes Hansen. I Farup er Digets nuværende formand Hans Tobiasen fulgt efter faderen Ove Tobiasen på posten. Derudover er Kjeld Andreasen, Sdr. Farup næstformand og øvrige bestyrelsesmedlemmer er Holger Lauridsen, Vilslev, Lars Hansen, Øster Vedsted og Lars Jeppe Sørensen, Darum.

Bestyrelsen fortjener tak, fordi den har valgt at markere 100 året med jubilæumsbogen, som derigennem fastholder og bevarer forløbet omkring beslutning og gennemførelse og det videre forløb omkring vedligeholdet og senere forstærkning af Diget.

Det er egnshistorie, når den er bedst.

Jørgen Bjerrum

Digebestyrelsen i jubilæumsåret. Fra venstre: Lars Hansen, Jens Jeppe Sørensen, Hans Tobiasen, Kjeld Andreasen og Holger Bilde Lauridsen

Landskabet før digernes tid

Marsklandskabet langs Vesterhavet fra Ho Bugt i nord og til Den Helder i Holland er karakteriseret ved, at tidevandet regelmæssigt stiger op og overskyller større eller mindre dele, alt efter vejrforholdene. Der har i årtusindernes løb udviklet sig diverse plantearter, som egner sig til et liv i denne evige vekslen mellem saltvandsoversvømmelse og tørhed. Nogle eksempler er strandvejbred, kveller, annelgræs og strandasters. Hvor oversvømmelserne sjældnere når frem, aftager disse i antal, og almindeligere landplanter kommer til at dominere. Som følge deraf er dyrelivet i Vadehavet specielt. Havbundsdyrene, sandorm, muslinger og snegle må leve en del af døgnet uden vanddække, og dermed følger en tilgængelighed for fuglearter, som lever af disse. Også specielle insekter som nogle snudebiller, løbebiller, sommerfugle og bladlus trives godt i dette saltmiljø. Ikke uden grund er Vadehavet bekendt som et nødvendigt fourageringsområde for mange fuglearter, som lever af disse dyr: Edderfugle, strandskade, forskellige typer af præstekrave, lille terne med flere, samt for en lang række trækfugle. Det er sagt, at Vadehavet er en drejeskive, hvor mange trækfugle nødvendigvis må gøre ophold under trækket mellem Arktis og Afrika. Det gælder for eksempel bramgås, klyde, alpin strandløber og rød knortegås.

Det vil føre for vidt her at gøre bredere rede for Vadehavet og marsken som habitat. Man kan ved selvsyn forvisse sig om den publikumsinteresse, der er for at iagttage for eksempel stæretrækket, som i de senere år så effektivt er markedsført som *sort sol*. Også ture i Vadehavet, hvor gæsterne får præsenteret sæler - og i højtidelige stunder strandede marsvin og hvaler, tiltrækker en mængde besøgende. Vadehavet og marsken er et unikt stykke natur. Som der står i Den store Danske Encyklopædi: "Vadehavet er blandt verdens mest produktive økosystemer."

Imidlertid har menneskets trang og behov for at nyttiggøre marsken gennem århundrederne udkæmpet en kamp mod naturen. Det danske Hedeselskab skrev til Ministeriet for offentlige Arbejder den 6. april 1904:

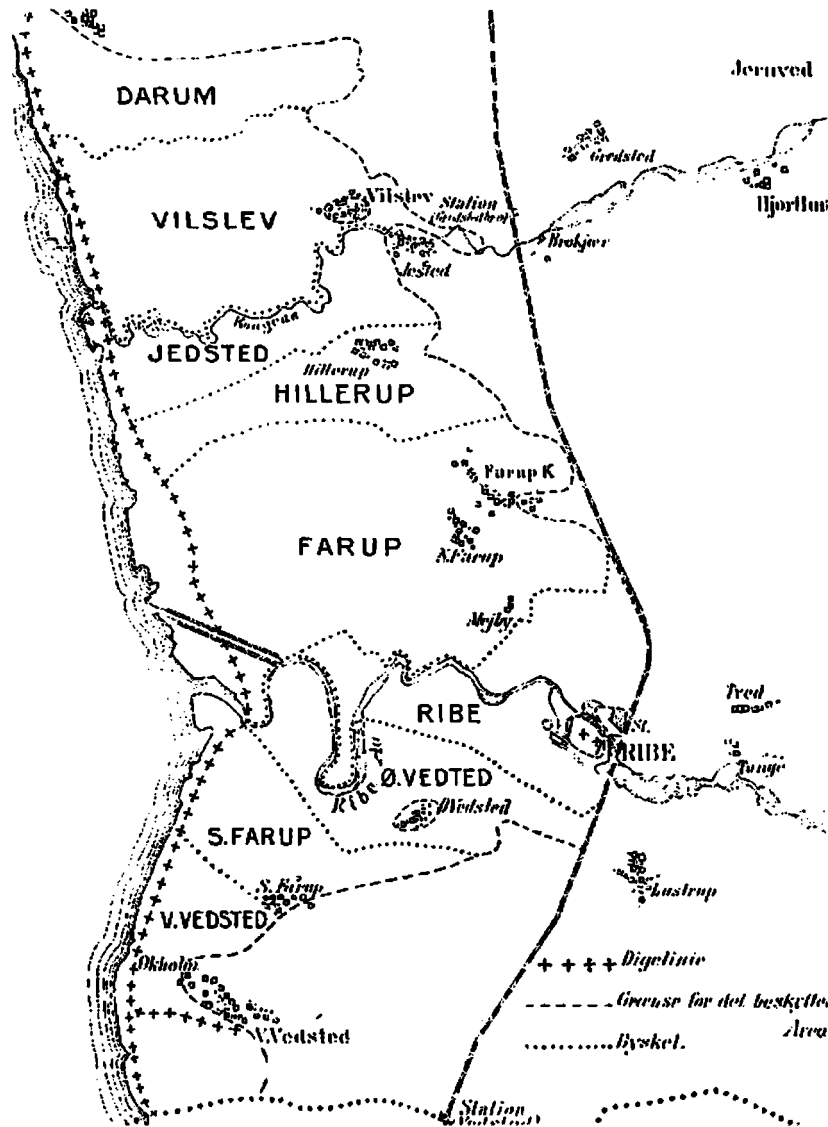
Selv på de Arealer, hvor Græsbestanden er Saltgræsser, vil Sommeroversvømmelser selvfølgelig være til Skade; at Enkelte nære den Anskuelse, at Oversvømmelse med salt Vand for visse Arealer kan være gavnlige, er en Overtro, der antagelig skyldes, at Udbyttet på de lave Arealer, der ofte oversvømmes, kan være særlig stort, men Årsagen hertil er da at søge i, at disse Arealer, der gerne ligge lavt og langs med Vandløb, dækkes med de opstuvende ferske Vande, før Saltvandet kommer op; Aflejringen af de Gødningstoffer, som indeholdes i Vandet, kan da bidrage til, at et sådant Areal bliver særlig frugtbart.¹

Denne synsmåde er nok mere en kulturbestemt sag end en rent saglig. Næppe nogen vil i vor tid mene, at naturen i sig selv gør sig skade. Naturens egen husholdning, eller økologien, var for 100 år siden endnu en teori blandt de lærde, om end den var lanceret af en næsten lokal person, nemlig professor Eugen Warming (1841-1924), der var født på Manø.

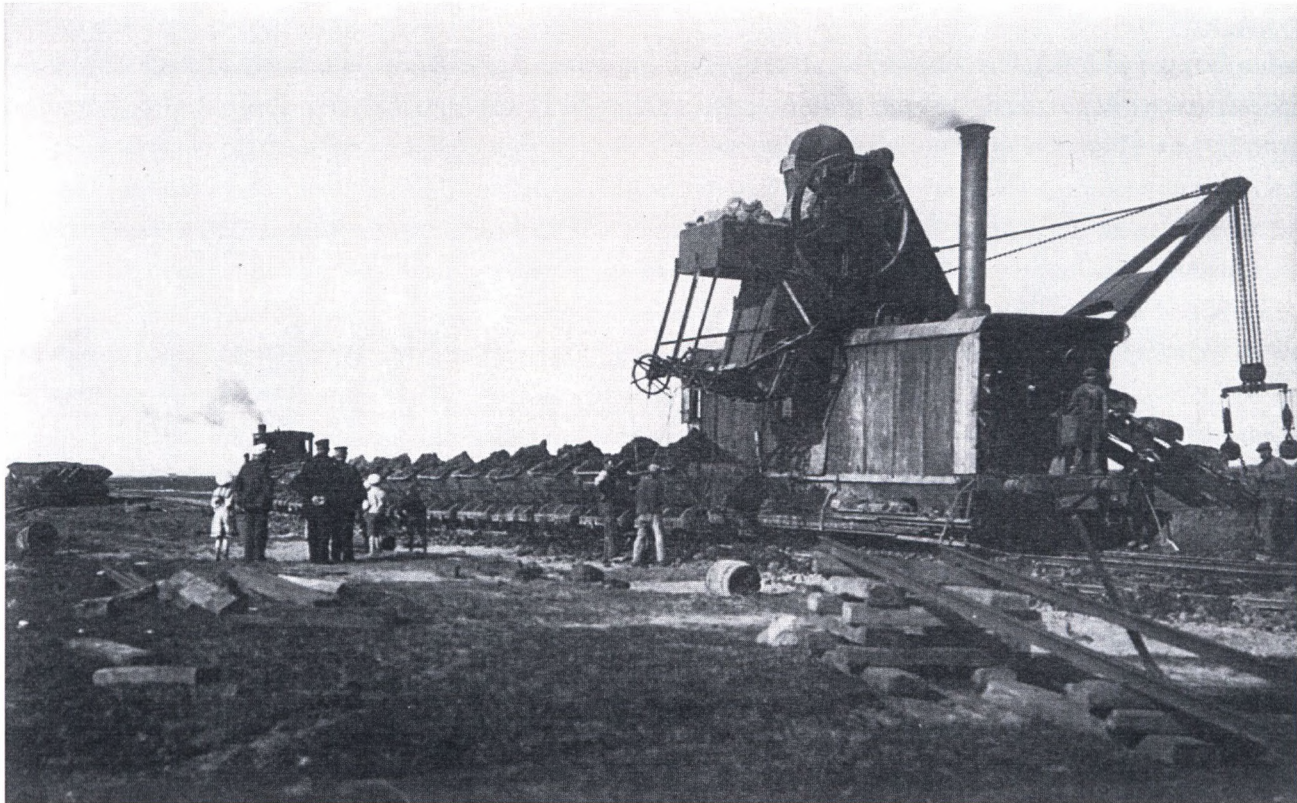
¹ Høst-Madsen, side 33

Tidevandet

Højvanderne stiger til forskellige højder, alt afhængigt af månen og de herskende vindforhold. Når ikke de standses af et dige, strømmer vandet længere eller kortere ind over det ellers tørre land.

Den første skitse over Digets forløb. Offentliggjort i tryksag fra Ribe-udvalget af 1904.
Sine Kulmbacks arkiv

*Situation fra det gamle åleje, hvor gravemaskinen fjernede et ældre dige, for at materialet kunne anvendes på det nye.
Foto i Sydvestjyske Muséer*

Langt størstedelen af disse højvander har altid været helt udramatiske, ligesom de er endnu i dag. Beboerne var vant til, at øjet til tider kunne møde blankt vand, hvor der til andre tider var grøn græsning. Som nævnt ovenfor havde plantevæksten indrettet sig efter denne jævnlige overskyllen af saltvand, og hele marskområdet var en rigdom for beboerne. Marsken kunne enten afgræsses, eller græsset kunne bjerges til hø. Begge dele kunne ske uden forudgående pløjning eller udsæd. Marskens græs er en gave.

Engen var ikke blot Vestjydens Rigdom, der gavmildt, År efter År fyldte hans Høgulv og gav grønt Græs til Får og Fæ, selv når Sandagerens fattige Græs lå gråsveden under Solens Brand.²

Ribe har betydeligt Engslet på Riber Holme, og denne Engslet lejes bort til Slettere (karle, som slår græs til hø). I den Tid lever Folkene godt, for de får Kosten hos Ejerne (Bønderne og Borgerne) som har Engen. Hver Fenne er opdelt i forskellige Dages Slet, og når de har slået den, er de fri. Hver Søn-

² Frifelt, side 25

dag er der stor Fest derude med Dans og Karrusel, her er Beværtningssted i Holmehuset, og det ender tit med, at Folkene får ”Holmesygen.”³

Jakob A. Riis skrev i sine erindringer om livet å Riber Holme i høbjergningstiden:

Den gamle By stod på en åben slette, kun med den frugtbare marsk mellem sig og havet. Bag den lå den golde hede, hvor hverken træ eller busk brød den nådeløse vestenvind. I vikingernes dage havde storm og højvande atter og atter fejtet hen over egnen, hylende vinde havde tumlet sig over deres hoveder og umuliggjorde sejlads på det hav, som de elskede så højt. Ved solnedgang kom havgusen rul-lende ind over land og klamme skyer favnede dem i våde tag. Der var den gang intet dige til beskyttelse af kysten; men ude bag indsejlingen lå en stribe land, som havet i historisk tid havde fravristet fastlandet, og vest for denne igen brødes brændingen, når Vesterhavet var vredt. Men når vinden længe havde blæst fra vest, som det var dens vane, og så gik om i nord, så vandene fra de store dybder tvang sig gennem indløbene, da var det, vi hørte den store klokke synge fra tårnet.

Morgenen efter sådan en nat skinnede solen ikke på enge og tørt land, som vore øjne var vænnede til, men på et bølgende hav. Så langt, som øjet rakte, sås kun stormpiskede bølger. Hvortil bølgerne nåede, var gaderne overstrøet med aborrer og andre ferskvandsfisk. På den store landevej, som førte nord og syd ud af byen, hævet over vandet, lå sammendyngede harer, ryper, markmus og kreaturer. Ved daggry tog byens slagtere ud, hvis det var muligt, for at stikke det druknede kvæg, og på den måde redde det til føde for mennesker. Somme tider skulle turen gøres i både. Ja, selv i gaderne måtte man færdes til båds, når stormfloden var højest. Jeg kan udmærket huske vandet skylle ind ad stueeta-gevinduerne i husene ved havnen! Ved normalt højvande lå strandkanten et par mile fra staden.

Der kunne indtræffe triste katastrofer, når byhyrderne i Ribe eller i omegnssognene undlod i tide at opsøge de tilflugtssteder, som var beregnede for dem, og det skete, at hyrder druknede med hele deres hjord.

...

Der findes mange beretninger om, hvad der er hændt under de store oversvømmelser. Det værste var, at bønder og avlsbrugere mistede dyr, og at høet blev ødelagt.

Den rige græsvækst gjorde, at kvægavl blev en betydelig næringsvej for beboerne. I marsken opdrættedes en del stude, som kunne eksporteres til markederne sydpå, Itzehoe, Husum og Hamborg, og beboerne havde mulighed for at lade deres kvæg, får, heste og køer græsse her om sommeren, og de kunne bjerge hø til vinterfoder. Uden dette hø, kunne man dårligt tage en afgrøde af de højere liggende agre, da disse stærkt manglede den gødning, som omsætningen af høet producerede.

³ Jysk Almueliv, tb 1 side 41

Græsvæksten var i øvrigt bedre i de sydjyske egne end længere nordpå, hvad en udtalelse fra en af de gamle stude-
drivere vidner om:

Jo længere vi kom sønderud, sagde en af de gamle drivere, des tættere lå kroerne og des bedre græs
var der langs vejene. ... Der var godt græs langs vejene, og det kostede ikke noget.⁴

Børster og ingeniører. Foto i Sydvestjyske Muséer

⁴ Frifelt, side 196

Floder og stormfloder

De daglige højvander, som optræder to gange i hvert døgn, kunne man lære at leve med. Man kunne indrette sig efter forholdene, og børnene i marskbyerne lærte hurtigt at tage bestik af vejret, så de kunne passe på. Dels var børnene glade for at lege ved havstokken, hvor de fandt drivgods, og dels efterlignede de de voksne, *trin' bot* (fange fladfisk ved hjælp af fodspor i havbunden), og svømmede om sommeren, når de kunne komme af sted med det. Der er beretninger om, at børnene i sommertiden samledes og legede ved stranden i middagstimerne, når de voksne hvilede.

I kolde regnvejrskdage kunne tiden blive lang, når vi var i marken med køerne, og vi ventede længselsfuldt efter middag eller aften. Men som regel var det et sundt og muntert liv i den frie natur. Særlig tillokkende var det, når vi havde køerne i engene eller på forlandet ved havet, og floden var inde. Så boltrede vi os i det salte havvand. Vi kohyrder samledes i flok og smed klæderne, det var før bade-dragten blev opfundet, så det gik i Adams kostume, dog med en lille afstand mellem piger og drenge. Vi badede ofte to á tre gange en eftermiddag, og ind imellem skulle vi se efter, at køerne ikke løb over på en andens mands grund.⁵

Denne samhørighed imellem folk og hav er vist forsvundet nu.

Det er mest de større katastrofer, der har sat sig spor i litteraturen. Fra Nr. Farup findes en række optegnelser om stormflodernes hærgen helt tilbage fra 1825. Her skal kun anføres en enkelt til illustration:

I et hus lige syd for Farup Kirke gik vandet ind ad vinduerne i Stormfloden 1839 og kom til at stå en alen over sengehalmen. A er opfødt der, og det var i min drengetid. Min far måtte brække hul i loftet, og så blev vi børn puttet derop. Han var snedker og havde netop lavet en ligkiste, som stod på en bænk, og den flød inde i stuen. Vandet gik også op over arnestedet og ind i ovnen. Det lig, som skulle have været i kisten, det lå oppe i Stormhusene, og det flød af bordet, hvor det lå på strå, og drev op imod kakkelovnen, hvor man senere fandt det i oprejst stilling. Liget var en kone, og hendes søn var alene med hende i huset. Han løb over til naboen. ...⁶

Der er på samme måde en del fortællinger om, hvilken skade drivende isskodser kunne forårsage, når floderne satte ind i vintertiden.

⁵ Harald Jepsen, optegnelse i Darum Sognearkiv

⁶ Kristensen, Tb. 5 nr. 339

Lokale diger og kreaturfolde

Der var tider, hvor højvandene kom til stor gene. Det kunne gælde livet for kreaturerne, som kunne drukne, hvis ikke de blev reddet op på forhøjninger i landskabet eller drevet hjem i tide. Kreaturfolden ved Ribe Vesterå er endnu let kendelig i landskabet ved sin højde.

En lille beretning fra en af avlsbrugerne i Ribe:

En gang, da stormfloden kom med orkanagtig hast, var Hans og Emil ude at se efter fårene i Søndermarken (Ribe Søndermark). De fik dem ud af fennen, men stormen tvang dem ned i læ på den østre skråning af *æ skasé* (Tøndervejens vejdamning). Da kom to af avlsbruger Sørensens drenge fra Sviegade og skulle ud at hente deres får, der gik i engene ved den store lade. De ville gerne have Emil med til at hjælpe, så Hans drev selv deres egne får hjem og fik røgtet. Men da Emil stadig ikke kom, blev de urolige derhjemme. Hans gik ud til Sønderport og så da, at alle marker stod under vand, men der lyste en lygte ude, hvor porten til laden stod på klem.

Først op ad formiddagen næste dag, da vandet var sunket lidt, kom Emil og de andre tilbage. De havde tilbragt natten oppe i stænget, og havde også bjerget fårene op i høet. Man kunne hurtigt komme i livsfare den gang, inden det store Vesterhavsdige kom. Men de slap med skrækken.⁷

Denne vejdamning, som førte syd ud af Ribe blev altså en redning for dyr og mennesker i dette tilfælde, og der var på lokalt initiativ rejst mindre diger rundt omkring på kortere strækninger, for at man kunne redde høet ved de mindre floder.

Flere steder havde man opført mindre diger, *sommerdiger*, som var beregnede til at afværge tabet af græs, der lå til vejring, eller hø, der var stakket. Nogle af dem var opført 1879 efter stormfloden dette år. Sådanne diger fandtes ved Nørre Farup, Hillerup, Jedsted og Darum. Hvor disse diger lå tjenligt i forhold til det nye Dige, som denne bog handler om, blev de opkøbt af digelaget og materialet indgik deri.

Der var dog ofte langt imellem, hvad ejerne af sommerdigerne anslog værdien af deres diger til, og hvad Digebestyrelsen syntes, de var værd. Bestyrelsen for Nørre Farup Udenge forlangte for eksempel 8000 kroner for deres dige, men digebestyrelsen bød til en begyndelse kun 800 kroner. De gode Farupbønder havde egentlig ikke krævet ubluferdigt ind, idet deres dige havde kostet omtrent 7.000 Kroner (3.550 Rigsdaler) at opføre i 1879.⁸

⁷ Min Ribe-historie, side 134

⁸ Høst-Madsen, side 37

Et nyt Vesterhavsdige – Ribediget

Politik og økonomi

Det vil føre for vidt at skulle gennemgå alle de diskussioner, der er blevet ført dels mand og mand imellem og dels med politikere og embedsmænd vedrørende opførelse af et Vesterhavsdige. Der var allerede tanker i gang for 200 år siden, og i 1865 skrev en ingeniør Bangert et propagandistisk skrift: ”Om Ribeeignens Sikring mod Oversvømmelser ved Anlægget af et Sødige fra Vester Vedsted til Darum.” Heri gør han sig til talsmand med mange gode argumenter, for at der skal opføres et værn imod Vesterhavet. Blandt andet anførte han følgende moralske argument:

Et Anlæg, der ikke alene medfører betydelige Fordele for den Enkelte, men også fremmer Udviklingen i det Hele taget, vil være til Gavn for hele Samfundet, og ingen Regering, hvad Form og Farve den end monne have, kan, uden at forfejle sin Opgave, optræde hæmmende imod sit Lands Fremskriden i materiel Henseende, men må af al Magt søge at fremhjelpe ethvert dertil sigtende Foretagende.⁹

Bangert sluttede sin redegørelse med følgende svada:

Allerede én Gang, så vidt vides i 1792, har Digesagen været så langt fremskreden, at Regeringen har gjort Tilbud om at ville foreskyde (give i forskud) den til hele Anlægget af et Sødige fra Vester Vedsted til Darum fornødne Kapital, men, til liden Ære for den dalevende Slægt og endnu mindre til Gavn for de påfølgende, strandede hele Foretagendet på den i alt Fald mindre væsentlige Omstændighed, om Staten eller Lodsejerne selv skulle have Opsynet med Digets Vedligeholdelse, hvilket forlangtes fra begge Sider. Siden den Tid er der forløben næsten tre Fjerdedele af ét Århundrede, og hver en Stormflod, som i dette lange Tidsrum har væltet sig ødelæggende ind over den lave Egn, har med hver Gang forstærket Kraft ladet Savnet af et Sødige føle på ny.¹⁰

I 1904 umiddelbart efter stormfloden dette forår blev der nedsat et udvalg i Ribe, der fik til opgave at arbejde for at realisere den sag, der længe havde ligget marskens lodsejere på sinde. Drivkraften synes at have været Jens Jørgen Andersen fra Vilslev, bedre kendt under navnet Rytter.

⁹ Bangert, side 50

¹⁰ Bangert, side 56

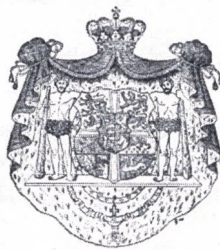
Lov

(Nr. 92 — 1909)

om

Anlæg af et Havgige fra Vester Vedsted
til Store Darum i Ribe Amt.

Amalienborg, den 30te April 1909.

København.

Trykt hos J. H. Schultz A/s.

1909.

Digeloven:

§1: Regeringen bemyndiges til at påbyde Anlægget af et Havdige af 5-5,65 Meters Højde over dagligt Højvande langs Kysten fra Vester Vedsted til Store Darum i Ribe Amt.

§2: Af Udgifterne, der anslås til 1.780.000 Kr., udreder Lodsejerne 675.000 Kr., Ribe Amtsrepartitionsfond 50.000 Kr., Statskassen Resten. Der oprettes et Digelag under Amtsrådets Tilsyn i Overensstemmelse med Lov nr. 53 af 21. April 1874 om Diger til Beskyttelse mod Oversvømmelse fra Havet, hvilken Lov også i øvrigt kommer til Anvendelse med de Ændringer, som følge af nærværende Lov. Det Beløb, som Lodsejerne skulle udrede, ydes Digelaget mod Amtsrepartitionsfondens Garanti, som Lån af Statskassen, at afdrage og forrente med en årlig Ydelse af 4½ %, hvoraf den til enhver Tid skyldige Kapital beregnes som Rente, Resten som Afdrag.

§3: Hvilke Ejendomme, der skal deltage i Anlægsomkostningerne, i hvilket Forhold dette skal ske, samt hvorledes Vandløb, Vejforbindelser skal ordnes m.v., bestemmes endeligt ved en Kommission, som i dette Øjemed nedsættes af Ministeriet for offentlige Arbejder, og som ved sine Forhandlinger har at følge de i Lov af 30. December 1858 for Landvæsenkommissioner fastsatte Regler. De Arbejder, der allerede på enkelte Steder ere udførte til Beskyttelse mod Havet, takseres og fradrages til Fordel for de Ejendomme, der har udredet Omkostningerne ved at lade dem udføre.

§4: For så vidt Bekostningen ved den årlige Vedligeholdelse af de fuldførte Anlæg med Undtagelse af Pasning og Vedligeholdelse af Sluseanlægget i Ribe Kanal, der overtages af Staten, ikke kan udredes af de fra Digets Benyttelse flydende Indtægter, påhviler den de samme Ejendomme, som have deltaget i Anlægget, og fordeles på dem i samme Forhold, som den Del af Anlægsomkostningerne, der ikke er udredet af Staten eller Amtsrepartitionsfonden. De Udgifter ved Digets Anlæg og Vedligeholdelse, som pålægges Ejendomme, pålægges disses Ejere, dog, at de Beløb, der medgår til Forrentning af optagne Lån samt til Dækning af Vedligeholdelsesudgifter, refunderes af Brugerne, hvor sådanne findes, mens Lånenes Tilbagebetaling er disse uvedkommende. De til Afbetaling af Lånene samt disses Forrentning og til Vedligeholdelse skyldige Beløb kunne inddrives ved Udpantning med samme Fortrinsret som for Skatter.

§5: Enhver er pligtig at afgive den til Digets Anlæg nødvendige Grund, dog gives der herfor såvel som for anden Skade og Ulempe fuld Erstatning. Dennes Størrelse fastsættes i Mangel af almindelig Overenskomst af den i §3 ommeldte Kommission. Enhver kan derhos tilpligtes at tåle at de til Opførelsen af Diget nødvendige Materialer af Græstørv, Jord osv. Mod fuld Erstatning, der skal gives, Ved Erstatningens Beregning har Kommissionen at gå frem efter de for Afståelse af Jord m.v. til Jernbaner ved Forordningen af 5. Marts 1845 foreskrevne Regler. Overensstemmende med Forskrifterne i denne Forordning bliver det at afgøre, hvilken Del af erstatningen der, hvis Jorden bruges af en anden end Ejeren, skal tillægges Brugeren.

§6: Til at forestå Digeanlæggets Udførelse og i øvrigt lede Digelagets Anliggender vælges en Bestyrelse på 5 Medlemmer, af hvilke 1 Medlem vælges af Ministeriet for offentlige Arbejder, 1 Medlem af Ribe Amtsråd mens de øvrige 3 Medlemmer vælges efter Forholdstalvalgmåden af og blandt de i Digeanlægget Interesserede. Såvel Anlægget som vedligeholdelsen sker under teknisk Kontrol fra regeringens Side, udgiften til Kontrollen med Vedligeholdelsen udredes på samme Måde som til de Arbejder, hvormed Kontrollen føres. Meningsuligheder mellem Bestyrelsen og Kontrollen afgøres af Ministeren for Offentlige Arbejder.

§7: I Finansåret 1909-10 vil der af Statskassen kunne anvendes til Digeanlægget indtil 135.000 Kr.

Der findes i hans slægts eje et udateret skrift, som meget vel kan have været et manuskript til en tale, han kan have holdt forud for nedsættelsen af kommissionen. Heri står:

Da jeg mangfoldige gange i mit Liv har været med til at løbe om kap med Stormfloden ude i Engene, har jeg havt rig Lejlighed til ved Selvsyn at få en Del af den Ængstelse, Nød, Savn og Elendighed disse Stormfloder fører med sig, både over Folk og Fæ, har havt rig Lejlighed til at se, at Stormfloderne År efter År røver Tusinder og atter Tusinder af kroner fra Landbruget her. Jeg vil tillade mig at nævne, at ved Stormfloden i 1881 den 15. Oktober omkom Kreaturer for mange Tusinder Kroner, mange Mennesker var under Redningsarbejdet under stor Livsfare.

Ved Stormfloden i 1882 den 30. April blev alt Sæd, så vidt Saltvandet nåede, helt tilintetgjort, og Pløjelandet blev sandslået og udskyllet i den Grad, at der voksede hverken Korn eller Græs i lange Tider. Siden den Tid har vi så godt som årligt havt større eller mindre Stormfloder, der har forvoldet os tab på vore Salgskreaturer fra 20 til 30 Kroner pr. Styk.

Jeg håber, at det højtærede Udvalg vil sande med mig, at Landbruget her lever og virker under ret uheldige Forhold, vil sande med mig, at det er harmeligt, opslidende og sløvende således År efter År at skulle se Håbet og Lønnen for et helt Års Træk og Slæb tilintetgøres i Løbet af nogle få Timer.

Der er i mangfoldige År afholdt Møder om Digesagen, men mærkværdigt nok uden den forønskede Tilslutning, det har jo alle Dage været en stor Kunst at samle de mange Hoveder under én Hat, det gik op for os, at der er ingen, der evner den Kunst så godt som Det danske Hedeselskab. En Kreds af Mænd udbad sig dets Anstrengelse, og takket (være) Ingeniør Thomsens dygtige Ledelse er Digesagen nu bragt så vidt frem som ingensinde før. Tilslutningen er nu så stor, at vi står med en ret stor Flertal bag os, der med os nu beder det højtærede Amtsråd om at bevilge vor Andragende, jo større Tilskud, jo større Anbefaling for Digesagens videre fremme.

*Jens Jørgen Andersen (Rytter) og hustru ved haveleddet i gården i Vilslev.
Foto tilhører Sine Kulmbach*

Jeg ville gerne have Lov til at berøre, at Egnen her i umindelig Tid indtil nu har svaret alt for store Skatter til Amt og Stat i Forhold til det øvrige Land. Går vi udenfor Byen og ser ud over den store Marskslette, hvoraf den allerstørste Del er sat i Takst fra 18 til 24, uagtet Afgrøden årlig er udsat for at forringes, ja undertiden helt ødelægges. Med disse Forhold for Øje synes mig, der er begået en stor Uret mod Egnen her, at mene ved at sammenligne Marskjorderne ved de bedste Jorder i Landet.¹¹

J.J. Andersen havde allerede gennem længere tid forud stået i korrespondance med Det danske Hedeselskab. En kladde til et brev fra januar 1903 rummer de indledende forespørgsler til selskabet, men da den fulde korrespondance ikke længere foreligger, kan man ikke længere rekonstruere hele forløbet.

¹¹ Sine Kulmbachs privatarkiv

Et lokomotiv til tipvognstoget transporteres på blokvogn gennem Vester Vedsted. Lokalthistorisk arkiv i Vester Vedsted

Udvalget af 1904 fik pålæg om at arbejde sammen med Det danske Hedeselskab. I denne forbindelse blev det nævnt, at der havde været forarbejder i gang 1859, 1869 og 1883. Det var især arbejdet det sidstnævnte år, der havde båret frugt. Det var sat i værk af Landvæsenskommissionen, som havde fået landinspektør Styrup i Ribe til at udarbejde et projekt og et overslag, som i store træk kom til at styre det endelige anlæg.

Landinspektør Styrup var i sin tid en meget kendt og agtet skikkelse i Ribe. Hans døbenavn var Georg Frederik Styrup, altid omtalt som *prokurator Styrup*. Han lagde et enormt arbejde i at planlægge byggeriet. Med minutøs nøjagtighed udmålte han de jorder, der ville nyde gavn af Diget, som først blev bygget 25 år efter opmålingen var til ende og ti år efter Styrups død. En anden væsentlig drivkraft var Søren Brorsen, som med stort engagement og sej vedholdenhed førte sagen igennem på tinge. En kort præsentation af disse to:

Georg Kristoffer Styrup: (1833-1903) Efter sin konfirmation kom Styrup på Gørding-Malt Herredskontor. Han ville gerne læse videre, men da det var umuligt for hans forældre at hjælpe ham økonomisk, tog han plads hos landinspektør kaptajn Siemsen i Ribe og tog præliminæreksamen 1850. Så tog han til København, hvor han tog landmålereksamen 1853. I 1855 tog han landinspektøreksamen, og blev landinspektør i Ribe 1859. Samme år blev han landvæsenskommissær. Han forberedte sig til dansk juridisk eksamen; der fortælles, at han stod ved sin læsepult og læste om natten, mens han om dagen havde sin forretning at passe. Han tog juridisk eksamen 1862 med første karakter, i en alder af 29 år. I 1870 blev Styrup prokurator i Ribe og samtidig medlem af byrådet. Han var med i alt, hvad der foregik i Ribe og omegn, han planlagde bl.a. jernbanen, der går fra Ribe til Bramming, han byggede Dag-

marbroen over Nips Å og lavede udkast til Kammerslusen, som blev bygget mange år senere. Politisk var han højremand og stillede sig mod folketingsmand Jens Busk.

Det lykkedes ikke Styrup at vinde kredsen, men Busk siger, at Styrup var den dygtigste af alle de modkandidater, der i løbet af 27 år var opstillet mod ham. I 1883 blev han stiftskasserer, desuden var han medlem af Ligningskommissionen, repræsentant for "Det danske Hedeselskab" og "Ny jyske Kreditforening", næstformand i Ribe Diskontobank, og han havde mange andre tillidshverv. Han interesserede sig meget for landvinding på Vestkysten, og endelig må nævnes, at han var reder for og medejer i adskillige Fanø-sejlskibe.¹²

Prokurator Styrups metode var, at han indlagde alle 6-fods, 7-fods, 9-fods og 13-fods kurver over dansk normal nul og indførte dem på et 1:40.000 kort, hvorpå alle arealer indenfor området blev takseret i syv klasser. Det opmålte område var oprindeligt 12.094 tdr. land, senere øget til 12153 tdr.

Søren Brorsen: (1875-1961) Født på gården Granvang i Nr. Farup. Han overtog fædrenejgården 1903 og blev én af egnens førende mænd. Han var formand for Ribe og Omegns Landboforening 1905-21, medstifter af dagbladet Vestkysten i 1917, sognerådsformand, men afgik, da han i 1907 blev folketingsmand for Venstre i Ribekredsen, som han repræsenterede til 1929. Fra 1932 til 1945 valgt i Kjellerupkredsen. Forsvarsminister 1922-1929 og igen 1940-45. Medlem af Statens Jordlovsudvalg. Efter Krigen var han fortaler for en human behandling af medlemmerne af Frikorps Danmark.¹³

Ribe-udvalget holdt en del møder med lodsejerne. Der fordredes en majoritet blandt lodsejerne, førend man kunne arbejde videre med de nødvendige forarbejder. Den var vanskelig at opnå. Der var i alt 910 berørte lodsejere, og endnu et år efter de første møder havde kun 451 tilsluttet sig projektet. Især lodsejere i Darum og Hillerup var uvilige til at træde ind i det store foretagende. Hedeselskabets ingeniør, Thomsen, foreslog, at man uden videre kunne regne jordarealer, som tilhørte det offentlige med i summen af villige lodsejeres portion. Det var en omgåelse af bestemmelserne, men resultatet blev, efter mange diskussioner, møder og protestmøder, at følgende erklæring blev indsendt til Ribe Amtsråd:

Vi undertegnede Lodsejere af Marsk og lav Jord i Vester Vedsted, Sønder Farup, Øster Vedsted, Ribe, Nørre Farup, Hillerup, Jedsted, Vilslev og Darum Byer forpligter os ved vor Underskrift herpå til at indtræde i et Digelag og underskrive Vedtægter for et sådant, for Anlæg og Vedligeholdelse af et Dige fra Vester Vedsted langs Ovret til Tosmarks Banke ved Store Darum under Forudsætning af, at kun Udgifterne ved Opførelsen af selve Diget samt Erstatningen for Jordtab og Ulemper eller højst 675.000 Kroner blive at afholde af Lodsejerne, mens Udgifterne ved Opførelsen af samtlige Sluser og andre Udgifter forudsættes dækket ved Tilskud fra Stat og Amt.

¹² Oplyst af Kirstine Bjerrum, Ribe, som er barnebarn af G.F.S.

¹³ Dansk Biografisk Leksikon

*Lokomotiverne til tipvognstogene blev sendt til jernbanestationen i Hviding. Herfra blev det trukket af seks heste på en blokvogn til Diget.
Foto: Nørregaard-Nielsen, Ribe. Lokalthistorisk arkiv i Vester Vedsted*

Udgifterne, som skulle afholdes af Lodsejerne, erklære vi at ønske fordelt mellem os i Henhold til den Landvæsenkommission af 9. Maj 1883 forelagte, af Landinspektør Styrup udarbejdede, Taksation under Hensyntagen til, at de Arbejder, der allerede på enkelte Steder er udførte til Beskyttelse mod Havet, i den Udstrækning de kommer de nye Anlæg til Gode, takseres og fradrages til Fordel for de Ejendomme, der have udredet Omkostningerne ved at lade dem udføre.¹⁴

Brorsen leverede lange og velunderbyggede indlæg i Folketingssalen vedrørende regeringens pligt og ansvar for jor-derne i marsken, som er af god bonitet, men led under oversvømmelserne. Han refererede blandt andet, hvordan

¹⁴ Digebestyrelsens arkiv, uregistreret

Vedsted-Darum Marsken i 1881 led skade for 129.000 kroner. I 1883 nedsattes en landvæsenskommission, som i 1890 afgav betænkning, hvori det blev anbefalet at lade et Vesterhavsdige bygge på den betingelse, at jordejerne skulle betale 2/5 af jordarbejderne ved Diget samt anlæggelsen af sluserne.

Prokurator Styrup havde allerede klassificeret jorderne, dels efter godhed, dels efter beliggenhed over havet, og ud fra denne minutiøse beskrivelse skulle jordejerne bidrage. Dette førte imidlertid ikke til nogen endelig afgørelse. Betænkningen genfremsendtes 1900, men heller ikke denne gang førte det til noget resultat. Så kom Stormfloden i april 1904, og Brorsen svang sig op i poetiske højder og udtalte fra Folketingets talerstol:

... det forekommer mig, at Marsklands-kabet hører til de smukkeste i vort Land, især i Forårstiden, når Vegetationen spirer frem, når Hvidkløvere, Markens Dronning, hæver sig over sit Vinterleje.

Derpå beskrev han flodens ødelæggelser, især hvor Stormfloden var gået ind over dyrket Skov, har den gjort ganske ubodelig Skade.¹⁵ (En nutidig læser har vist vanskeligt ved at få øje på ret mange tønder land dyrket skov i området.)

Alle anstrengelser førte dog endelig til, at Digeloven kom til førstebehandling i Folketinget den 9. januar 1909.

Man fremlagde derpå et nyt overslag på 1,3 mio kr., hvoraf lodsejerne tilbød at betale halvdelen. Beløbet skulle ikke erlægges straks, men pålignes jordejerne som digeskat til 4 % p.a. (Brorsen gjorde sig til ihærdig talsmand for, at procenten skulle holdes på 3½). Digerne skulle bygges *af* jordejerne og *for* deres interesse, men slusen ved Ribe Vesterå, opsynet med denne og dens vedligeholdelse burde henregnes til Ribe Bys interesse, og udgifterne skulle derfor pålægges byen.

Denne digeskat blev fastsat til 0,2 øre pr. part eller i alt 16.556 kroner at betale årligt fra januar 1916.¹⁶

Der skulle nedsættes en digebestyrrelse bestående af fem mænd, hvoraf den ene skulle udpeges af Ribe Amt, da Staten var medinteressent, de øvrige var lodsejernes repræsentanter.

Folketingets udvalgs betænkning om Digesagen blev vedtaget med bemærkning om, at digebyggeriet var en opgave, der blev løst i forening med de lodsejere, hvis jord kom til at nyde godt af det. Staten påtog sig alene at vedligeholde slusen ved Ribe Vesterå, der skulle anlægges som en kammersluse.

Det er Statens moralske Pligt at komme Beboerne til Hjælp ved Opførelsen af et Værn mod Vesterhavet,¹⁷

blev det argumenteret i Folketingssalen. Man anerkendte også, at modstandernes argument, at en digeskat på kr. 6 pr. td. land samt 10 kr. pr. td. land til engvandingsanlæg var en betydelig udgift. Udvalget anbefalede, at Styrups tak-sation blev lagt til grund for byrdernes fordeling. De samlede udgifter blev kr. 1.780.000. Der var dog røster imod udgiftsfordelingen, da man mente, at jordpriserne havde ændret sig meget, siden Styrup takserede dem 26 år tidligere. Ikke desto mindre blev denne fordeling vedtaget.

¹⁵ Ribe Stifts Tidende

¹⁶ Digebestyrelsens protokol december 1915

¹⁷ Ribe Stifts Tidende

Ved 2. behandling af Digeloven i Folketinget den 8. marts 1909 argumenterede den utrættelige Brorsen for, at staten overtog forpligtelsen til vedligeholdelse af Diget. Brorsen var teatralisk brøsthølden overfor ministeren for offentlige arbejder, Jensen-Sønderup, som havde hævdet, at sejladsen til Ribe gennem Slusen ville blive minimal og samtidig mente, at Staten burde fraskrive sig udgifterne til en slusemester.

Ved Folketingets tredje og endelige behandling af Digeloven svang Brorsen sig atter op på poesiens blå hest og udtalte blandt andet:

Jeg tror derfor også, at der i Fremtiden vil blive sendt venlige Tanker til den Rigsdag og den Regering, som vi havde i 1909 fra Beboerne ovre i disse Egne. Når i Fremtiden Vesterhavet rejser sig i al sin Vælde og sender sine skumklædte Bølger ind mod Landet, kunne Beboerne være trygge, idet de vide, at derude ligger et Værn, en Mur, som vil tage imod Bølgerne, så at de ikke kan forulempe dem i deres Bedrift, som det hidtil har været Tilfældet.¹⁸

Loven blev vedtaget med samtlige Folketingets 62 stemmer.

Ribe Stifts Tidende, som nøje fulgte sagens gang på tinge, bragte derpå en tak til Søren Brorsen, som i sin virketid havde opnået så gode resultater. Man undlod ikke at kombinere takken med ønsker om, at der tillige måtte sættes et arbejde i gang med åens uddybning og en forbedring af besejlingsforholdene på Ribe. Det var en gammel kæphest, som byens vise fædre havde redet siden først i det 19. århundrede.

Ifølge den tids lovgivningsteknik skulle hele Digeloven derpå igennem tre behandlinger i Landstinget.

Ved førstebehandling i Landstinget røbede landstingsmedlem Tolderlund, at Ribe Amt skød 50.000 kroner i digebyggeriet, og at statens del af de samlede udgifter blev 1.055.000 kroner fordelt over tre år. Udgiften beskyttede 3 á 4000 tdr. land, hvilket forsvarede det store udgiftsbeløb. Ribe Amtsråd havde udtalt, at de bevilgede et forholdsvist stort beløb når der ses hen til, at disse Penge kun kommer et lille Hjørne af det udstrakte Amt til Gode, og man mente, at Amtsrådet havde ydet et forholdsvist stort offer.¹⁹ Udtalelsen står lidt i modsætning til Brorsens svada i Landstinget.

Landstinget henviste derpå lovforslaget til et ni-mands udvalg til udtalelse.

¹⁸ Do. 12. marts 1909

¹⁹ Høst-Madsen, side 29

Gravemaskine med indstillelig transportør. Dige og Fyldgrav. Foto: Ingeniør Kr. Thomsen

Dettes betænkning indeholdt en redegørelse for Ribe bys besejlingsforhold og en undersøgelse af behovet for en kammersluse frem for en ikke-sejlbar og ubemandet sluse. Heri røbedes, at der afvigte år havde været seks motorbåde, 20 sejlbåde og fem fartøjer, som havde passeret gennem Ribe Å med i alt 150 læs hø. Bilag fra Ribe Havneudvalg oplyste, at persontrafikken foregik med fem motorbåde i fart fra Ribe til hhv. Nordby/Esbjerg og Sønderho. Sønderho Sogneråd anmodede om anlæg af en Kammersluse, da beboerne dér ellers ville have svært ved at hjemtransportere hø.

Der foretoges enkelte justeringer i lovforslagets ordlyd, inden den endelige vedtagelse i Landstinget. Vesterhavsdiget blev endelig vedtaget med samtlige Landstingets 43 stemmer.

Redaktionen på Ribe Stifts Tidende skrev højstemt:

Hvad der har været kæmpet og arbejdet for i Århundreder, er det først nu lykkedes at bringe til Virkeliggørelse nær efter fem Års ihærdigt og sejt og ofte anstrengende Arbejde.

Det skal her lige tilføjes, at århundrederne må have været korte for redaktøren, idet den første digelov var fremsat 1874.

Græstørvene rulles op og lægges til side, indtil de skal pålægges digeskråningen. Foto i Sydvestjyske Muséer

Digekommissionen

Vesterhavsdigekommissionen, som Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte til at sætte arbejdet i gang og lede det til gennemførelse, blev besat med følgende:

Stiftamtmand, Kammerherre Stemann, Formand

Amtsrådsmedlem, Landvæsenskommissær, Gårdejer Bakken-Nielsen, Billum-Tarp

Stiftskasserer, Byrådsmedlem C. Rosenstand, Ribe

Amtsrådsmedlem, Landvæsenskommissær, Gårdejer Skøde, Veerst

Bestyrer Pedersen-Hjerl, Skovby

Der var en lang række vanskeligheder, mest af teknisk-juridisk art, som kommissionen skulle løse, inden det praktiske arbejde blev sat i gang.

1. Fordeling af Udgifterne ved Digets Anlæg.
2. Vurdering af de Arbejder, der allerede på enkelte Steder er udført til Beskyttelse mod Havet.

3. Taksation af Jordtab og Ulemper i Anledning af selve Digets Anlæg og fjernelse af Græstørv og Ulemper for Færdselsforhold.
4. Ordning af Vandløbsforholdene.
5. Ordning af Vejforholdene.

Alle gik på opgaven med krum hals og ansvarlighed, men selvfølgelig ikke uden at enkelte modsigelseslystne enkelt-personer forsøgte at vælte projektet.

Laust Hansen i Hillerup androg i Ribe Stifts Tidende, at den betaling, som lodsejerne skulle erlægge, kunne lignedes ved et årligt skattebeløb på 100 kr., som ville blive 5600 kr. på 56 år, hvilket han mente, kunne få nogen til at gå fra ejendommen. Han henviste til, at Thorslund på Tanderupgård allerede havde samlet underskrifter til en modadresse mod anlægget af et havdige.

Thorslund svarede skarpt og sagligt, at dette ikke passede, og han opregnede de faktiske tab ved en række oversvømmelser 1834-82, hvilke efter hans mening berettigede opførelsen af Diget.

Senere kommer der en protestadresse, underskrevet af 218 underskrivere. Heri nævntes, at ansøgningen om havdige var underskrevet af 506 personer. Modadressen rummede fortrydelighed over, at man ikke havde villet høre afvigende meninger og standpunkter. Modstanderne ønskede en lavere taksering af især Udengene og en højere af tofterne omkring gårdene, fordi disse blev dyrkede og led langt større skade ved oversvømmelse end Udengene, som jo var født af saltvandet.

Tofterne handledes på den tid til noget højere priser. Kommissionen fandt, at det netop var af den grund, at Styrrups taksering var retfærdig. Et dige ville øge Udengenes værdi og bringe dem på højde med tofterne, når de kunne dyrkes.

Folketingsmand H. Rasmussen må have hørt om denne diskussion, for han udtalte:

Digeanlægget vil måske medføre så store Stigninger i Ejendomsværdien i de pågældende Ejendomme, at det ophæver Følgerne af Digeskatten?²⁰

Efter offentliggørelsen af takseringerne mødte 35 klagere for kommissionen og fik deres indsigelser behandlet.

Der var enighed om, at kun jordejerne skulle bidrage med betaling for opførelse af Diget. Da Ribe bys avlsbrugere i vid udstrækning lejede deres jordlodder af Ribe Kommune, var det således denne kommune og dermed samtlige købstadens borgere, der bidrog til Digets opførelse sammen med lodsejerne i oplandets kommuner.

Kommissionens arbejde er beskrevet omhyggeligt i en svær protokol på 411 beskrevne sider, anlagt 10. december 1909.²¹

Det var væsentligt for kommissionen først af alt at fastsætte sine egne diæter, som blev seks kroner dagligt, dog ni kroner for beboere udenfor købstaden, som skulle overnatte, dertil refunderedes rejseudgifter.

²⁰ Stifts Tidende 13. januar 1909

²¹ Ribe Byhistoriske Arkiv, A-32

Kommissionens arbejde var altså mest af juridisk art. Den sikrede, at loven blev opfyldt med hensyn til de enkelte punkter i kommissoriet. Det var ikke nogen helt nem opgave at skulle svare ret og skel til alle sider. Man havde for eksempel en del vanskelighed med beregning af gamle afgifter, hvis grundlag længst syntes glemt. For eksempel *den tørringlebnske kongetiende* og *kongeparten af de tørringlebnske travepenge*. Summen af disse var i Vester Vedsted 64,56 kr. og i Nørre Farup 236,06 kr. Såfremt nogen af disse afgiftsbærende arealer blev eksproprierede, skulle der svares godtgørelse til staten.

Ved Manø Hølade, som bestyredes af Ribe Havneudvalg, lå der en del jord, som kom til at ligge vest for Diget, og man måtte sikre en overkørselsrampe, som kunne tåle kørsel med op til 90 læs hø i løbet af to á tre uger – også i fugtige år. Og således var der massevis af småsager, der skulle ordnes, så ingen følte sig fornærmede. Protokollen er fyldt med taksationer, aftaler om færdselstilladelse og grøfters gravning til både afvanding og overrisling.

Det blev i arbejdets løb et spørgsmål, hvem, der skulle betale for jordrejen til de steder, hvor mandskabsbarakkerne ved byggepladsen og marketenderierne skulle ligge. Var det kommissionen, bestyrelsen eller entreprenøren? Ved mellemkomst af Ministeriet for offentlige Arbejder blev det bestyrelsen, der kom til at hænge på den udgift.

Alle kommissionens bekendtgørelser blev offentliggjort i Statstidende, de lokale aviser og ved kirkestævne i de relevante pastorater. De lokale dagblade var Ribe Stifts Tidende, Landbodagbladet, Sydvestjyllands Venstreblad, Ribe Socialdemokrat og Ribe Folkeblad.

De vanskeligste erstatningssager vedrørte fiskeriet i Ribe Å, som siden middelalderen har været på private hænder, og som i årene omkring Den første Verdenskrig tilhørte den driftige læge Vielandt i Ribe, samt dambruget *Kongeåens Ferskvandsfiskeri* i Jedsted.

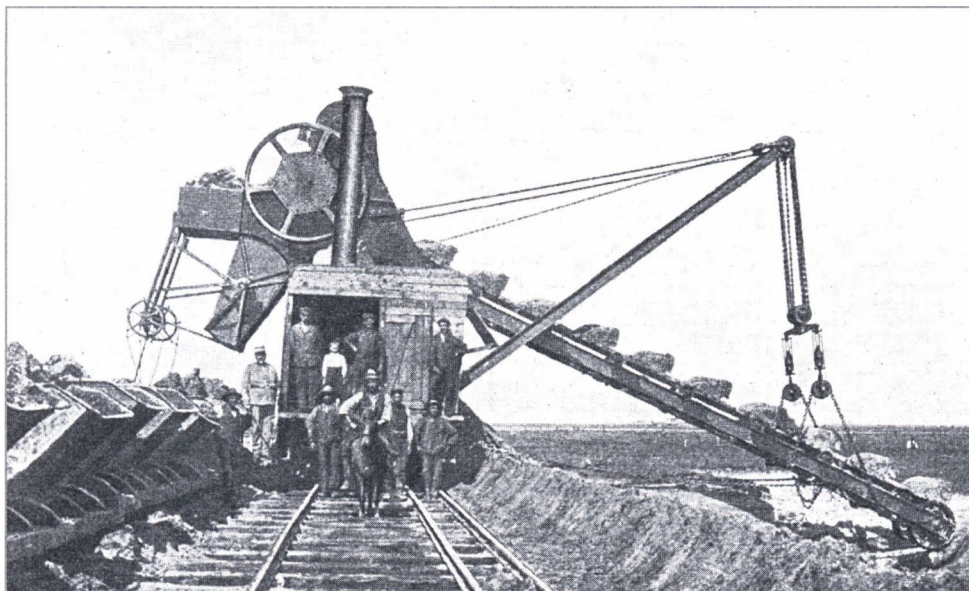
Begge steder følte man sig foranlediget til at klage over forventet nedgang i indkomst som følge af skadevirkning fra de nye sluser, som ville hindre vandets frie passage mellem hav og åer. Begge sager blev henvist til ministeriets afgørelse. I tidens snørklede sprog hedder det i en indførsel i kommissionens protokol:

... at Ministeriet med Digebestyrelsen må være enig i, at det ingenlunde er utvivlsomt, at der tilkommer ... en Erstatning. Ministeriet henviste siden sagerne til domstolene. Kun dommen vedrørende Kongeåens Ferskvandsfiskeri findes indført. Erstatningskravet blev underkendt af Landsover- samt Hof- og Stadsretten i København.

Det sidste møde i kommissionen blev holdt den 14. april 1916.

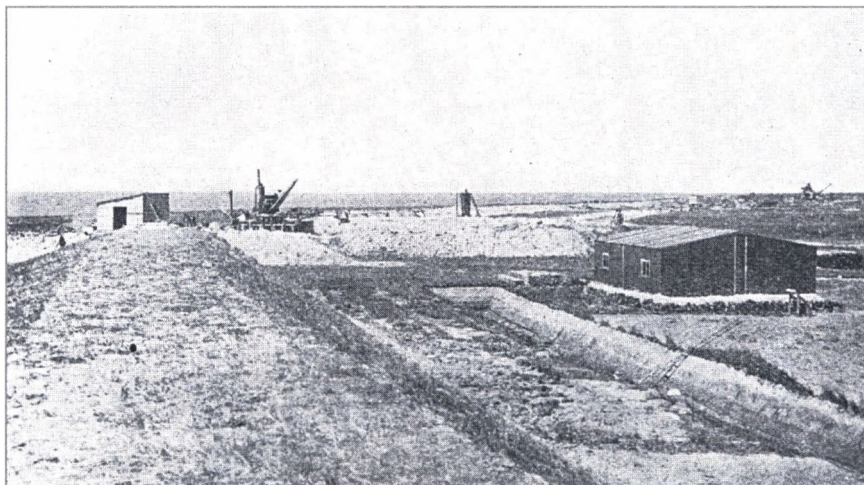
Børsterne på bunden af dét, der blev til Ribe Kammersluse. Foto i Sydvestfyske Muséer

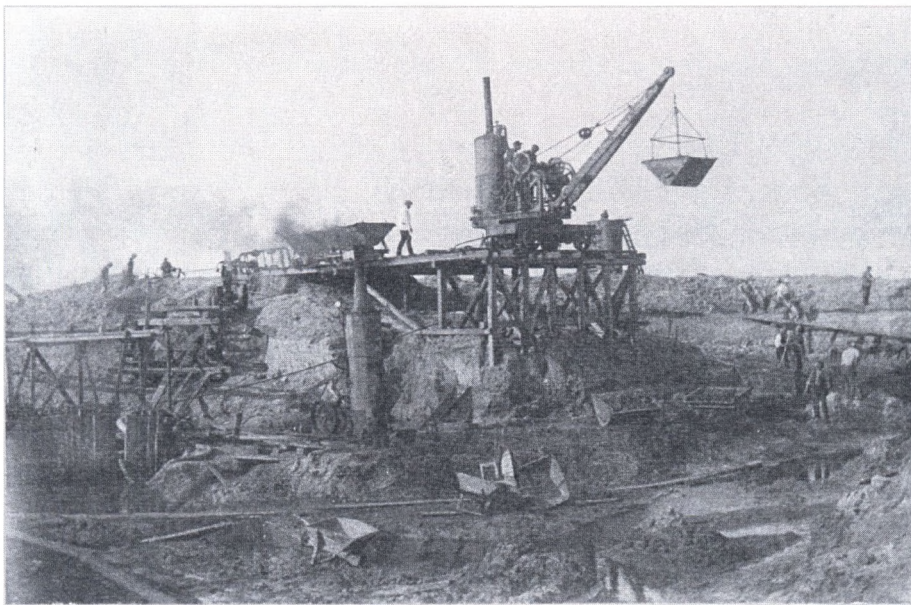
Gravemaskinen, som arbejdede ved Ribe Ås gamle åleje. Foto: Ingeniør Kr. Thomsen

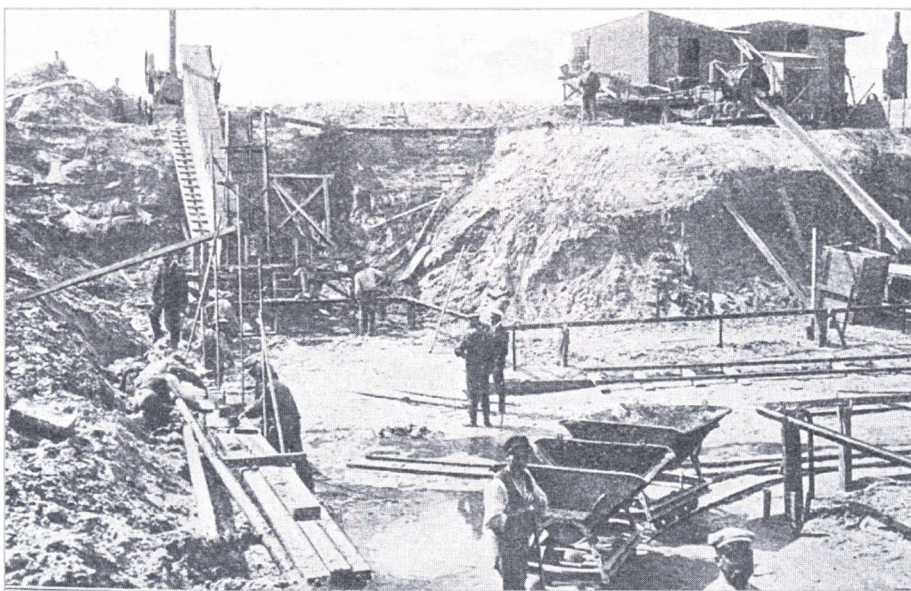
*Dampkedel, hvor dampmaskinen sidder på oversiden, huset er til spandekædegravemaskinen.
Foto formodentlig fra opsætning af maskinen. Foto i Sydvestjyske Muséer*

Dige og Fylldgrav syd for Vester Vedsted Sluse. Foto: Ingeniør Kr. Thomsen

Udgravning af byggegruben for Vester Vedsted Sluse. På tipvognsspor i gruben blev tipvognene kørt hen under en dampkran, der tog tipvognskasserne op og satte dem på andre undervogne på et spor ovenfor graven. Derpå blev de kørt hen i Diget. Foto: Ingeniør Kr. Thomsen

Udgravningen af byggegruben for Vester Vedsted Sluse. Gruben blev tørlagt og betonstøbningen begyndte. Grundvandet i hele området holdtes sænket ved hjælp af nedsatte si-rør, som samlede vandet i større ledninger, hvorfra det blev pumpet bort. Foto: Ingeniør Kr. Thomsen

Digebestyrelsen

Da man var kommet så vidt, var tiden inde til at vælge Digelagsbestyrelsen. Ved et sindrigt valgsystem endte 33 delegerede med at udpege

Dyrlæge *N. K. Pedersen* (1842-1926), Ribe

Gårdejer *Jens Jørgen Andersen (Rytter)* (1844-1922), Vilslev, formand

Gårdejer *Marius Tobiasen* (1870-1950), Nørre Farup

Ministeriet udnævnte amtsrådsmedlem *Lambert Hansen* (1846-1935), Darum til sin repræsentant

Amtsrådsmedlem *Klaus Okholm* (1861-1942), blev valgt af Amtsrådet

Alle fik installeret telefoner i deres privathjem på Digelagets bekostning.

For en komplement skyld skal nævnes følgende, som også kom til at spille betydelige roller i foretagendet:

Vandbygningsdirektør Vestergaard, som var Statens kontrollerende myndighed.

Ingeniør Barner i Esbjerg, ansat ved Vandbygningsvæsnet, skulle føre den tekniske kontrol under vandbygningsdirektørens Ledelse.

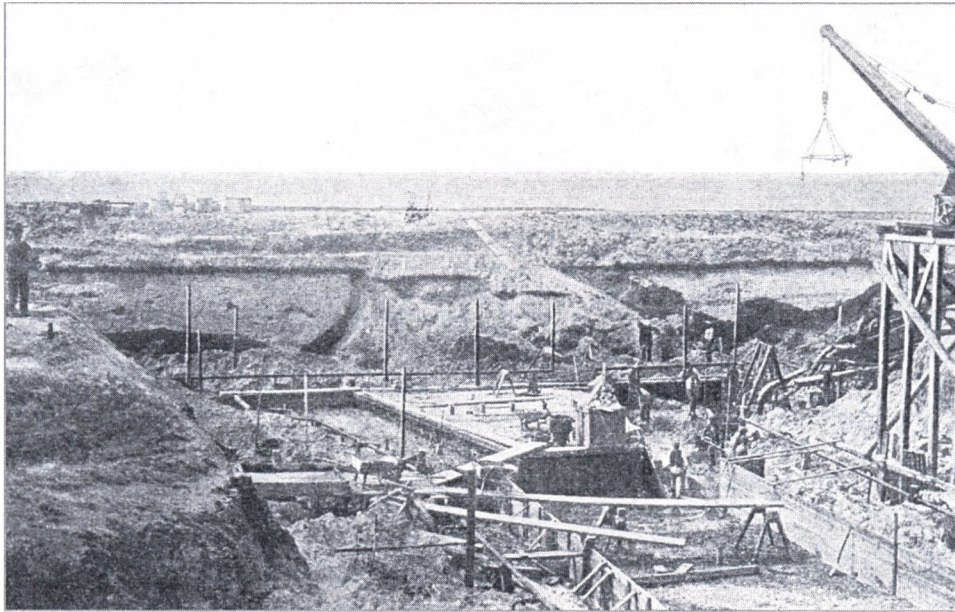
Ingeniør ved vandbygningsvæsnet og ingeniør ved digeanlægget Kr. Thomsen (død 1918 og efterfulgt af ingeniør Thalbitzer) og Statens tilsynsførende ingeniører, Andresen og Christensen. Af disse var det ingeniør Thomsen, der i egen person dagligt færdedes langs digelinjen og ledede arbejdet i dets praktiske udførelse. I tidens løb blev flere af de nævnte udskiftede med andre, efterhånden som de trak sig tilbage eller ikke modtog genvalg.

Første mand, som trak sig var J.J.Andersen (Rytter), som sidste gang underskrev protokollen i 1916. Han bad om at måtte trække sig ud på grund af helbredsproblemer, og han døde da også 1922. Han blev erstattet af S. Thude, og dyrlæge Petersen blev formand.

Den daglige ledelse af arbejdet i marken blev forestået af Digebestyrelsen, som refererede til Digekommissionen. Bestyrelsen blev valgt gennem et ret kompliceret system, hvor de enkelte ejerlag valgte delegerede, som sluttelig valgte de tre medlemmer af bestyrelsen, mens det fjerde blev udpeget af amtsrådet, og det femte blev udpeget af ministeriet. Denne bestyrelse stod for udfærdigelsen af de konditioner, som entreprenørerne skulle arbejde under.

Ved udliciteringen af arbejdet blev der stillet en række betingelser.²² Sporadisk kan nævnes, at man forbeholdt sig at antage det færdige arbejde stykkevis i stykker af mindst 500 meter fortløbende. Arbejdet måtte ikke finde sted i vintermånederne, der måtte kun arbejdes fra første april indtil første september, så man undgik perioder med frost og stormflodstrussel. I tilfælde af, at stormfloder skulle indtræffe, mens arbejdet var i gang, skulle entreprenørerne være pligtige til at udføre de øjeblikkelige sikringsforanstaltninger, således som tilsynet måtte forordne; dog mod erstatning udregnet i udførte arbejdstimer. For vinterarbejde som for alt ikke-antaget arbejde, havde entreprenøren selv risikoen. De antagne digestykker skulle mod vintertid afrundes og beklædes med græstørv mod enderne.

²² Byhistorisk Arkiv, Ribe, A – 161,2

Støbning af Vester Vedsted Sluses betonlegeme. Bunden i forslusen ses her støbt, og indfatningerne for slusens sider er stillet op. Foto: Ingeniør Kr. Thomsen

Ramningen ved Vester Vedsted Sluse. Foto i Sydvestjyske Muséer

Vester Vedsted Sluse færdigstøbt. Foto i Sydvestjyske Muséer

Man begyndte straks at udstikke digeforløbet i marken. Det skete den 4. januar 1910, midt i vinterens hjerte, og den 31. marts var man færdig, og havde tilmed fået nivelleret størstedelen af strækningen. Der blev rejst en profil af Diget ud for Tanderup, hvor enhver ved selvsyn kunne iagttage, hvor højt og hvor bredt Diget ville komme til at blive. Også ved Okholm ville man rejse sådan en model.

Følgende annonce blev snart efter indrykket i Ribe Stifts Tidende:

Havdiget for Marsken ved Ribe

Digearbejdets cirka 708.000 Kubikmeter for Havdiget fra Vester Vedsted til Store Darum bortliciteres herved i henhold til de Beskrivelser og Planer, der er fremlagt på Rådhuset i Ribe, i Dansk Ingeniørforenings Lokaler i Amaliegade 32, København og på Hedeselskabets Kontor, Viborg. Tilbud udfærdiges på særlige Tilbudsblanketter og indgives til Digelagets Bestyrelse, Ribe inden Torsdag den 26. Januar 1911 Klokken 10 Formiddag. Så længe Forråd haves, kan Planerne ved Henvendelse til Thomsen, Hedeselskabet fås til Låns mod et Depositum af 50 Kr. som tilbagegives, når Planerne afleveres senest Licitationsdagen. Ribe, December 1910. Bestyrelsen for Digelaget.²³

Der indkom i alt fem tilbud fra entreprenører i København, Tønder (som på den tid endnu lå i Tyskland) og Ålborg. Kommissionen og folketingsmedlem Brorsen og landstingsmedlem Windfeldt-Hansen havde gennemtygget

²³ Stifts Tidende 23. december 1910

tilbuddene og ført samtaler med afgiverne, hvorpå de besluttede, at arbejdet skulle lægges i hænderne på firmaet *Vilhelm Hoffmann og Sønner og Løssl.*

Udliciteringen over bygningen af de fire sluseanlæg ved Vedsted Bæk, Ribe Kanal, Kongeåen og Darum Bæk, blev behandlet for sig selv og omtales senere. Priser og omkostninger blev selvfølgelig offentliggjort, men datidens prisniveau er yderst vanskelig at sammenligne med nutidens, hvorfor de eksakte priser ikke vil sige særlig meget. Kammerlusen ville komme til at sluge næsten halvdelen af den hele anlægssum, og de tre øvrige sluser tilsammen knap en femtedel.

Det var en skarp arbejdsgiver, som stillede betingelserne op, hvorefter entreprenøren skulle arbejde. Der stod blandt andet:

Arbejdet vil kunne fratages Entreprenøren, hvis der ved Tidsfristens Udløb mangler mere end ti Procent af det Arbejde, der skulle udføres indenfor det nævnte Tidsrum, og Bygningsbestyrelsen vil kunne lade det fuldføre på Entreprenørens Regning. For hver Dag Tidsfristen overskrides, betaler Entreprenøren 200 Kroner i Bøde.²⁴

Lokalpressen roste derpå Diget i en lang artikel. Det var ikke så almindeligt, at der blev brugt spaltepads på helt lokale forhold, idet tanken nok var den, at lokale nyheder var ude i egnen, længe inden avisen kunne nå at udkomme. Digebestyrelsen fik nok at se til. Der skulle holdes møder flere gange om ugen, hvor mændene samledes dels på Rådhuset i Ribe, dels ude i terrænet eller i oplandets kroer og forsamlingshuse. Der førtes protokol over alle forhandlinger, så man kan kontrollere, hvad der foregik.

Bestyrelsen trådte sammen første gang den 27. september 1910 på stiftamtmandens kontor, hvor J. J. Andersen i Vilslev blev valgt som formand. Derpå rettedes en henvendelse til ingeniør Thomsen fra Det danske Hedeselskab, som opfordredes til at påtage sig den tekniske ledelse. Han skulle have 7000 kr. i årlig løn plus diæter på 8 kr. dagligt. Det var en meget fin aftale. Man må sætte den i relation til, at arbejderne, der sled med trillebørene, fik 40 øre i timen. En assisterende ingeniør blev ansat med en årsløn på 1800 kr.

Bestyrelsen besigtigede ofte digelinjen og foreslog flytninger, anbringelse af ramper, underløb, vejes anlæg, broer, drikkevandskanaler til kreaturer og bestemte ret til brug af de nyanlagte veje.

Der måtte gentagne gange sendes en eller flere personer til København for at forhandle med ministerierne. Der skulle holdes middage (på Klubbens Hotel) for entreprenørerne, leverandørerne og andre samarbejdspartnere. Som et kuriosum kan nævnes, at digebestyrelsen måtte udbetale en erstatningssum til Statstelefonen, hvis anlæg af forbindelse til Manø blev fordyret ved digebyggeriet. En anden kuriositet var, at én af digeingeniørerne en dag havde ladet sin hest græsse i en fenne, som ikke var opkøbt af Digebestyrelsen, hvorfor ejeren måtte tilkendes en erstatning. Peder Jensen i Øster Vedsted fik 10 kroner for det mistede græs.

²⁴ Byhistorisk Arkiv, Ribe Rosenstands arkiv

De ydre omstændigheder

En ting, som kan forekomme pudsigt i vor tid, var at ingeniørerne måtte søge om lov til at færdes i motorkøretøj på kommunevejene. Selvfølgelig havde man brug for dette under det store arbejde, og Ribe Stifts Tidende kunne meddele de benovede læsere:

Amtet har indtil Videre tilladt ingeniør Thomsen og entreprenørerne Hoffmann og G. Løssl Kørsel på Vester Vedsted Kommunevej med Automobil fra Landevejen ved Egebæk Kro gennem Vester Vedsted By til Havet. Tilladelsen gælder dog kun så længe Digearbejdet varer og kan til enhver Tid standses og kaldes tilbage.²⁵

Da aftalerne med lodsejerne, ekspropriationerne og det øvrige papirarbejde var gjort, kunne man skride til de første spadestik. Det drejede sig om opførelsen af det sydlige fløjdig, der kom til at løbe lidt nord for landegrænsen. Fløjdiget skulle beskytte landet mod, at vandet løb sønden ind bag Diget. Der var på dette tidspunkt endnu ikke tale om, at beboerne på den tyske side af grænsen skulle beskyttes ved digeanlæg. Fløjdiget blev hovedsagelig opbygget ved håndkraft. Der blev lagt et tipvognsspor, men tipvognene blev fyldt af arbejdsmænd med skovle og trillebører, og når jordmaterialet var på plads, blev det atter jævnet med skovle og muskelkraft. Det var først ved det nord-sydgående dige, at gravemaskinerne kunne finde anvendelse.

Der blev taget fat flere steder på én gang.

Dels skulle der anlægges veje til fremførelse af materiale, dels skulle der anlægges sluser ved de udløbende bække og åer, og endelig skulle der mandskabsfaciliteter til, om end disse var nok så sølle.

I maj måned 1911 var der opstillet en del materiel, og en større gravemaskine stod for at skulle stilles op. Ribe Stifts Tidende skrev lidt romantiserende:

.. så kommer Arbejdet i fuld Gang. Danmarks sydvestligste Sogn, Vester Vedsted, der med sin store Sankt Andreaskirke liggende højt over Byen og med vid Udsigt over det åbne Hav, har hidtil ført en noget afsides, rolig Tilværelse, er herved pludselig blevet Skuepladsen for et rastløst, broget Liv. Hoffmann og Co.'s Lokomotivfløjte skærer hvinende gennem den grødefyldte, tunge Forårsluft, og *Monarkerne* som Digearbejderne kaldes, strømmer til i massevis fra alle Egne af Landet. Dels for at søge Arbejde, og dels for at få Lejlighed til at hilse på gamle Arbejdskammerater og få en Snaps og en Rejseskillling. Det er forsoorne Karle med vejrbidte Ansigter og barkedede Næver, mange af dem. Påklædningen er udpræget Sommerdress, og Menuen har hidtil mest været Brød med Fedt eller Margarine, harsk Sild og Brændevin både til Morgen, Middag og Aften. Nu er der imidlertid etableret to Marketenderier ved Arbejdspladsen, hvor Folkene for en moderat Betaling kan få ordentlig Føde og et passende, mindre Kvantum Brændevin samt Øl. Ved selve Digeanlægget beskæftiger Entreprenør

²⁵ Ribe Stifts Tidende 22. august 1910

Hoffmann cirka 100 Mand, som navnlig betjener Tipvognene, der læsses ved Håndkraft. Skinnesporene lægges i Digelinjen, og lidt efter lidt vil fremstå det Værn, som skal give læ og Kultur for Jorden. Den løse Jord stampes fast af Kreaturer, og hele Anlægget dækkes af store, maskinskårne Klægsadder (græstørv). Umiddelbart nord for Manøvejen er der rejst en stor, fuldt monteret Gravemaskine, der venter på at blive sat i Gang, og med det første vil der ankomme en endnu større Gravemaskine, og først da vil der blive sat fuld Kraft på Arbejdet. – Ved Vester Vedsted Bæks Udløb i Havet arbejder Entreprenør Henriksens Stab for fuld Tryk med Forberedelserne til Slusebyggeriet, tilsyneladende et stort Arbejde i Forhold til det lille bitte Vandløb; men om end Vandløbet synes betydningsløst, kan Arbejdet måske blive brydsomt nok, idet der skal findes forskellige upålidelige Jordarter som Mosejord og Kviksand under Klæget, som skal underbygges. Ved Slusebygningen vil der blive anvendt otte Kraftmaskiner.

Som forklaring til de gammeldags udtryk, skal her bemærkes, at *sadder* betyder græstørv på rigsdansk, og med *kraftmaskiner* menes rambuk.

Da arbejdet havde været i gang et stykke tid, syntes redaktør Willemoës, det var på tide at meddele sine læsere, hvorledes der så ud på arbejdspladsen. Han udgav en lang artikel om sagen, som begyndte således:

Et rastløst, broget Liv udfolder sig ved det store Digeanlæg, som er i Gang ved Vester Vedsted Strand. Der slides hårdt i det tidlige og sent. Entreprenørerne Hoffmann og Henriksen ere på Færde overalt fra Morgen til Aften, og deres Ingeniører hænger i med Konstruktioner og Beregninger, medens Statens og Digebestyrelsens tilsynsførende Ingeniører nøje våger over, at Arbejdet udføres i Overensstemmelse med Kontrakter og Konditioner.

Artiklen fortsætter med en lovprisning af de hårdføre digebørsters kraftige muskler og brunede hud, ”en Snaps og en Slurk Øl en Gang imellem styrker Humøret og fremmer Arbejdslysten.” Redaktørens ellers forbeholdne holdning overfor mændene blev vejret bort i den friske havluft. Der følger en beskrivelse af, hvorledes den store gravemaskine, der flere år forud havde stået arbejdsløs på Esbjerg Havn, nu pustende og stønnende arbejdede sig gennem den seje klægjord, som blev flyttet fra Fyldgraven til Diget, godt hjulpet af et par trillehold (mandskabshold på ti personer med hver en trillebør) og tipvognstoget. Når jorden var gravet op og formet, og studene var drevet igennem jordmasserne og havde trampet dem sammen, lagde de græstørvene på plads, der tidligere var skårne af fyldgravens overflade og af det areal, der dækkedes af selve Diget.

Gravemaskinerne, en mindre og en større, var ankommet med jernbane til henholdsvis Vedsted Station og Ribe Station. Det havde kostet stort besvær at fragte de tunge maskiner fra jernbanestationerne til arbejdspladsen.

Et trillehold. Prospektkort. Tilhører Torben Hestehave

Den tungeste, der skulle køres på en blokvogn fra Ribe, var endog blevet siddende i klægen ud for Okholm, hvor det havde voldt store kvaler at få den fri. Et forspand på 16 heste magtede ikke at få den løs, og man måtte med dunkrafte hæve den op på et skinnerpor for at få den videre.

Planlægningen

Ledende ingeniør Kr. Thomsen ved Det danske Hedeselskabs kulturtekniske Afdeling holdt et foredrag i Dansk Ingeniørforening den 7. februar 1912, hvori han skildrede de tekniske overvejelser, der lå til grund for Diget. Det følgende er hovedsagelig et referat af dette foredrag.²⁶

²⁶ Tidsskriftet "Ingeniøren" nr. 48, 1912

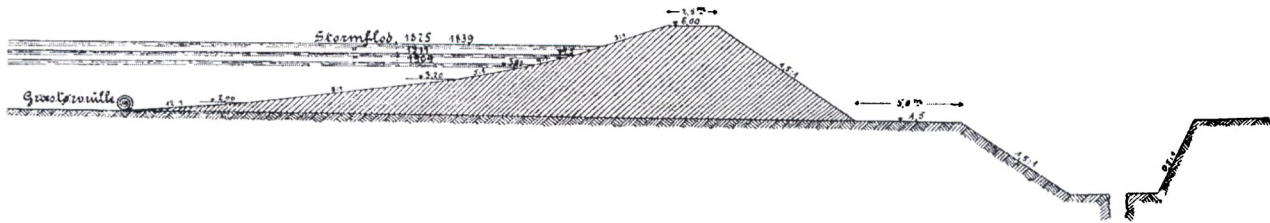
Anlægget fulgte Ovret. Dette er en forhøjning i overfladen og følger strandkanten. Dette Ovre gjorde det tjenligst at tage fylden til Diget indenfor dette i en fyldegrav, som senere kunne tjene til afvanding af de inddigede arealer. Digets profil var fastlagt således, at dets krone lå én meter over højst bekendte flod, kote 6,0. (Kotehøjden blev hævet 12 cm. i 1992.)

I kurven ved den nuværende Kammersluse, var Koten 6,3 Meter. Højderne blev udregnet efter generalstabens nul-punkt, der lå 0,7 meter under dagligt højvande.

Diget beklædtes med overjord på 20-50 centimeters tykkelse, hvorpå der blev lagt græstørv. Kun ved Kammerslusen blev der indsat yderligere forstærkninger af ydersiden. Hele jordarbejdet blev beregnet til 708.000 m³ jord, der skulle flyttes samt græstørvsbeklædningen, der dækkede 442.000 m² svarende til 80 tønder land.

Stude, som tramper jorden fast. Foto tilhører Torben Hestehave

Digeprofilen med indtegnet vandstandshøjder for de højeste, kendte stormfloder. Efter Ingeniør Kr. Thomsen.

Der blev anlagt ramper over Diget flere steder, således at de fulgte Digets retning, undtagen ved overkørslen til Manø Ebbevej, hvor rampen anlagdes vinkelret på Diget på Grund af ”den betydelige Vogntrafik til Manø.”

Gravemaskinen skulle køre på den *indre Berme*, det vil sige stykket imellem digefoden og fyldgraven, hvor den tog fylden med en spandekæde og førte den via et transportbånd hen, hvor den skulle anbringes.

De skårne græstørve skulle skæres med en specielt konstrueret plov og lægges på i kvadrater på 30 X 30 cm. Ved Digets udvendige fod blev græstørvene skrællet af på de fire sider og rullet op, så de senere kunne rulles tilbage op ad digeskråningen, og man havde på den måde sikret en godt sammengroet overgangsflade fra den *ydre Berme* til skråningen.

Selve Jordarbejdet skulle komprimeres ved, at Studehold på tre á fire hele Tiden blev trukket frem og tilbage i Fylden. Til yderligere Sikkerhed mod Sammenskrivning af Fylden, byggedes hele Længden med 10 Procents Overhøjde, hvad også licitationsbetingelserne krævede.

Ingeniør Thomsen udtalte:

... det vil sikkert vise sig, at dette Arbejde vil få en uhyre Indflydelse på Ribe-Egnen; i hvert Fald er det givet, at som Forholdene var, kunne de ikke vedblive at være. Når man betænker de Forstyrrelser, som Floderne afstedkommer alene i Markbruget ved at skylle tilført Gødning, Mergel og selve Mulden væk ... ved at splitte Roekulerne og Hessene ad, så Folk møjsommeligt må hente deres til dels ødelagte Roer og Korn rundt på andres Marker og langs Grøfterne, ved at skylle Broer og Hegn væk, så Lodsejerne hver Forsommer må ud og lægge talrige nye Broer og sætte Hegnene op igen, når man kender til Bunds den Lede, der fylder en ved at gøre Arbejdet om igen, så vil man forstå, at det er af Folk fra denne Egn og det af de dygtigste ... er blevet udtalt, at om ikke Diget var blevet bygget nu, så havde det ikke været til at udholde at bo længere på Egnen.

Sluserne

Ingeniør Thomsen mente, at det var spørgsmålet om sluserne, der havde trukket afgørelsen om Digets opførelse ud. Det var jo et par af Danmarks mest vandførende åløb, der skulle gennemskære Diget, Kongeåen og Ribe Vesterå. Anlægget af sluser fordyrede bygningen så meget, at det netop oversteg lodsejernes formåen selv at sikre deres jorder.

Ribe Vesterå førte 65 kubikmeter vand pr. sekund, Kongeåen 20 kubikmeter. De tre af sluserne skulle bygges som *selvregulerende*, hvilket vil sige, at vandpresset henholdsvis ude- og indefra får sluseportene til at åbne eller lukke sig. Dermed var ikke sagt, at det var helt ligetil at anlægge disse sluser. Kun ved Ribe Ås udløb skulle der som omtalt bygges en kammersluse af hensyn til skibsfarten på byen. Når der tales om Ribe Å, var det ikke helt rigtigt, idet man lokalt omtalte udløbet som Ribe Kanal, eftersom åmundingen var blevet reguleret i 1856.

Sluserne ved Vester Vedsted Bæk, Darum Bæk og Kongeåen blev udbudt i licitation, hvortil indkom elleve tilbud fra alle egne af landet. Det billigste var omtrent halv pris af det dyreste. H. J. Henriksen i Korsør fik arbejdet.

De små sluser blev anlagt med hver et betongennemløb overdækket med et halvcirkelformet hvælving. Kongeåslusen blev konstrueret analogt med de små, men havde fem gennemløb.

Ribe Kammersluse blev forsynet med tre sæt stemmeporte og to sæt stormporte samt et sæt skylleporte, der stemte op imod kammeret, og der blev bygget en klappbro over kammeret. Portene skulle kunne manøvreres ved håndkraft gennem spil og tandstænger.

Kammerslusens opførelse blev givet til ingeniør Monberg.

Slusen ved Vester Vedsted Bæk voldte problemer. Bunden var lumsk, jordlagene var ustabile, og der måtte pumpes stærkt for at holde arbejdsområdet tørt. Ribe Stifts Tidende skrev dog 24. juli 1911:

Slusearbejdet går nu også godt frem. Efter at Vandet har måttet underkaste sig, og der allerede er påbegyndt Støbning med Beton i Bunden, som er blevet fast og forholdsvis tør, dog må der stadig pumpes med to Lokomobiler for at holde Vandet nede.

Laust Hansen Jørgensen, hvis bramfrie erindringer flere steder vil blive citeret, fik ansættelse ved Darum Bækslusen. Han var arbejdsmand, en af digebørsterne, som de gerne omtaltes. Han fortæller:

I marts 1912 fik jeg arbejde ved Darum Bæk sammen med ti børster. Der skulle bygges en sluse ved siden af bækken i den faste jord. Jeg viste entreprenøren mine papirer, og han sagde:

- Den er fin. Du kan begynde som arbejdsmand i morgen. Sidst på ugen kommer der et lokomobil og en centrifugalpumpe samt en rambuk med 250 pounds *gris*, kan du klare den, får du 45 øre i timen og kan arbejde 12 timer om dagen fra seks til seks, hverdag og søgn, hver anden uge om dagen og hver anden uge om natten. Du skal køre sammen med en tysker, det er *Ferik* eller *Sorte Ulan*, han er dygtig, men det kan ske, at han får for mange snapse, så må du tage hans vagt. ...

Først blev der gravet et hul, otte alen ned i jorden, så blev der ledet vand derind i passende mængde. Når det store lokomobil havde fuldt tryk på, blev sandsugeren sat til og pumpede jorden op, som ar-

bejderne gravede løs og smed ned i hullet til den. Klæg og blåler skulle først graves løs, før sugeren kunne tage det. Det var en polak, som fyrede på bilen, og den skulle have fuldt tryk, når arbejderne kom. ...

Da den overflødige jord var pumpet op, begyndte vi at ramme spunsvægge ned. Jeg arbejdede 12 timer om dagen fra seks til seks i alle ugens syv dage, og hver anden uge havde jeg nattevagt. Jeg arbejdede som maskinpasser og fik 45 øre i timen. Jeg havde 84 timer om ugen og en ugeløn på 37 kroner 80 øre. Det var en stor ugeløn. Ekstrabetaling kendtes ikke. Det skete, især om søndagen, at den anden maskinpasser var fuld, når han skulle løse af, så måtte jeg fortsætte og fik 36 timers uafbrudt arbejde. Da jeg kun havde mad med til 12 timer, spiste jeg den øvrige tid i marketenderiet. I sådanne tilfælde passede formanden maskinen, mens jeg spiste, og maden var gratis. ...

Da spunsvæggen var rammet ned, skulle slusebunden støbes. Vi havde ingen blandemaskine. Al cement skulle blandes med håndkraft, så der skulle antages flere arbejdere og håndværkere. Stenene, der skulle bruges, var hollandske klinker, der blev lastet i en stor fladbundet pram i Esbjerg og slæbt af en motorbåd til slusen. ...

Ved Bækslusen var vi færdige med at ramme spunsvægge og var begyndt at støbe bunden. Det kunne ske, at der skulle støbes en bestemt mængde, før vi kunne holde fyraften. Så blev der begyndt klokken tre morgen og arbejdet til klokken ti aften, før der blev sagt fyraften. Det var samme pris for alle dagens timer, der var ikke noget, der hed overarbejde og ingen af børsterne var i fagforening.

Da slusebunden var støbt færdig, begyndte murerne at mure den ydre mur, og to bornholmske stenhuggere kom og begyndte at hugge store kampesten til det ydre glacis. Nu havde jeg kun centrifugal-pumpen at passe, og jeg pumpede kun vand op i tre timer morgen og fire timer aften. Vandet skulle blot holdes så langt nede, at det ikke standsede arbejderne, der arbejdede sig højere op. Tiden var nær, da maskinen helt skulle standses. Derefter skulle jeg hjælpe *Stenhugger-Karlson* med at hugge sten til. Hoffmanns ene gravemaskine var kommet på den ene side af Kongeåen. Det var en stor maskine, der gik i døgndrift. Den gravede lige så meget jord op pr. dag som firehundrede arbejdere kunne grave med skovle. Han havde endnu en stor maskine, som gravede fra Vester Vedsted og nordpå, den var nok så stor, sagde folk. Hoffmann betalte arbejderne 40 øre i timen, men de 100 polakker fik ikke så meget. De kunne heller ikke bruges til så meget. Der var i alt mellem 350 og 400 mand i alt på den tre mil lange strækning. Men hen på efteråret var vi så langt, at omegnens arbejdere blev sendt hjem, og børsterne kunne så i vinterens løb gøre sluserne færdige. ...

Avisen skrev:

Vesterhavsdiget, et stort Anlæg

Da det nok vil interessere vore Læsere, hvorledes det store Arbejde ved Anlægget af det nye Havdige bliver ordnet, skal vi herom oplyse Følgende: Diget anlægges på det såkaldte Ovret, et lille Højdedrag, der i ringe Bredde i kort Afstand fra Strandkanten udgør det højeste Punkt af Engene. Det føres med en Fløj umiddelbart syd for Vester Vedsted ud langs Ovret til udenfor Store Darum, hvor det føres med en Fløj op til Tosmarks Banke umiddelbart vest for Byen. Over Manø Høllade gives der Diget en sådan Retning, at det føres over Kanalen af en Afstand af omtrent 1000 Meter fra dennes indre Ende og derfra i dennes nordre Ende følger et allerede opført mindre Dige på Strækningen mellem Ribe Å og Kongeåen. Digets samlede Længde er cirka 18.440 Meter. Det Areal, der beskyttes deraf, kan anslås til cirka 6.740 Hektar Land.

Digets Højde bliver 5,34 Meter over daglig Højvande, dog 5,65 Meter på en 800 Meter lang Strækning syd for Kanalen. Højden for de to Fløje bliver fem Meter. Digets Bredde ved Kronen bliver 2½ Meter. Udenfor Diget udlægges et ti Meter bredt Bælte, der kun må benyttes til Græsning og Høslet. Udenfor Vester Vedstedfløjen indskrænkes Bredden dog til fem Meter. Indenfor Diget og mellem dette og Fyldgraven anlægges en fire Meter bred Strimmel, der ved Darumfløjen indskrænkes til to Meter, og indenfor Vester Vedstedfløjen til 1,3 Meter. Fyldgraven hvorfra Materialet til Diget tages, lægges indenfor Diget, der overalt beklædes med Græstørv, skåret af det Terræn, der optages af Diget og af Fyldgraven. Hvor Diget går over Ribe Ås gamle Leje, beskyttes dettes ydre Skråning af Sten. Tyve Overkørsler over Diget bliver at anlægge. Det Areal, der bliver at ekspropriere til hele Anlægget, bliver ca. 140 Hektar. Ved Diget bliver fire Sluser at opføre, nemlig Kammersluse for Ribe Å, en Sluse for Kongeåen, Slusen for Darum Bæk og Slusen for Vester Vedsted. Der vil nu af Ministeriet for offentlige Arbejder blive nedsat en Kommission, der udgør en Ekspropriationskommission på fem Medlemmer, der bestemmer, hvilke Ejendomme, der skal deltage i Anlægsomkostningerne, i hvilket Forhold disse skal ske, samt hvorledes Vandløb og Vejforbindelser skal ordnes med videre. Kommissionens Afgørelser er endelige. ... De Arbejder, der allerede på enkelte Steder er udført til Beskyttelse mod Havet takseres og fradrages til Fordel for de Ejendomme, der har udredet Omkostningerne ved at lade dem opføre. ... Det er således en meget omfattende Opgave, der er stillet Kommissionen. Der må forhandles med hver enkelt Lodsejer, og dersom Overenskomst ikke kan opnås, afsiges Kendelse. ... Efter at denne Kommission har fuldendt sit Arbejde, skrides der til Digeanlæggets Udførelse. Til at forestå denne vælges en Bestyrelse på fem Medlemmer, af hvilke Ministeren for offentlige Arbejder vælger en, Ribe Amtsråd en, mens de øvrige tre Medlemmer vælges efter Forholdstalvalgmåden af og blandt de ved Digeanlægget Interesserede.

Anlægget sker under teknisk Kontrol fra Regeringen. Hele Digeanlægget agtes fuldført senest i løbet af tre År og kan altså ventes færdigt i 1912.²⁷

Så hastigt kom det dog ikke til at foregå.

Jordarbejdet påbegyndtes den 15. marts 1911. Redaktør Willemoës, Ribe Stifts Tidende skrev:

Det store og Betydningsfulde Arbejde påbegyndes i Dag ved Vester Vedsted. De første Materialer er ført på Plads, og en Arbejdskolonne på ti Mand under Ledelse af Entreprenør P. Hoffmann og ingeniør Ammundsen har gjort det første Spadestik. Måtte Heldet nu følge det for Egnen så betydningsfulde Foretagende, således at det store, brusende Hav nu elskværdigt og uden alt for stor Modstand vil lade sig binde tilbage i sit Leje.

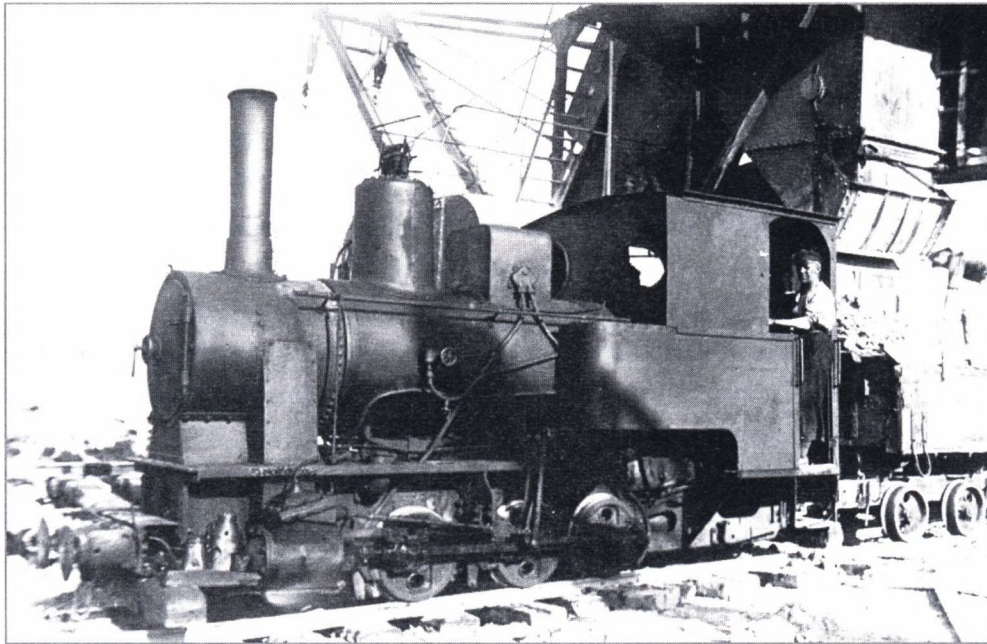
Sidenhen fulgte avisen nøje, hvad der foregik ved Vesterhavet og gav læserne god besked. Dette havde en afsmittende virkning, idet en del andre aviser landet over gengav, hvad der blev offentliggjort lokalt. Dog var det ikke alt, der behagede den konservative redaktør:

En ubehagelig Invasion og Uro over Egnen

Da nu Digearbejdet er begyndt, er der dagligt en farligt Ryk-ind af Folk, der søger Arbejde ved Diget. En Del Landstrygere benytter ligeledes Lejligheden til også at aflægge et Besøg. Hver eneste Dag bliver Egnen overrendt af betlende Individer, hvis anløbne Udseende lader formode, at deres meste Føde består af flydende Varer. I Aftes lavede nogle berusede Digearbejdere Spektakel og slog blandt andet en halv Karm Vinduer ind hos Skrædder Christian Schmidt, samt hujede på Vejen, så Folk ikke kunne sove. Det var ønskeligt, om rette Vedkommende ville overveje det betimelige i, snarest muligt at få ansat en Politibetjent derude, inden der sker alt for store Excesser. I denne Forbindelse kan anføres, at en anden af vore Meddelere i Formiddags på Vejen til Vester Vedsted har talt med ikke færre end ti Digebisser. Meddeleren tilføjer blandt andet: Beboerne i Landsbyerne syd for Ribe klage allere-de gudsjammerligt over Invasionen. En vil have Natlogis, en anden vil have Mad med en Snaps til, en tredje mangler af visse Grunde en ren Skjorte, en fjerde vil låne 50 øre at tilbagebetale, når Diget er færdigt.²⁸

²⁷ Ribe Stifts Tidende 4. juni 1909

²⁸ Op. Cit. 29. marts 1911

Tipvognstoget henter materiale fra den store gravemaskine. Foto i Sydvestjyske Muséer

Digebørsterne

Disse personer, som redaktøren omtalte så grimt, var faktisk grundlaget for, at digebyggeriet overhovedet kunne gennemføres. Den ovenfor nævnte Laust Hansen Jørgensen fra Store Darum, som selv arbejdede som børste det meste af sit liv, har skrevet en rigtig sympatisk skildring af børstelivet. Børsterne var flittige og dygtige arbejdere, men var naturligvis ikke folk med akademisk dannelse. Deres humor kunne være særdeles plat, men ifølge fortællingerne behandlede de svage kammerater med en god del finfølelse. Det kunne være udenlandsk arbejdskraft, svenske, tyske og polske arbejdere, og det kunne være hjemlige arbejdere, som ikke havde fast bolig, eller som det var gået skævt for i samfundet.

Når en børste kom til (arbejds)pladsen, gik han ind i barakken og så, om der var nogen, han kendte. Derefter spurgte han formanden, om han kunne bruge en mand. Fik han ikke arbejde, blev han gerne to eller tre dage. Han sov i en barak og spiste med børsterne, det var gratis. Når han rejste, fik han gerne 25 kroner i lommen. Børsterne betalte. De hjalp altid en kammerat.

En børste var som regel navnløs. Den ene vidste ikke, hvad den anden hed virkeligt. De fik et børste-navn og dermed færdig, og sjældent havde de mere end to sæt arbejdstøj, og mange havde kun det ene, de gik i. Som regel havde de to eller tre skjorter. Foruden godsejeren havde vi en sagfører og en præst. Det var mænd, der var slået ud på den ene eller den anden måde, og så var de gået ind i de

navnløses rækker. Det var næsten umuligt (for myndighederne) at finde dem. Selv entreprenøren vidste ikke, hvad mange af hans folk hed. De blev ikke tilmeldt noget folkeregister og arbejdede ofte langt fra byerne. Folk var bange for dem, og de så heller ikke altid tillidsvækkende ud. Det skete, at der blev søgt efter en mand, men de fandt ham sjældent. Tænk sig en præst, som familien måske havde set sidste gang med præstekjole på og så møde ham på en arbejdsplads med fuldskæg, bart bryst, skjorten skåret af over albuerne, knæene ude af bukserne og træskostøvler, tilsolet med cement og mudder og en flaske brændevin for munden. De ville næppe tro, at det var deres søn eller broder, de så.

Der blev også ansat udenlandske arbejdsfolk. Entreprenør Hoffmann, der selv en gang var begyndt som børste, rejste til Polen og fik 100 mand med til Vesterhavet. Deres arbejde var blandt andet at bidrage til at trampe den opgravede jord fast. Til dette brugtes stude.

Entreprenør Vilhelm Hofmann købte en del stude, der var magre, men der var fed græs nok på Digets grund, så de kunne blive fede i sommerens løb. Der blev sagt, at han havde 50 dyr, men jeg tror nok, at der var flere. Når gravemaskinerne havde gravet en bestemt mængde jord op, skulle det stampest fast, for at Diget ikke skulle synke. Her kom polakkerne ind i billedet. De kobledede nogle af Hoffmanns stude sammen og trak dem frem og tilbage i den opgravede jord, for at det kunne trædes fast sammen. Når studene havde gået en bestemt tid, blev de skiftet ud med nogle andre, og således fortsatte polakkerne deres arbejde.

Digebestyrelsen havde fikseret studeantallet til tre hold i alt. Indenfor Diget ét hold med to drivere og udenfor to hold med hver tre drivere.

Laust Hansen Jørgensen fortæller en række anekdoter fra arbejdspladsen. Her gengives et par stykker, hvorefter det fremgår, at børsterne ikke nødvendigvis var alt for fine i kanten.

En søndag, jeg havde vagt, blev der pludselig uro ved marketenderiet.

Marketender Olsen råbte:

- Hjælp mig, den drukner.

Han stod og holdt et svin i halen, der absolut ville ud i bækken. Børsterne lo, så de var ved at falde om. Omsider fik han grisen op til huset, men der løb den fra ham og ned til bækken igen, hvor den styrtede ud og sejlede rundt med krølle på halen og øffede. Børsterne syntes, at grisen også skulle mærke, at det var søndag, så de havde givet den en hel flaske brændevin og seks gamle Carlsberg i ædetruget. Grisen var simpelt hen fuld.

...

Vi var nu en hel del arbejdere, og når nogen ville vaske sig, kunne han tage en spand, gå ned til bækken og hente vand, som han kunne bruge. Der fandtes hverken omklædningsrum, vaskerum eller toilet. Skulle nogen træde af på naturens vegne, satte de sig lidt til side. De, som ikke kunne tåle at se på

det, kunne så kigge den anden vej. Der var heller ikke wc-papir, man plukkede en tot græs til at tørre enden med. Det var helt igennem primitive forhold. Der blev ikke lavet det mindste for arbejderne bekvemmelighed, de forlangte det heller ikke.

En eftermiddag skulle Bjørn og Jens Gardist hente en stålwire, som vi skulle bruge til den store ram-buk. Der var cirka en mil at gå. Da de kom derhen, var tømrerne ved at bygge et wc til entreprenøren. Det syntes børsterne ikke om. Når de skulle sidde på åben mark, så kunne entreprenøren også. De blev enige om, at sædet skulle smøres godt ind i tjære, det skulle Bjørn og Jens besørge, for så kendte arbejderne på stedet ikke noget til det. De fik fat i en spand tjære som de hældte ud over brættet og op ad væggene. Ud på aftenen kom entreprenøren og gik ind i huset og satte sig, men han kom hurtigt ud igen og foer ind på marketenderens køkken med bukserne nede.

Marketenderen tog en pakke fedt, som han smurte Pedersen i enden med, tørrede det af med twist og smurte på igen, indtil enden var nogenlunde fri for tjære. Magnus Pedersen var rasende og bandede og rasede, men fandt aldrig gerningsmændene, og børsterne morede sig.

Spiritussen flød sikkert i rigeligere mængder, end man havde været vant til i det lille samfund. Ribe Stifts Tidende var flere gange ude med den advarende pegefinger, men måtte i nedenstående tilfælde erkende, at også hjemlige elementer kunne gå for vidt:

Tre fulde Digebisser forsøgte sig ved ottetiden i Aftes at tiltvinge sig Adgang til Mathias Therkildsens Enkes beværtning ved Plantagen. Da det ikke lykkedes dem, blev de ondskabsfulde og begyndte at knuse Vinduesruderne, hvorpå de skyndsomst tog Vejen gennem Plantagen nordpå. Imidlertid var der telefoneret efter Politiet, som hurtigt kom til og forfulgte Bisserne til Trojels Knæ, hvor det lykkedes at anholde Hovedmanden til Spektaklerne, mens de to andre undløb tværs over Markerne. Efter en Del Besvær fik den Anholdte Håndjern på og transporteredes pr. Vogn ind til Arresten. Han er her fra Byen og godt kendt for sin Voldsomhed.²⁹

Når man betænker, hvor mange fremmede arbejdere, der kom til egnen, er det påfaldende, at så få af dem satte sig blivende spor i form af, at de stiftede familie. I Vester Vedsted kirkebog finder man fire indførsler, der refererer til digearbejderne. Et født barn er ”søn af Formand ved Digearbejdet,”³⁰ en anden ”Søn af Gravemester.”³¹ I 1912 fødes et barn af ”ugift Pige ... Udlagt Barnefader er Politibetjent ... ved Havdiget,”³² og en fjerde fødsel er ”Datter af Fyrbøder.”

²⁹ Ribe Stifts Tidende 22. juni 1912

³⁰ Kirkebogen 28. juni 1911

³¹ Ditto 28. juli 1911

³² Ditto 18. april 1912

I Vilslev kirkebog findes en eneste fødsel indført, nemlig ”Kongo Jensen, Søn af Marketender (ved Vesterhavsdiget) Anders Peter Jensen og Hustru.”³³

Men der var nu flere end disse, som blev hængende ved en sød pige. De er sandsynligvis blot ikke registrerede som digebørster. Sofus Jensen kom fra Nysted på Lolland til Jedsted som digebørste og faldt for Margrethe Johanne ved et bal på Kikkenborg Kro i Bramming. Samme sted nævnes endvidere Vilhelm Jensen som tilflytter fra Slagelse i forbindelse med digearbejdet.³⁴

Børsternes forplejning og omgangsmåde

Da arbejdet begyndte, startede man med få folk, som alle fik deres forplejning og logis hos beboerne i Vester Vedsted. De var på den måde glade for de fremmede, for de bragte omsætning til egnen, måske ikke i stor målestok, men alt i alt blev det til noget, når man tillige betænker de givne ekspropriationssummer og det arbejde, lokale arbejdsfolk og vognmænd fik.

Ved udliciteringen havde entreprenørerne forpligtet sig til at opføre mandskabsbaracker og marketenderier. Der stod i betingelserne:

På Grund af Arbejdspladsens afsides Beliggenhed vil det sandsynligvis blive nødvendigt ... at opføre Barakker og Marketenderi. ... Der må drages Omsorg for, at Arbejderne får gode Opholds- og Sove- rum. ... der må i og fra Marketenderiet kun forhandles ikke-spirituøse Drikke.

Der blev hurtigt bygget mandskabsbaracker og indrettet marketenderi tættere på arbejdspladsen, som jo også rykkede stadig længere væk fra Vester Vedsted. Konditionen med salg af ikke-spirituøse drikke må være blevet lempet, eller også har Laust Hansen Jørgensen husket fejl, når han fortæller om drikkeriet blandt børsterne. Han fortæller om forholdene i Darum, hvortil arbejdet nåede i løbet af 1911:

Der blev opført mandskabsbarak med flere rum i. De blev bygget af rå forskallingsbrædder, kun bordpladerne havde været i forbindelse med en høvl. Køjerne var anbragt i to rækker over hinanden, der var kammer til serveringspigen, spisesal, køkken og lejlighed til marketenderen. ...

Når Hofmann gik på arbejdspladsen, havde han altid en egestok i hånden og var fulgt af en meget stor hund, og han var ikke bange for at bruge stokken, når en arbejder bestilte for lidt. Der var i alt mellem 350 og 400 mand på den tre mil lange strækning.

En børste, der blev kaldt *Karl Schiøtt* havde fået for mange dramme til frokost og faldt i søvn ved siden af sporet. Så kom Hoffmann pludselig op over Diget med hunden. Han gik lige hen til Karl og gav ham to ordentlige slag af egespiret og sagde:

Tror han, at jeg betaler 40 øre i timen for at sove, se at komme i gang, ellers skal jeg lære dig noget andet. Hunden skal nok få dig vågen!

³³ Vilslev Kirkebog 17. august 1913

³⁴ Stig Hein 2009

Børsterne havde set, hvordan den store hund kunne tumle en mand. Karl forsøgte at komme på benene, og Hoffmann gik videre. Der blev ikke talt mere om den ting. Fejlen var Karls. Han måtte gerne drikke sig fuld, men så skulle han holde sig fra arbejdspladsen.

Tonen var altså barsk på arbejdspladsen, men Hoffmann påskønnede også de folk, der gjorde et godt stykke arbejde.

Entreprenør Hoffmann inviterede sine arbejdere til juletræ og fælles kaffebord på Vester Vedsted Efterskole juleaften 1910, og cirka 50 arbejdere mødte.

Det er en smuk Tanke, som burde tjene til efterligning, skrev redaktøren af Ribe Stifts Tidende.

Ribe Stifts Tidende kunne meddele, at der var et 25-års jubilæum på arbejdspladsen, nemlig kusk Jens P. Rasmussen, der var ansat hos entreprenør Hoffmann. Foruden opmærksomheden modtog han et guldur med inskription fra Hoffmann som påskønnelse for sin lange og tro tjeneste.

Da arbejdet var nær sin ende, og en del arbejdere stod for at skulle rejse bort, holdt Hoffmann et gilde for dem. Avisen skrev:

Gravemaskinen har fuldendt sit Arbejde i hvilken Anledning, den havde Flag oppe fra Morgenstunden og førtes op på Tosmark Banke. Begivenheden fejredes om Aftenen ved en Festlighed i Marketenderiet, hvor Entreprenør Hoffmann havde indbudt hele sin Arbejdsstyrke, i alt 150 Mand. Marketenderens bekendte gode Mad og Drikke satte Deltagerne i Feststemning, og Danskere og Polakker morede sig i skøn Forening. Tosmark Banke strålede i Bengalsk Belysning (fyrværkeri) og Dansen gik efter et Polsk Orkester med Trommer og Piber. Der herskede en sand Sprogforvirring, men Festen var vellykket. Klokken elleve var den hvide By på Bakken faldet til ro, og Lysene slukket.

Digebestyrelsen havde indset, at de havde et vist ansvar for arbejderne. Der var allerede fra første dag indført tvunget medlemskab af en til formålet oprettet sygekasse, som udbetalte to kroner til gifte og halvanden krone til ugifte arbejdere, der sygemeldtes med lægeerklæring. Sygekassens vedtægter blev godkendte af Stiftamtet og trykt i 450 eksemplarer, som sendtes i cirkulation mellem arbejderne og blev klæbet op på pap og hængt op forskellige steder. Hver ansat, inklusive ingeniørerne, betalte 25 øre ugentligt til kassen.³⁵

Til gengæld var man nøjeregnende med at udbetale fra kassen. Arbejdsmand Peter Sørensen, som kom på sygehuset, blev indlagt dagen efter, at han havde fået sin afregning, og derfor var sygehusets regning kassen uvedkommen.³⁶

Linjebetjente

Allerede fra planlæggelsen af det store arbejde, havde digebestyrelsen været klar over, at det nok var nødvendigt med politimæssigt tilsyn med den store skare arbejdere. Bestyrelsen aflønnede betjenten. Det er ikke muligt andet

³⁵ Kommissionsprotokollen 24. januar 1912

³⁶ Sst. 6. februar 1912

end at få svage glimt af, hvad de egentlig havde at bestille. Linjebetjent Knud Sørensen fra Esbjerg, som tidligere havde været konstitueret politibetjent i Bramming, kunne børsterne ikke lide. Han var blevet ansat ved digeanlægget, da arbejdet begyndte. Laust Hansen Jørgensen fortæller:

Han ville have børsternes rigtige navne at vide, men det fik han aldrig, og så ville han gerne have en bajer eller punch, hvis børsterne betalte. De kaldte ham *Jomfru Sørensen*. Nu havde børsterne bestemt, at han skulle have så meget, han kunne drikke. Da han ikke ville drikke mere, lagde de ham op på et bord og slog ham i enden med en kæp, til han lovede at drikke videre. Næste gang, han kom på bordet, skar de frakkeskøderne af, så de bedre kunne komme til at slå. De afskårne skøder fik han under hovedet, for de ville respektere hans politikasket. Da betjenten gik under bordet, rejste en af børsterne sig og lagde planker fra marketenderiets dør til slusens skråning. Derpå kørte de en jordbør op for døren og lagde nogle tomme bajerflasker i bunden samt frakkeskøderne og betjenten ovenpå. Så trillede de ham ned og tippede ham af, og sagen var sluttet for børsternes vedkommende. Betjenten så man ikke ved Diget mere.

Senere kom der en anden betjent, der hed Nielsen, der skulle holde orden på den store flok arbejdere. Han blev senere landbetjent i Bramming. Han startede med at bede en børste om at hente sig en flaske brændevin, og gav ham penge med til det. Da han fik flasken, tog han en ordentlig dram og rakte flasken videre med de ord:

- Tag dig nu selv en dram og send flasken videre. Jeg skal gerne linjen igennem i dag. Her er alt jo i orden.

Efter den dag hilste børsterne altid på Nielsen som en kammerat.

I digebestyrelsens protokol under 4. maj 1912 finder man, at en linjebetjent ved navn H. Ejby Hansen tog sin afsked og fik bestyrelsens anbefaling med sig. Han afløstes af en tidligere sergent J. M. Kjær fra Sønder Farup.

Betjentenes løn var uden tvivl beskeden. Deres arbejde kunne være brydsomt nok, når de for eksempel skulle inddrive alimentationsbidrag eller sætte efter en forsvundet person. De forsøgte at opnå tillæg ved at søge små beløb som bidrag til cykelhold. Det mente digebestyrelsen var i overkanten af det tilladelige, og sendte forespørgslen til høring hos politimesteren. Denne mente imidlertid, at linjebetjentene skulle have samme vilkår som landbetjente, hvorpå bestyrelsen bevilgede 40 kroner pr. år til cykelhold. Når man ser sagen i sammenhæng med, at digeingeniøren samtidig uansøgt fik 300 kroners årlig lønforhøjelse, forekommer holdningen smålig. Det samme gør sig gældende, da en betjent bad om at få godtgjort regningen for nogle indkøbte skrivematerialer og fik afslag.

Stormflod 1909

I 1909 blev man overrasket af en større stormflod, der ødelagde en del af det gennemførte arbejde og blandt andet også jernbanebroen ved Sneum. Redaktør Willemoës, skrev en skarp kommentar under overskriften:

Den ødelagte Jernbanetrafik og Vesterhavsdiget

Den Omstændighed, at en Stormflod har ført sit ødelæggende Værk så langt ind i Landet langs Kysten og også har forvoldt det så mange og store Tab, der fremkommer ved den store og stærke Trafik til Esbjerg med vore Eksportartikler til England nu må ledes en stor Omvej for at nå Esbjerg Havn, vil måske gøre Regeringen og Rigsdagen mere lydhøre for Anlægget af et tilstrækkeligt stort og stærkt Vesterhavsdige end det, der hidtil har været at spore. Det var jo som bekendt med Nød og Næppe at Loven om Vesterhavsdiget blev ført igennem, fordi flere af Rigsdagens medlemmer, specielt Landdagsrepræsentanterne, fandt det for kostbart. Af det, der er passeret på Manø, hvor Diget holdt Stormfloden ude, tør vi gå ud fra, at havde vi haft et Dige fra for Eksempel Vester Vedsted og til et Stykke norden for Sneum Bro, ville dette ikke blot have skærmet mod alle de Tab, der er forvoldt Enkeltmand langs hele Kysten, men det ville med en til Vished grænsende Sandsynlighed også have skærmet den nu ødelagte Jernbanedæmning og Jernbanebro ved Sneum og dermed have befriet Staten og vore eksporterende Andelsforetagender for det direkte og indirekte Tab som Følge af Standsningen på denne for den danske Landbrugsstand vigtigste Jernbanerute.

Tipvognstog ved digearbejde. Prospektkort tilhører Torben Hestehave

Nu forestår Påbegyndelsen af Opførelsen af det store Vesterhavsdige fra Vester Vedsted til Store Darum, vi henstiller til Regeringen og Rigsdagen at tage i Overvejelse at søge dette Anlæg forlænget så langt nordpå, det vil sige til højtliggende Land nord for Sneum Å, at en lignende Kalamitet som den nu indtrufne ved Sneum fremtidigt udelukkes. Selv om der hertil skulle medgå nogle få hundreder tusinde Kroner, vil Summen dog næppe blive større end Udgiften rent økonomisk set ville lønne sig for Staten, for ikke at tale om, at Beboerne i den pågældende Egn også i høj grad ville nyde godt af en sådan Foranstaltning.³⁷

Da arbejdet med digebygningen endnu ikke var kommet rigtigt i gang, da stormfloden 1909 kom, gjorde den heller ingen nævneværdig skade. Der blev spredt en del materiel, hovedsagelig afmærkningspæle, ud over et større areal, men det var ikke værre, end at man hurtigt kunne samle dem sammen igen.

Stormflod 1911

Da stormfloden igen indtraf den 5. og 6. november 1911, var følgevirkningerne for det store anlæg meget værre. Selve Diget var for en stræknings vedkommende opført, men da det ikke var hverken stampet sammen eller beklædt med græstørv, skyllede en stor del materiale bort med floden fra Vester Vedsted Sluse og nordpå, og de eksproprierede arealer blev ødelagte af bølgerne, så ny ekspropriering måtte foretages.

Stiftamtmand Stemann berettede:

Ved Midnatstid mellem den 5. og 6. November trængte Vandet ind i Vester Vedsted By, og en halv Time senere var alle Veje og Tofter i Vesterbyen oversvømmet. Da der endnu var 1½ Time til Højvande, syntes Stillingen uhyggelig. Heldigvis steg Vandet dog ikke så meget som ventet, og det trængte ingen Steder ind i Husene. Da Floden hen ad klokken 3 om Morgen var på det højeste, stod det antagelig 7 – 8 Tommer lavere end ved Stormfloden 1909. På denne Del af det under Opførelse værende Dige, som endnu ikke af Entreprenøren var afleveret som færdig, anrettede Stormfloden betydelig Skade; derimod ikke på det færdige Fløjelige fra Havet og syd om Vester Vedsted. Her var Floden 6 – 7 Tommer lavere end Stormfloden 1909. Selve den nordligste Ende af Diget, hvor Gravemaskinen endnu arbejdede, blev på en Længde af ca. 150 Meter skyllet bort af Floden, der endog havde Magt til at bøje de svære Goliath Skinnespor på hvilket Gravemaskinen gik, således, at Sporets yderste Ende lå på tværs af Fyldgraven. Floden var denne Gang på selve Diget langs Havet ligesom i Ribe højere end i 1909, og ikke siden 1839 har den på denne Kyststrækning været så høj som i 1911. På de til Opførelsen af Kammerslusen ved Ribe påbegyndte Arbejder, forårsagedes meget betydelig Skade.³⁸

³⁷ Ribe Stifts Tidende 10. december 1909

³⁸ Årbog 1914, side 732

Man tog straks fat på reparationerne, som hurtigt var klarede. Det må dog have været en bét for entreprenørfirmaet, vi kender blot ikke konsekvenserne mere. Imidlertid forløb størstedelen af vinteren med arbejdet på Fløjdiget i Vester Vedsted, og det var først omkrig midten af marts måned, at vejr- og færdselsforhold tillod at sætte fart i reparation af beskadigelsen.

130 Mand, hvoraf cirka Halvdelen var Polakker, var beskæftigede med dette Arbejde, der udførtes dels med Trillebøre og dels med Tipvogne trukket af Heste. Besøgende havde Lejlighed til at sammenligne de Indfødte Arbejdere med Polakkernes, og man var ikke længe om at opdage, at Polakernes Børe ikke var nær så fulde som de Indfødtes, men at Arbejdet til gengæld gik mere støt for de første end for de sidstnævnte. Så meget som muligt af den udskyllede Fyld skrabtes af og førtes ind i Diget igen. De afrevne Græstørv, der lå begravede her, og som var nogenlunde hele, blev taget fra og senere lagt på Diget igen. Lokalt undrede man sig over, at disse Græstørv efter den Medfart de havde fået efter det foregående Års Udtørring og Begravelse i Sandet ved Stormfloden, atter skulle komme i grøde. Dette skete virkelig for de fleste Tørvs vedkommende.

At der dog også har været Tørv, der har været for medtagne, kunne man se på de nøgne Pletter på den ydre, og navnlig på den indre Skråning, hvor det imidlertid havde mindre Betydning. Disse Pletter blev ikke tilsåede i Sommertiden men først hen på Efteråret.

Mand og mand imellem snakkede besøgende om, at det var dristigt at lade disse pletter ubesåede, fordi et højvande kunne skade Diget, hvor det lå ubeskyttet. Desuden frygtede man sandflugt fra de åbne pletter. Avisen skrev:

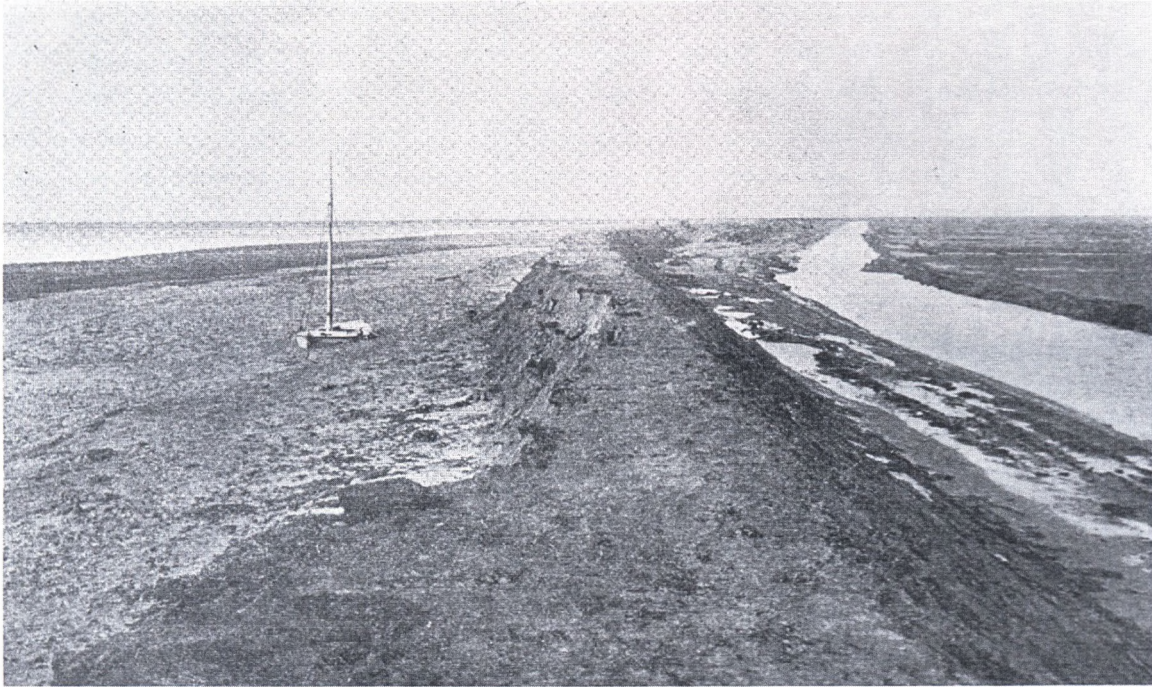
Der bør gøres noget for disse Grubers Tilplantning. Ligeledes kan Besøgende ved Havet ved Vester Vedsted opløftes ved Synet af Fyldgraven indenfor Diget syd for Manø Rampe mellem denne og Slusen.

Reparationerne af det beskadigede Dige fuldførtes sidst i maj måned, men samtidig gjaldt det om, at Diget førtes videre. De to gravemaskiner blev eftersat og bragt i orden, og den nye arbejdede videre langs Diget, mens den gamle anbragtes ved Bjerrum for at grave fyld til den gamle å. To lokomotiver med tilhørende tipvogne bragtes på plads.

Der blev lagt spor ud og anlagt en tipvognsbro (der senere væltede), ud i det gamle åleje, men føret ude i engene var endnu for dårligt til, at man kunne tage alvorligt fat. Desuden havde en kulstrejke i England forsinket leverancen af kul til tipvognstogene. Der indtraf en forårsflod den 9. april, og denne forårsagede også nogen forsinkelse, så man først kom i fuld gang midt i denne måned. Begge gravemaskiner arbejdede både dag og nat. Skønt den gamle arbejdede det meste af sommeren trukket af to lokomotiver, dels med at grave sandfyld ved Bjerrum og dels ved at grave klæg ude ved Diget, fik den ikke mere end strækningen over den gamle å fyldt.

Arbejdet ved én af de små sluser. Foto tilhører det danske Hedeselskab

Parti af Diget nord for Vester Vedsted Sluse efter stormfloden i november 1911. Græstørvsbelægningen var enten endnu ikke groet sammen, eller den manglede, da floden indtraf. Foto: Ingeniør Kr. Thomsen

Den forholdsvis store arbejdsstyrke, som istandsættelsen af det store ødelagte digestykke fordrede, bevirkede at reguleringen og græstørvsbeklædningen ikke ville holde trit med gravemaskinernes arbejde, og skønt der efter istandsættelsens fuldførelse kunne sættes mere kraft på reguleringen og græstørvsbeklædningen efter maskinerne, var det kun med den yderste anspændelse, at det opnåedes at få digestykket syd for Kammerslusen færdigt til aflevering inden første september, og samtidig var der nord for Kanalen oplagt fyldt til cirka en kilometer dige, der ikke var reguleret. Allerede sidst i juli måned havde den store gravemaskine passeret Kanalen. Denne imødesete begivenhed forløb uden mindste uheld. Broen, hvorpå overfarten havde fundet sted, blev derefter indrettet som kørebros med en klapbro i midten for sejladsens skyld, og over denne bro førtes dernæst det øvrige materiel. Efter at Diget syd for Kanalen var gjort færdigt til september, gik gravemaskinen nordpå, mens mandskabet tog fat på reguleringen. Det varede ikke længe, før en ny hindring viste sig, idet arbejdernes antal svandt mere og mere ind. Folkene foretrak at arbejde ved sluserne, hvor der dels var rigelig lejlighed til akkordarbejde og dels lettere forplejningsforhold, idet mange af folkene ved digearbejdet havde langt til natkvarteret og måtte bo helt oppe ved Bjerrum. Til sidst svandt arbejdernes antal således ind, at maskinen måtte standse længe før tiden, for til trods for megen regn, var føret dog lagt bedre om efteråret end om foråret, når alt var blevet opblødt af vand. Maskinen var nået

Skader efter stormfloden 1911. Foto i Sydvestjyske Muséer

langt over halvvejen. Hele resten af efteråret hengik med regulering og græstørvsbeklædning nord for Kammerslusen, selv om det var vanskeligt for folkene at færdes på de opblødte skråninger.

I vintertiden arbejdes på Fløjdiget ved Vester Vedsted og ordning af overkørsler ved Fyldgraven. Entreprenørerne og ingeniørerne opgav deres friluftsliv i de transportable huse og vendte tilbage til civilisationen og fandt lejligheder i Vester Vedsted.

Foruden det egentlige digearbejde blev der udført et betydeligt sikringsarbejde ved Digets overgang over den gamle å. Selve foden af Diget blev sikret med et lag faskiner spækket med pæle på kryds og tværs, og ud for digefoden, især ved den gamle å blev bygget høfder af faskiner, forsynede med tværribber, for at der kunne danne sig et passende forland. Meningen med disse anlæg var ikke at beskytte selve Diget ved at dæmpe bølgeslaget ved stormflod, det ligger de for lavt til; men Diget trængte til et godt forland på det mest udsatte sted på hele strækningen.

Allerede i juni måned 1911 var man begyndt på Kammerslusen, og om efteråret havde man en stor del af såvel de interimistiske som de permanente spunsvægge rammede. Da stormfloden den femte og sjette november kom, blev

de revet op igen, og alt tømmeret blev skyllet bort. Rambukke og kraner blev kastet i Kanalen. Før man atter kunne begynde på ramningen, måtte maskinerne fiskes op og tømmeret samles sammen igen. Dernæst indtrådte i begyndelsen af 1912 stærk frost, der samtidig med de korte dage bevirkede, at maskinerne netop kunne blive fyrede op til aften, for dernæst atter at fryse til næste morgen. Selvfølgelig må den slags arbejder gå langsomt på denne årstid, og man kan undres over, at folkene kunne udholde at bo i træhuse, selv om disse blev udstyret med små ovne. Det var egentlig først hen på foråret, at man kunne begynde at se nogen fremgang. Det tog en masse tid at ramme den kolossale masse træ og navnlig de mange svære og lange planker, og til trods for at de to damprambukkes centnertunge slag dag og nat hamrede på plankerne, nåede man dog ud over midten af juli måned 1912, før man kunne begynde betonstøbningen. Denne gennemførtes hurtigt og blev færdig sidst i august. Samtidig med betonstøbningen foregik opmuringen af paramenterne af brosten på sidemuren, disse fremtrådte i en smuk grå farve og så betydelig solidere ud end klinkeparamenterne på afvandingssluserne. Bunden af slusen blev afdækket hele vejen igennem med klinker undtagen på tærsklerne, der dannedes af svære granitsten. Så snart betonstøbningen nærmede sig afslutningen, blev der taget fat på opstilling af portene. Det begyndte uheldigt, fordi den først opstillede port væltede - dog uden at anrette nogen skade på mennesker eller materiel. Derefter var det smedenes slag på de glødende nagler, der satte karakteren over arbejdspladsen. Når man nærmede sig, lød det, som om man nærmede sig et skibsværft med dets tusinde af hammerslag dagen lang. I løbet af to måneder blev portene samlet og anbragt på plads, ligesom manøvringsspillerne anbragtes. Besøgende på byggepladsen forbavsedes ved at se folkene dreje de svære, tunge jernporte blot ved et tryk med hånden.

Da så portene var vel ophængt, tjærede og malede, troede man, at nu skulle vandet til at løbe igennem Slusen, så løbet i Kanalen ved siden af kunne fyldes, men der toges atter fat på ramning af dæmning uden om stenglaciserne og stenkastningerne foran og bagved Slusen. Dæmningen foran væltede en dag af højvandets tryk. Samtidig hermed arbejdedes på jordarbejdet ved begge sider af Slusen. På søndre side var beskyttelsesdiget opført og ført hen til Kanalen. Fylden hertil er taget af Kanaldiget syd for Kanalen, men desuden er det gravet ned under terrænoverfladen en snes meter ind i engen. På nordre side er fylden dels taget af en fyldgrav indenfor Diget, dels i Kanaldiget nord for Kanalen. Man tvivlede på, om Kammerslusen kunne tage vandet uden alt for stor strømhastighed.

Ved Kammerslusen var i sommerens løb beskæftiget cirka 100 mand. Folkenes fortjeneste var på grund af den rigelige lejlighed til akkordarbejde god. Dette var ifølge redaktør Willemoes' opfattelse årsagen til, at man gennemgik her så gode folk, blandt hvilke slagsmål og spektakler hørte til sjældenhederne. Dette forhindrede dog ikke, at der ved særligt festlige lejligheder kunne kigges lidt dybt i bægeret som for eksempel ved en kammerats begravelse, der foregik en søndag. Da meldte den sidste del af følget sig først atter til arbejdet den følgende torsdag.

Så snart vandet kunne gå gennem Slusen, blev Kanalen afdækket med sandsække, inden jordfyldingen blev begyndt. Der havde ligget en stor dyngede tomme sække på Skibbroen, som blev omdannede til bjerge af sandsække, der lå på pladsen parat til at nedlægges ved gunstig lejlighed.

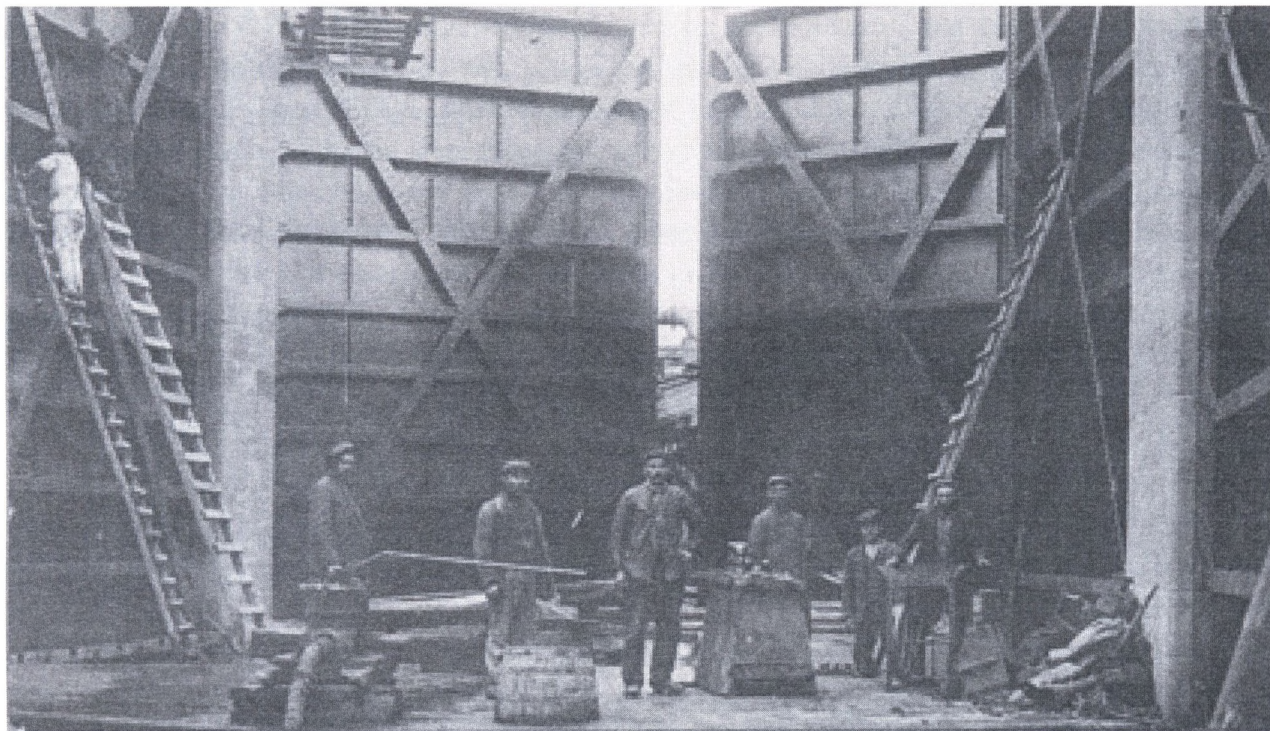

Stormfloden 1911. Skibbroen i Ribe. Foto: Lauridsen, Ribe

Slusen ved Vester Vedsted Bæk blev færdig i efteråret 1911 og tog ved stormfloden i november ingen skade, derimod afbrødes udgravningen af til- og afløb fra Slusen, idet hovedinteressen samlede sig om det beskadigede Dige. Ved den første prøveopstemning med jernskoddet til skylning af Slusen, viste det sig, at det foreløbigt indsatte spil af støbejern ikke kunne holde. Det blev udskiftet med spil af støbestål, der viste sig hensigtsmæssigt.

Slusen ved Kongeåen begyndtes i marts måned 1912 med udgravning af byggegruben, idet de øvre jordlag trilledes op med trillebør eller kørtes op med tipvogne forspændt med heste. De underste jordlag blev transporteret op med tipvogne, trukket af elektriske spil, indtil man nåede sandet, der blev pumpet op med en elektrisk drevet sandsuger, der flød på en flåde i graven. Samtidig med at udgravningen påbegyndtes, opførte man et lille elektricitetsværk, drevet af en sugegasmaskine. Denne maskine var hele sommeren hjertet i det hele.

Når den standsede, standsede alt, for fra elektricitetsværket blev kraften sendt igennem elektriske ledninger til samtlige maskiner, rambukke, trasmølle, sandsuger, betonblandemaskine og til pumperne. Efter at udgravningen ved udgangen af juli måned havde nået den tilstrækkelige dybde, begyndte man at ramme spunsvæggene ned. De blev færdige i løbet af omtrent halvanden måned, så man nu havde nået begyndelsen af august. Samtidig med ramningen havde man anbragt et system af filterrør til byggegrubens tørholdelse, hvilket system havde vist sig praktisk ved bygningen af Vester Vedsted Sluse og ved Kammerslusen.

Ribe Kammersluse. Foto tilhører Det danske Hedeselskab

Ved Kongeåen svarede det ikke til forventningerne, hvad man på forhånd efter jordbundens beskaffenhed havde haft grund til at håbe. Betonstøbningen var påbegyndt i midten af august, men det var først til september, at man havde fået afvandingsforholdene således i orden, at der kunne tages fat på støbningen af selve Slusens bund. Det blev vanskeligt at fremskaffe materialer til betonstøbningen. Sandet havde man på pladsen, idet det viste sig at det sand, der var oppumpet af byggegruben egnede sig til betonstøbning, men ved fremskaffelse af singels og cement var man afhængig af vind og vejr, idet de skaffedes ind ad søvejen, og her var forholdet det uheldige, at perioder med østenvind kunne standse arbejdet med betonstøbningen igennem flere dage. Betonstøbningen blev færdig til december. Samtidig med betonstøbningen opmuredes klinkeparamentet i forslusen og slusens bundafdækning. Kongeåslusen har fem åbninger, hver af fire meters bredde og adskilte med en meter tykke piller. Åbningernes højde ved skodderne og portene er 2,6 meter. Selve slusens længde er 25 meter og med forsluse og stenglaciser er længden et halvt hundrede meter. Hver åbning er overdækket med en betonhvælving til at bære diget, der føres over slusen. Ud mod havet er lukket med egetræsporte, nemlig to for hver af slusens åbninger, og inde bag ved Diget er indrettet jernskod til at sænke ned i slusen, dels som reservelukke og dels til at opstemme vandet bag slusen til udsylning af denne. Ved Kongeåen havde ca. 50 mand arbejde i sommeren 1912, deraf en del fra Vilslev og Jedsted.

Samtidig med, at der begyndtes ved Kongeåen, tog man fat på udgravningen ved Slusen ved Darum Bæk. Her blev alt, såvel klæg som tørvejord og sand suget op med sandsuger og aflejret i bassiner rundt om Slusen. Bassinerne var dannede ved opsætning af græstørv. I begyndelsen af juni begyndte ramningen af spunsvæggene, og dette arbejde gik rask og glat fra hånden. Da ramningen nemlig var færdig i begyndelsen af juli, anbragtes et filtersystem, der i den foreliggende jordbund ikke ville virke, og med eksperimenter med dette system hengik over en måned, så man var passeret over midten af august, inden betonstøbningen tog sin begyndelse. Materialerne blev nemlig også her fremskaffet ad søvejen, og besejlingsforholdene var endnu ringere end ved Kongeåen. Kun 10 á 15 mand var beskæftiget her. Mærkværdigvis viste det sig vanskeligt at skaffe folk, skønt man sagde, at forplejningen her var renligere og ordentligere end på de øvrige arbejdspladser.

Fortidens spor

Når man arbejder i Danmarks undergrund, kan man næsten ikke undgå at støde på spor efter tidligere menneskevirksomhed. En del er vel i dette tilfælde gået til grunde, uden at nogen har bemærket det, idet der ikke blev foretaget arkæologiske recognoseringer, således som det sker i vore dage. Imidlertid fremkom der et par fund, som kom til pressens kundskab.

Under overskriften: ”Interessant Fund fra Folkevandringstiden” meddelte Ribe Stifts Tidende den 22. april 1911, at ingeniør Ammundsen havde fundet to urner i bakkerne syd for Vester Vedsted bæks udløb i havet. Det var med stor forsigtighed lykkedes at få den ene ubeskadiget op, mens den anden gik i stykker. Fundet blev straks indberettet til Nationalmuseet, som derefter anmodede adjunkt Lassen på Ribe Katedralskole om at tage fundet i øjesyn og foranledige det indsendt til Nationalmuseet. Urnen blev så i den anledning bragt ind til købmand Termansen, hvor stadens interesserede borgere havde lejlighed til at tage den i øjesyn. Man daterede den til Folkevandringstiden mellem det tredje og femte århundrede efter Kristi fødsel. Den var cirka 18 tommer høj og 12 tommer over munden samt forsynet med et øre, hvorunder der fandtes fire fordybede linjer, hvilket er et særkende for gravkar fra det vestlige og sydlige Jylland. Der fandtes allerede flere lignende urner fra samme gravplads på Den antikvariske Samling, men ingen så store som den nyfundne. Den ville blive undersøgt af Nationalmuseet, ”men indeholder sandsynligvis ikke andet end nogle brændte Ben og måske en eller anden genstand af jern,” som avisen skrev.

Senere blev der fundet flere urner samme sted, der kun var meget lidt beskadigede, men noget mindre end den tidligere fundne. Man antog det for sandsynligt, at der ville findes en del flere, da oldtidsbegravelserne mentes at strække sig langt øst for Vester Vedsted. Ingeniør Thomsen indberettede fundet til Nationalmuseet. Der blev tillige afdekkes ”et Ildsted eller Offersted fra Oldtiden, sammenstillet af runde Sten” ved Vester Vedsted Fløjde.

I september 1912 fandt arbejderne ved Ribe-diget, en lille flaske indeholdende et stykke papir, revet ud af en hollandsk skibsjournal fra skibet *Olanda*, på hvilket der på hollandsk stod skrevet:

Digehytten i Vester Vedsted. Den rummer resterne af en mandskabsbarak fra Digebyggeriets tid. Længe var den i privateje. Nu ejes den af Esbjerg Kommune. Foto i Lokalthistorisk Arkiv i Vester Vedsted

Denne Flaske er kastet over Bord på 54 Graders 6 Min. nordlig Bredde og fem Graders 17 Min. østlig Længde af B. I. Jansma, Førstestyrmand ved det nederlandske S/S Olanda, hjemmehørende i Rotterdam på Rejse fra Torneå til Amsterdam med en Ladning savet Træ. Overtrukket Luft, urolig Sø, Skibet stamper i Søen. Sydvestlig Vind, Varme 29/79 og Term. 15 Grader C. Finderen anmodes høfligst om at sende dette til hr. Jansma, Schiermonnikog.

Det sted, hvor flasken var kastet over bord, lå et godt stykke nordvest for den hollandske ø Ameland, en af De vestfrisiske Øer ud for Zuidersøen.

Så vidt vides, var disse de eneste episoder, der forekom af denne art i de år, der blev arbejdet på Diget.

Uheld under arbejdet

Når så mange folk skulle arbejde på så begrænsede områder, kunne det ikke undgås, at der skete uheld. Småskrammer, brækkede fingre og slagsmål imellem børsterne hængte man sig ikke i, men større kalamiteter kom ved den altid årvågne lokalpresses indsats til offentlighedens kundskab.³⁹

27. december 1911: En Digearbejder, som i Begyndelsen af oktober Måned frastjal en Kammerat, med hvem han boede sammen hos Gdr. Antoni Hansen i Vester Vedsted, et portemonnæ indeholdende 15 – 16 Kroner, og som tillige havde stjålet en Cykle i Løgumkloster og en i Skærbæk, og som tillige havde gjort sig skyldig i Indbrudstyveri i Fiskeeksportør Tobøls Kontor på Esbjerg Havn, har nu fået sin Dom ved Ribe Herreds Ekstraret, hvorefter han skal hensættes til Forbedringshusarbejde i tre År samt udrede samtlige af Sagen flydende Omkostninger.

1.februar 1912: I går Eftermiddag, da man var i færd med at køre Jord ud til Kammerslusen skred en stejl Brink pludselig ned og Jordmasserne næsten begravede to af Arbejderne. Arbejdsmand Löschte af Ribe blev så medtaget, at han straks måtte føres til Sygehuset i Ribe. Det viste sig ved Undersøgelsen på Sygehuset, at Löschte var stærkt forslået og forkommen, men snart vil komme til Hægterne igen. Den anden slap med overfladiske Skrammer.

19. februar 1912. Et voldsomt Sammenstød fandt i Aftes Sted i Vester Vedsted Kro mellem en Del Polakker og nogle af vore egne Arbejdere ved Vesterhavsdiget. Det begyndte med et Skænderi, der gik over til Håndgribeligheder, hvorpå Polakkerne trak Knivene. Blodet flød, og flere af de danske Arbejdere blev ilde tilredte. En enkelt fik fire Knivstik i Hovedet. Efter Slaget forsvandt Polakkerne, og da de ikke er set siden, formodes de at være stukket af over Grænsen.

Kromand M. Boisen i Vester Vedsted Kro fandt anledning til at korrigere oplysningen og indsendte tre dage senere følgende:

I Anledning af Meddelelsen i Ribe Stifts Tidende om Slaget i Vester Vedsted Kro vil jeg benytte Anledningen til at gøre opmærksom på, at samtlige danske Arbejdere, der opholdt sig i Kroen for at spise til Aften, var fuldstændig ædru. Imidlertid kom flere Hold Polakker til og gav sig til at drikke og synge deres Nationalsange. Herunder opstod der Planer om at angribe de danske Arbejdere. De havde flere Gange anmodet polakkerne om at forholde sig rolige, da de alle som på et Signal rejste sig og begyndte Spektaklerne med at slå til en dansk Arbejder, hvem de bibragte et par Knivstik. Følgen heraf blev, at de danske Arbejdere straks tog Affære, og i mindre end et par Minutter hældte alle polakker udenfor, som så at sige alle forlod Byen straks.

³⁹ Alle episoder er citeret efter Ribe Stifts Tidende de nævnte datoer

24. februar 1912: En af Hovedmændene i Affæren imellem Polakkerne og Digearbejderne havde i går vovet sig tilbage til Arbejdspladsen ved Diget, hvilket havde til Følge, at han straks blev anholdt og ført til Arresten her i Byen.

8. marts 1912: Arbejdsnedlæggelse ved Kammerslusen. I Eftermiddags Klokken ét mødte en Deputation af arbejderne ved Kammerslusen ved Ingeniør Esbjergs Kontor. Akkorden havde hidtil været 36 øre pr. Time for Dagarbejde, og 45 øre for Over- og Natarbejde. Man forlangte dette forhøjet til hhv. 40 og 50 øre. Da Ingeniøren imidlertid ikke på stående Fod kunne indgå på denne Fordring, men udbad sig Frist til Tirsdag for at konferere med sit Firma, nedlagde cirka 30 Mand straks Arbejdet og forlod straks Arbejdspladsen, mens en Snes Mand, mestendels Formænd og Håndværkere blev tilbage.

Det kan tilføjes, at de strejkende genoptog arbejdet den følgende mandag og meddelte, at de bare havde haft brug for et par fridage.

29. maj 1912: En styg Ulykke ved Kammerslusen. I morges ved 7-tiden fik Andreas Hansen Kristensen af Nørre Farup Hovedet næsten knust ved, at en Rambuk faldt ned over ham. Han blev straks efter Ulykken ført ned i en Motorbåd og sejlet ind til Byen, og efter at han var tilset af doktor Agerbæk og Sygevoغن var skaffet til Stede, blev han indlagt på Sygehuset. Den Tilskadekomne har Hustru og syv Børn. Rambukken var en Pidskebuk med et fast og et bevægeligt Ben, hvilket sidste den forulykkede var sat til at passe. Under Arbejdet gik det bevægelige Ben løst foroven, hvorved Bukken styrtede ned over Arbejdsmanden. Den Tilskadekomne er i Formiddag opereret af konstitueret Sygehuslæge Agerbæk, ... der meddeler, at der er sket Brud af Nakkepartiet af hvilket et Ben er trængt ind i Hjernen ligesom der er sket Brud på Hjerneskillens Bund. Det er tvivlsomt, om Patienten kan leve.

4. juni 1912: Arbejder ved Kammerslusen, Andreas Hansen, henligger på Sygehuset og vil komme til at ligge der længe, da der mod Forventning synes Chancer for, at han kan overleve. ... Imidlertid sidder hans Hustru hjemme med syv Børn, og selv om de har fået en første Hjælp af Entreprenør Monberg, vil der blive Smalhans under Husfaderens lange Sygeleje, hvorfor vi finder Anledning til at henlede Opmærksomheden på den Hjælpsomhed, der her i Byen og Eggen altid er redbon, når der kaldes på den, kan nu hjælpe dem, der sidder i Hjemmet i Farup og med Spænding imødeser de kommende Dages Bekymringer for at skaffe til Livets Ophold til de mange Munde. Stifttiddende modtager gerne bidrag og sørger for deres videre hensigtsmæssige Anvendelse. (Fru Quedens gav 10 kr., Jeppe Smidt i Sejstrup gav 2 kr., en anonym gav 5 kr. og senere gav endnu en anonym 2 kr.)

8. juli 1912: Foreligger de ren forbrydelse? Digearbejder Michael Dubas er i Aftes fundet druknet i Fyldgraven ud for Ydre Bjerrum. Han havde været borte hele Lørdag og Natten til i går, hvilket ikke havde vakt større Opmærksomhed, da der så ofte forsvinder en Mand for en lille Tid. Det menes, at den Forulykkede ville gå ud på en Tømmerflåde og derved er faldet i Vandet og omkommet. Han var 28 År gammel. Herredsfuldmægtig Pontoppidan og

Distriktslæge Bintzer har i Formiddag afholdt legalt Ligsyn. Der var ingen tegn på Vold, uden at Halshvirvlerne var gået af Led. Den Forulykkede skal i Lørdags have spillet Kort med en dansk Arbejder, kaldet *Borgmesteren*, som senere er forsvundet.

13. juli 1912: Nogle af Arbejderne ville i Formiddag tage sig et bad i Kanalen, deriblandt den 19-årige Julius Larsen, formentlig stammende fra Holstebroegnen. Fra en Strimmel Sand ville han gå ud, men er formodentlig gledet af den stejle Skråning, da han pludselig forsvandt og gik til Bunds. Kammeraterne, som observerede Ulykken, dykkede ned efter ham, uden at det lykkedes at finde ham. Heller ikke med Både og Bådshager lykkedes det at finde ham.

16. juli 1912: Den druknede Arbejders Lig blev fundet i Vandskorpen lidt vest for Slusen. Hans Navn var Niels Julius Uhrskov Laursen af Pejbjerg ved Holstebro og 19 År gammel.

En notits i Nr. Farup kirkebog meddeler, at begravelsen blev foretaget af en metodistpræst.

25. juli 1912: Den nye store Gravemaskine passerede Kanalen den 18. Ds. og er nu på plads. Den vanskelige Overgang skete på en til Anledningen bygget fast Bro af meget svært Tømmer, Bæreskiner og Køreskiner. Maskinen vejer ca. 100.000 Pund. Broen belægges med Brædder, så Barakker og Materiel kan føres over den. – Samme Dag var der en Ulykke ved Kongeåslusen, hvor en ung svensk Arbejder, Sven Nilsson fik Saksen af en Rambuk ned over sig og fik en Skulder stærkt læderet.

Den 22. august 1912: En russisk Polak stjal i går Morges et Sæt Tøj fra en Kammerat ved Diget ude ved Kammer-slusen og forsvandt i retning sydpå. I aftes ved 6-Tiden opdagede Grænsegendarm Nielsen fra Kloby en mistænkelig Person. Ved nærmere Eftersyn viste det sig at være den nævnte Tyveknægt, der havde iført sig det Stjålne inden under sit eget Arbejdstøj og søgte at komme denne Vej ind på dansk Grund igen. Gendarmen tog Fyren med sig til Arresten i Ribe.

1. oktober 1912: Arbejdsmand Kristian Thomsen af Ribe, der i Eftermiddags skulle tiltræde Arbejdet ved Kammer-slusen, hvor to af hans Sønner er beskæftigede, er pludselig død ganske kort efter at han var begyndt derude. Han var netop begyndt at tippe nogle Vogne, da han pludselig styrtede om, formentlig ramt af et Hjerteslag. Afdøde efterlader sig Enke og 15 Børn, hvoraf to ukonfirmerede.

12. oktober 1912: En polsk Arbejders uheldige Flugt. En polsk Arbejder, som sammen med en Kammerat boede i Sdr. Farup og arbejdede ved Havdiget, besluttede for nogen Tid siden at forlægge Virksomheden til en anden Plads. Ved sin Afrejse kom han imidlertid for Skade at bryde Låsen på sin Arbejdskammerats Kuffert op og medtog så at sige hele dennes Indhold, hvilket havde til følge, at den daværende Digebetjent, Ejby-Hansen, forfulgte ham på fri-ske Spor og fik ham anholdt af Politiet i Tønder.

Dagen efter den voldsomme orkan den 3. december 1999 var leret fra forlandskanten trillet sammen i disse kugler. Få timer senere splattede de ud igen. Foto: Vadehavscentret, Vester Vedsted

Han kunne dog ikke udleveres lige straks, da det viste sig, at der var adskillige Uregelmæssigheder med ham i Tyskland, og efter en Tids Forløb idømtes han Strafarbejde i otte Måneder. Efter Udståelsen af denne Straf blev han i går overført hertil og afleveret til Ribe Herred. Nu kommer han nok til at aflægge et lille Besøg i Vridsløse.

30. januar 1913: En slem Tyveknægt. En Dom ved Ribe Herreds Ekstraret lydende på 80 Dages Fængsel på sædvanlig Fangekost for Tyveri ved Vesterhavsdiget. Den domfældte er en gammel, snedig Tysker, som i sit Hjemland tidligere er straffet 26 Gange for Tyveri, Bedrageri og Vold. I Eftersommeren kom han her ind i Landet og fik Arbejde ved Digeanlægget. Da skete en Dag i Oktober Måned, at en af hans Arbejdskammerater, Mikkell, tabte sit Portemonnais, hvilket Domfældte øjeblikkelig så Lejlighed til at stikke til sig. Ved nærmere at undersøge sit Bytte opda- gede den heldige Finder, at Pungen indeholdt 300 Rigsmark i Guld, og han fandt derfor, at der ingen smalle Steder skulle være, hvorfor han straks tog fat på en 20-Mark og lod Pengene rulle da han nåede Marketenderiet. Imidlertid

havde Mikkelt opdaget sit Tab og meldte Sagen til Politiet, som kom til og straks slog ned på Domfældte, hvor han ganske rigtigt fandt de 14 20-Markstykker. Han hævdede imidlertid på det Bestemteste, at han var den mest ærlige Mand under Solen og at Pengene og Pungen var hans lovlige Ejendom, samt at han i sit Ansigt Sved havde tjent Pengene ved et større Foretagende på Sild, og det har han uden at blinke fastholdt under Sagen. Politiet havde svært ved at tro ham, og puttede ham i Arresten og tog Pengene og Pungen fra ham. Fra Sild indløb så den kedelige Meddelelse, at det var aldeles usandsynligt, at Domfældte skulle have sparet noget op der. Da han derhos havde en meget plettet Fortid, og Pengene og Pungen var fundet i hans Besiddelse, bevirkede dette i Forening med de i Sagen i øvrigt oplyste Omstændigheder, at han blev dømt. De firs Dage vil dog næppe røre ham meget – Tiden skal jo gå med noget – men at han igen skal af med de rare Guldstykker til Fordel for Mikkelt, det vil sikkert smerte ham.

26. juni 1913: I går, da nogle Drenge legede ved Kammerslusen, tabte en et Ur i Vandet. Nogen Tid efter gik Slusemesteren iført Dykkertøj ned og søgte efter Uret, som han også efter nogen Søgen fandt. De uheldige Drenge kan altså få det tabte Ur igen.

4. august 1913: En af Ingeniør Hoffmans gamle Arbejdere, svenskeren Svend Johnson kom i går aftes ulykkeligt af Dage i nærheden af Kammerslusen under Transporten af en stor Jernslidse, der vejer 3000 Pund. Johnson og en Arbejdskammerat havde lige fået Slidsen læsset, og Johnson var kommet i Gang med Køretøjet efter Darum og var cirka 200 Alen fra Kammerslusen, da Vognen på Grund af det fedtede Føre pludselig slog over og væltede, således at Johnson fik Slidsen i Hovedet og var død med det samme. Afdødes Arbejdskammerat Kristian Kristensen, der er bosat i Peder Dovns Slippe i Ribe fik straks tilkaldt Slusemester Møller, og i Fællesskab fik de Liget fri og bragte det til Slusehuset, hvor der i Morges afholdtes legalt Ligsyn. Afdøde var ugift og har været beskæftiget ved Digearbejdet, siden dette påbegyndtes.

Diget som udflugtsmål

Det store arbejde kaldte selvfølgelig på egnens trang til at erfare noget om arbejdspladsen ved selvsyn. De nærmest-boende mødte ofte op og beså arbejdet og blev venner med arbejderne. Længere inde fra landet kørte man på udflugt i hestevogne til stedet. Ribe Stifts Tidende skrev:

Der er i Eftermiddags kørt flere svingende Læs Borgere ud for at se på Arbejdet, ligesom der i går dels pr. Cykle og dels pr. Vogn var Folk derude fra nær og fjern. Publikum har allerede opdaget, at Digets Skråning mod Havet, hvor det friske Græs nu spirer frem, afgiver et ypperligt Leje.⁴⁰

⁴⁰ Ribe Stifts Tidende 24. juli 1911

Hvor der er turister, kommer hurtigt folk til, som kan tjene en skilling ved at forsyne disse med lækre spiser. En dansk tradition er det jo, at man gerne skal have kaffebord på en udflugt. I dette tilfælde var det nærliggende, at den restauratør, der sørgede for mad til børsterne, også serverede for de tilrejsende turister.

Maketutværtten, Restauratør P. Jensen, der i Fjor residerede ved Vester Vedsted Sluse, sørger for Økonomien i den fine og forholdsvis velmøblerede Sommerpavillon, der er opført på en høj, tør Knude med vid Udsigt til Ribe, Esbjerg og Fanø. Sit Spisekammer og sin Ølkælder har han i Orden.⁴¹

Særlige gæster holdt deres indtog, når myndighederne skulle inspicere arbejdet. Flere gange kom regeringsrepræsentanter på besøg, og hver gang havde Jensen vist, at han var forberedt på gæster af alle samfundslag og med forskellige ønsker til beværtning. Da Dansk Ingeniørforening havde sommerudflugt til Ribe og Esbjerg med ca. 100 medlemmer, startede de klokken 8.30 i Vester Vedsted med besigtigelsen. Kaffe fik de hos Jensen, og dagen sluttede med middag på Klubbens Hotel i Ribe.⁴² Også de nærmestboende fik en lille fortjeneste. I 1912 meddeltes det, at der på Ydre Bjerrum var opført en pavillon, hvor der var rigelige forsyninger af faste og flydende retter og varer til at stille hungrende ganer, og at der derfra var der nem adgang til Diget.⁴³

Den 17. August 1912 inspicerede trafik- og arbejdsministeren, Thomas Larsen slusearbejdet sammen med digebestyrelsens fem medlemmer og kontorchef Nørgaard, vandbygningsdirektør Vestergaard, ministerens sekretær, cand. jur. Gregersen, ingeniør ved vandbygningsvæsnet og ingeniør ved digeanlægget Kr. Thomsen og statens tilsynsførende ingeniører Andresen og Christensen. De beså hele digeanlægget fra Vester Vedsted til Kongeåslusen og fik nøje forklaring om alt. Klokken fire om eftermiddagen vendte man tilbage til Ribe, hvor digebestyrelsen senere gav middag på Klubbens Hotel, hvor foruden de ovennævnte deltog landstingsmand Vindfeldt-Hansen.

Folketingsmand Brorsen havde meldt afbud formedelst upasselighed. Desuden deltog entreprenør Hoffmann og Kirk og Monberg Jr.

Besøget gav redaktør Willemoës lejlighed til at nedgøre sin konkurrent på Varde-bladet "Ribe Amts Tidende", som havde fortalt, at ministeren ikke kunne få vin til maden, da han var på besøg. Willemoës skrev med slet dulgt fryd:

Da ministeren fik sin vin alligevel

Vardebladet Ribe Amtstidende og dets to Aftryk, Ribe Folkeblad og Sydvestjysk Folkeblad fortalte i Onsdags i en lille Notits, at Trafikministeren i Fredags, da han besøgte Kammerslusen, skulle have været trakteret med Vin, men desværre ingen fik, idet den Båd, der var undervejs med den herlige Væske, fik brud på Roret ud for Farup Enge og derfor ikke kunne komme længere. Da det ifølge de tre Blades i går omtalte Notits ikke er sandt, er det magtpåliggende, at Læserne ikke står ukorrekt oplyste, men får Underretning af en Karakter, der hviler på nøgtern Pålidelighed.

⁴¹ Sst. 8. maj 1915

⁴² Ribe Stifts Tidende 28. maj 1912

⁴³ Sst. 19. juni 1912

Ribe Byråd med gæster aflagde ofte besøg på arbejdspladsen. Foto i Sydvestjyske Muséer

Det kan oplyses, at Meddelelsen heldigvis er urigtig, idet Manden, der førte Båden, reddede Situationen ved at gå ind over Land med så mange Flasker, at Ministeren ikke blev udsat for det Savn, der har inspireret Bladene til den lille fantasifulde Notits.

Også personalet ved Kammerslusen lugtede den rare duft af fortjeneste. Slusemester Møller søgte om bevilling til at holde en afholdsbeværtning, hvor besøgende kunne få kaffe. Digebestyrelsen afslog ansøgningen under henvisning til, at det nok ville aflede hans opmærksomhed for meget fra slusearbejdet. Da fru Møller senere søgte om det samme fik hun også afslag.

Imidlertid søgte Thyge Thygesen på Yder Bjerrum ganske få måneder efter, at fru Møller havde fået afslag, og hans ansøgning blev modtaget med stor velvilje. I bestyrelsesprotokollen står den 23. februar 1923:

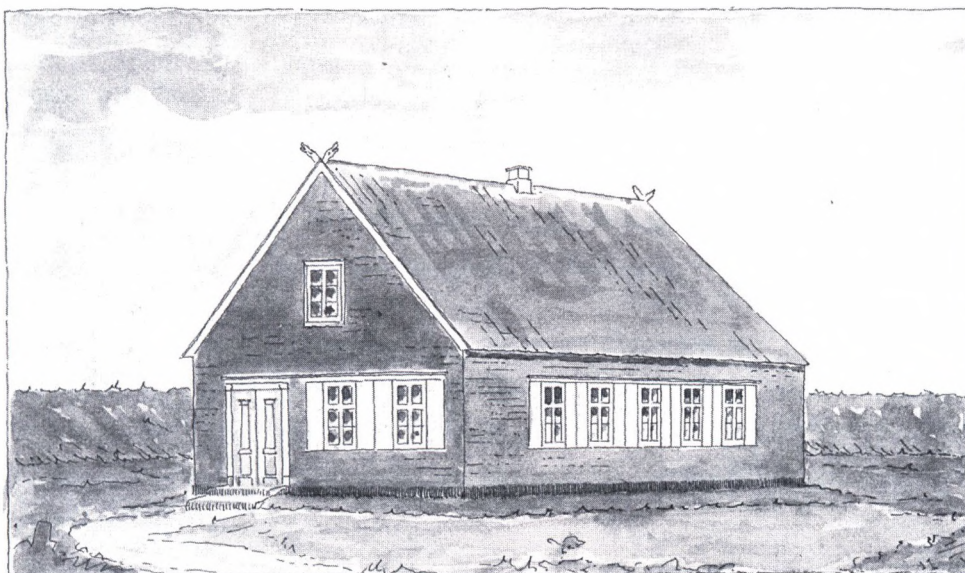
Ved den almindelige Drøftelse af Sagen viste det sig som en Opfattelse, at det ville være ønskeligt at få en Beværtning ved Slusen, da de to tilstedeværende, Kanalhuset og Ydre Bjerrum ligger for afsides, og der navnlig i Sommertiden kommer mange Turister og andre Besøgende.⁴⁴

Thygesen var i gang med byggeriet af Kammerslusepavillonen allerede i maj samme år.

⁴⁴ Digekommissionens protokol den 3. februar 1923

Digebestyrelsen med gæster. Personerne er desværre ikke navngivet. Herren med den sorte kasket er J.J.Andersen (Rytter) i Vilslev. Foto tilhører Sine Kulmbak i Vilslev

*Arkitekt Aksel Hansen, Ribe, tegnede Pavillonon ved Kammerlusen.
Efter flere ændringer af planerne opførtes denne bygning. Tegning i Byhistorisk Arkiv, Ribe*

Sluserne blev først færdige

Vester Vedsted Bæksluse blev ikke leveret til den aftalte tid, og Digebestyrelsen pålagde derfor entreprenøren dagmulkter (bøder) for hver overskredet dag. Endvidere blev der truet med, at arbejdet kunne fratages ham og overgives en anden på hans regning. Ved at spænde alle kræfter for, endte det med en aflevering og en samlet mult på 8000 kroner ud af de 61.000 kroner, som hele arbejdet var takseret til. Så kunne Hoffmann færdiggøre digestykket hen over slusen, efter at sluseentreprenøren havde fjernet sine redskaber og skure.

24. maj 1913: Kammerslusen færdig og afleveret. I Torsdags var Slusen besigtiget af Bestyrelsen og den ledende Ingeniør ved Digeanlægget Kr. Thomsen og Statens Tilsynsførende, Ingeniør Buhl med Entreprenøren, etatsråd Monberg og dennes Ingeniør hr. Kjær-Pedersen. I Aftes fandt den formelle Aflevering Sted på Klubbens Hotel, hvor de ovennævnte Herrer og Digebestyrelsen var til Stede, og hvor den ved Overdragelsen nødvendige Protokol blev underskrevet.

Stillinger ved Diget

Der skulle ansættes folk ved det nye Dige. I hver halvdel skulle ansættes en opsynsmand, og ved Kammerslusen en slusemester og en slusemedhjælper.

Opsynsmændene fik distrikt, så at det var Kammerslusen, der adskilte dem. Dette medførte, at lønnen blev forskellig. Man annoncerede således:

Digeopsynsmænd

Der skal ansættes to Opsynsmænd ved Diget for årlig Løn af 500 Kroner for den sydlige Del og for den nordlige Del 550 Kroner. Ansættelsen gælder for et År. ⁴⁵

Stillingerne søgtes af 24 lokale folk. Arbejdsmand Martin Nielsen af Vester Vedsted blev antaget som opsynsmand for den sydlige del, og husmand Hans Jensen af Darum for den nordlige del. Begge måtte love at antage en medhjælper, som kunne afløse og evt. assistere ved slusernes vedligeholdelse. Opsynsmændene arbejdede til bestyrelsens tilfredshed. Allerede 1918 fik de uansøgt et dyrtidstillæg hver på 100 Kroner.

Slusemester

Slusemesterens arbejde var noget mere ansvarsfuldt, og der fulgte tjenestebolig med til både mester og medhjælper. Til at begynde med havde bestyrelsen regnet med, at medhjælperen kunne leje et værelse hos mester i dennes bolig, men man indså alligevel, at det ville blive for uattraktivt, og så lod man en medhjælperbolig opføre.

⁴⁵ Ribe Stifts Tidende 2. marts 1914

Dikekommissionen på udflugt. Liggende nr. 2 fra venstre er C.F.Rosenstand. Foto tilhører Sine Kulmback, Vilslev

Slusemesterens hus ligger som bekendt lige nord for Ribe Kammersluse, og medhjælperens lå syd for. Mesters bolig blev udbudt i offentlig licitation og bestod i huset, som i det ydre næppe har forandret sig synderligt. Desuden var der stald med plads til to køer, to heste, og to svin foruden fjerkræ og får samt brugsret over seks tønder land jord. Jorden blev desuden merglet på bestyrelsens regning. I kontanter kunne mester hæve 1000 kroner årligt, dog fratrasket en beskeden sum til en pensionsordning.

Der kom 15 ansøgninger fra Manø, Ribe, Obbekær, Fanø, Vester Vedsted, Århus, Esbjerg, Kanalhuset, Nørre Farup, København og Tved. Den udvalgte blev Carl Møller fra København. Han havde en meget egnet baggrund, idet han var uddannet dykker.

Da manden var installeret, forlangte han, og fik, en båd, en brandstige og en brandhage. Bestyrelsen forsynede embedet med et væld af godt værktøj til en værdi af næsten 1000 kroner. Dertil fik mester indlagt telefon i sin bolig. Hans pligter var nøje udspecificerede. Han skulle føre tilsyn med Kammerslusen og sluse både igennem. Slusen skulle skylles, så tilstrømmende sand ikke blokerede for portenes frie bevægelighed, og endelig åbne og lukke portene ved henholdsvis ebbe og flod.

Det var nyttigt at ansætte en dykker. Det eneste dokumenterede tilfælde af, at han udnyttede sin kunnen, var da han hentede et tabt lommeur op af vandet, men det er nok for enkeltstående en episode til at bedømme omfanget af dykninger. I øvrigt kom Møller til at volde bestyrelsen nogen ærgrelse.

Møller købte en ajlepumpe af jern til 39,40 kroner til sin landbedrift, men da bestyrelsen kun havde bevilget en træpumpe til 18 kroner, ville de ikke betale differencen, men påberåbte sig alligevel ejendomsret til jernpumpen.

Møller blev flere gange grebet i forsømmelighed i tjenesten. Han lod sluseportene stå åbne i flodtid, og han lod opføre en større lade til sin bolig, end han havde fået godkendelse til. Da det forlød, at han havde indkøbt en fenne på egen bekostning, blev bestyrelsen meget betænkelig og klagede til ministeriet for offentlige arbejder. Ministeriet tildelte Møller en reprimande og foreholdt ham, at han først og fremmest havde at passe sit embede og ikke forsøge at udvide avlsbruget. I 1918 meddelte opsynsmændene, at Møller havde forket flodskarnet over i det gamle åløb i stedet for at fjerne det helt. Igen fik han en påtale. Kort efter besøgte bestyrelsen Kammerslusen og fandt, at Møller ikke havde lukket slusen ved højvandet, og han var ikke hjemme. Desuden bemærkede de, at han havde lagt an til en større udvidelse af sin lade, hvad han ikke havde fået lov til. Statens tilsynsførende ingeniør Ishøj gav Møller en alvorlig irettesættelse. – Ved en storm i 1923 havde Møller forladt sit hjem tre timer før dagligt højvande og var først vendt hjem et halvt døgn senere. Også dette medførte en reprimande. Da digebestyrelsens arkiv synes tabt, er det ikke muligt at se, hvad der videre skete.

Slusemedhjælper

Slusemedhjælperen fik en noget mindre bolig. Alt skulle stå i passende forhold til den sociale status, der knyttede sig til embedet. Der var to stuer, køkken med husholdningskælder, stald med foderlo, vaskehus og brændselsrum samt plads til to køer og to tønder land brugsjord. Hans årlige løn beløb sig til 700 kroner. Stillingen blev besat med F. J. Kristensen. Da han flyttede ind, var komfuret ikke i orden, det osede og kunne ikke trække, og askeskuffen var for stor til, at lågen kunne lukkes, men det var rimelige klager, som kunne afhjælpes uden udgift, idet murermesteren blev pålagt at bringe det i orden, inden han fik sin udbetaling. Kristensen har nok været beskeden i sine krav, for bestyrelsen gav ham 50 kroner til indkøb af buske og træer til sin have.

Færdigt arbejde

Hver gang Hoffmann afleverede et stykke arbejde, blev det nøje gennemgået af Digebestyrelsen og de tilsynsførende ingeniører, som målte alt efter og påtalte mangler, selv ned i detaljen, flodskarn, som ikke var fjernet, græspletter, hvor det såede græs ikke havde spiret og så videre.

Hoffmann måtte anmode om udsættelse af den endelige aflevering. Der havde været uforudsete skader ved stormfloderne, især den 9. april 1912, som havde påført ham forsinkelser. Han anmodede om udsættelse til den 8. juli 1914, hvilket blev bevilget. Ved den endelige besigtelse af strækningen, blev der atter påpeget en del mindre mang-

ler, som Hoffmann lovede at bringe i orden. Ministeriet meddelte, at Digebestyrelsen kunne overtage hele Diget med sluser, berme, fyldgrave og ramper ved udgangen af marts 1915. Dette må så anses for en administrativ overtageelse, den egentlige havde fundet sted næsten et år tidligere.

Endelig var det store arbejde så langt, at entreprenørerne kunne overdrage det færdige resultat til Digelaget.

I bestyrelsesprotokollen står:

1914, den 14. Juli foretog Digebestyrelsen i Forening med Ingeniørerne Buhl, Thomsen og Andreasen samt Entreprenør Wilhelm Hoffmann efter forudgået Anmodning Besigtelse af Digestrækningen fra Kammerslusen til Darum.

Herefter nævnes en række forbehold, der måtte bringes i orden, før man kunne tiltræde Diget, og protokolindførslen fortsætter:

Når de ovennævnte Mangler inden 1. September dette År er afhjulpne, udleveres Depositum. Hele Entreprisesummen udbetales med Undtagelse af 2000 Kroner nu, idet disse 2000 Kroner betales Entreprenøren den 1. Maj 1915, når eventuelle nye Skred er oprettede.

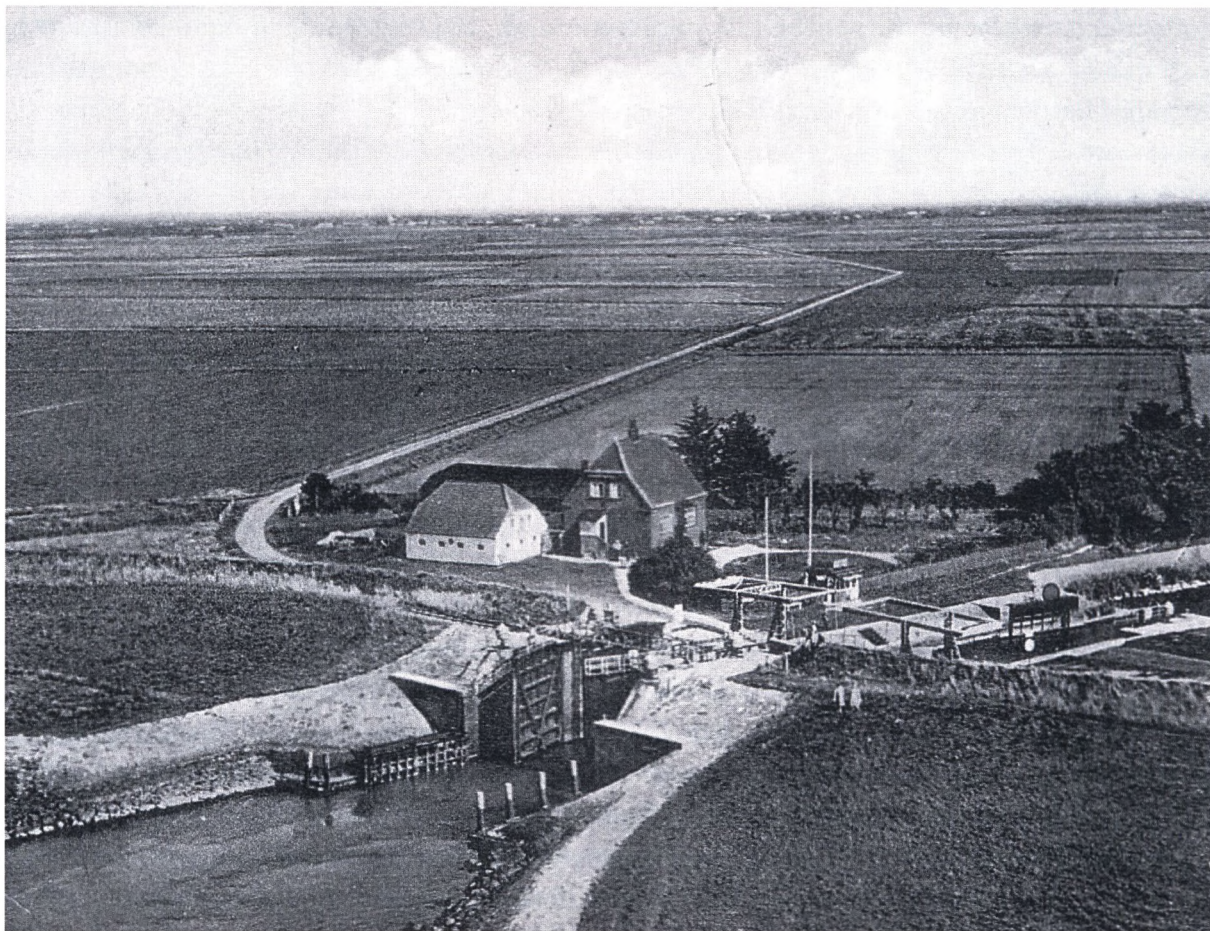
Ribe Stifts Tidende skrev begejstret:⁴⁶

Vesterhavsdiget færdigt og overdraget Digebestyrelsen

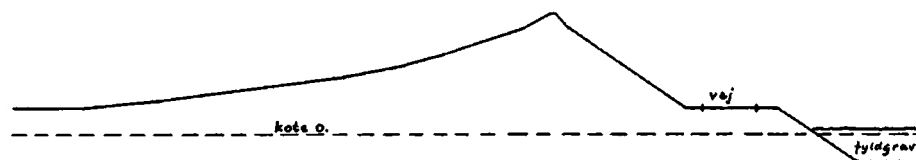
I går besigtigede Digebestyrelsen sammen med den ledende Ingeniør Chr. Thomsen den sidste og nordligste del af Vesterhavsdiget, hvis Jordarbejde derefter overtoges af Digebestyrelsen under Forbehold af, at visse mindre Mangler og de inden en Måned indtrædende Reparationer udføres af Entreprenørfirmaet. Da Digebestyrelsen tidligere har overtaget de forskellige Slusearbejder, har den nu overtaget hele Diget, der altså nu kan betragtes som færdigt. Resten af Entreprisesummen, der er i alt 635.000 Kroner vil nu blive udbetalt d'hr. Hoffmann og Sønner og G. Lössl undtagen et mindre Beløb, som holdes tilbage som Sikkerhed for Udførelsen af ovennævnte og evt. indtrædende Mangler.

Der havde forud været en diskussion i Digebestyrelsen om, hvorledes man skulle fejre færdiggørelsen af det store arbejde. Den 12. juni 1914 havde man sendt en delegation til København for at forhøre i ministeriet for offentlige arbejder, om det kunne være betimeligt at indbyde til en festmiddag, hvor Kongen kunne indbydes. Mon ikke nogen af de involverede havde set et ridderkors i horisonten? Men da der hverken i bestyrelsesprotokollen eller pressen er nævnt noget som helst om nogen festmiddag, må man regne med, at den ikke blev bevilget. Skulle nogen have afholdt den på egen bekostning, findes det ikke refereret.

⁴⁶ Ribe Stifts Tidende 15. juli 1914

Kammerslusen og Slusemesterboligen. Fotograferet omkring 1950. Prospektkort tilhører Torben Hestehave

Digeprofilen målt 1977. Højde 6,75 meter, bredde 34 meter, tværsnit $70,85 \text{ m}^2$ (Efter H.E.Sørensen)

Vedligeholdelse med videre

Digebestyrelsen fik herefter stadig nok at se til. Det store anlæg skulle og kunne ikke bare have lov til at stå uden tilsyn fremover. Der var stadig utallige gøremål med hensyn til vedligehold og ønsker fra bønderne om forandringer i tilknytning til Diget.

Høst-Madsen refererer, at Diget umiddelbart efter det var færdigt, truedes af markmus i tusindvis, som invaderede det og fandt stort behag i at opholde sig der, men sikkerheden blev reddet ved at lækatte, der sætter stor pris på musesteg, også slog sig ned på Diget.⁴⁷

Der skulle rettes ind med hegning, vandingskanaler til kreaturerne både indenfor Diget og på forlandet. Afgræsning, høslet, jagtudleje, fiskeriudleje ved sluserne, fjernelse af flodskarn og utallige andre spørgsmål trængte sig stadig på. Alene reparationerne efter stormene i vinteren 1916/1917 beløb sig til næsten 90.000 kroner. I årene under og efter Den første Verdenskrig måtte man sikre sluserne imod drivminer, hvilket kostede en net sum. Disse miner drev flere steder ind på land og sprængtes, hvilket forårsagede en mindre udgift så sent som sommeren 1919, hvor seks minehuller blev sat i stand. Efter vandbygningsvæsnets anbefaling blev der indkøbt to karbidlamper og 25 kilo karbid i forsøg på at imødegå minefaren. Direktoratet anbefalede i øvrigt, at der blev foretaget sikringsarbejder for 58.000 kroner, men bestyrelsen mente ikke, at der var grund til denne udgift. Ved Darum Sluse blev der lagt en række flydende bjælker, som opsynsmanden, Laue Jensen ikke var glad for. De forhindrede ham i at skaffe den afskårne grøde af vejen.

Bestyrelsen entrerede med nogle arbejdsmænd, om de ville påtage sig at reparere de opståede minehuller. Mændene forlangte 1 krone i timen i arbejdsløn, men gik dog ned til 0,85 kroner. Bestyrelsen ville kun strække sig til 0,80 øre, hvorefter der måtte søges kontakt med andre og billigere folk.

I 1922 blev der brugt flere penge på kystsikring med faskiner, glacis og høfder, end hele Diget havde kostet.

Den 30. august 1923 rejste der sig en storm med følgende stormflod, hvor bølgerne slog ind over digekronen, som lå i 4,5 meters højde over daglig kote 0. Der skete en del skader, men intet egentligt brud. Dette var sandsynligvis årsag til, at man diskuterede en forhøjelse af hele Diget til 6,80 meter men standsede alligevel med en forhøjelse på 75 cm, hvilket blev gjort billigt, da alt materiale, fyld og græstørv kunne tages fra det areal, som Diget allerede disponerede over. Staten betalte de to tredjedele af denne sum. Digeprofilen, der tidligere havde en topbredde af 2,50 meter, ændredes ved denne lejlighed til en mere spids form, så det blev umuligt for kreaturer at passere hen over det. De måtte derefter gå ad ramperne. Arbejdet blev igen udført af firmaet Hoffmann og Sønner. Dette arbejde afsluttedes med en bedre middag på Hotel Dagmar i Ribe.

Godt, at der blev foretaget en forhøjelse. Få måneder senere, i januar 1925 kom den næste stormflod, som næsten nåede digekronen. Forlandet led en del, men selv Diget holdt.

I årene 1978-80 blev der foretaget en radikal forstærkning af Ribediget

⁴⁷ Høst-Madsen side 46

Administrationen af Ribe Kammersluse blev i begyndelsen lagt på Digebestyrelsen, men den overgik senere til de kommunale myndigheder, hvorunder den endnu sorterer.

Landskabet efter inddigningen

Med bygningen af digerne ændredes situationen i Ribemarsken totalt. De hyppige oversvømmelser af saltvand hørte op, og den saltvegetation (saltgræsser), der har oversvømmelser som forudsætning, ophørte fuldstændigt. Egnens landboere havde tidligere i vid udstrækning baseret deres økonomi på opfedning af slagtekvæg, hvis føde var netop saltgræsser. Andre plantesamfund invaderede nu området og erstattede den tidligere marskvegetation. Der er dog ikke foretaget undersøgelser i Danmark, som i tilstrækkelig høj grad belyser dette aspekt. I Tyskland har man gjort sig omhyggelige iagttagelser, og resultaterne herfra viser, at der er omfattende forandringer i den lokale flora.⁴⁸

Den forringede afløbsmulighed igennem Vadehavet i samvirke med den opstemning af ferskvand, der bliver resultatet af lukkede sluseporte gennem længere tid, når vindforholdene kræver det, har medvirket til en forringelse af afvandingsforholdene i marsken og en stigning af grundvandstanden. Det menes, at jordens struktur og luftgennemtrængelighed er betydelig ændret. En del af marskens landbrugere kan dog ikke acceptere denne vurdering.

Et er landskabets fysiske forandring, et andet er menneskene langs Diget. Fra at have levet i en form for symbiose med havet, hvor udsynet over Vadehavet var dagligt, og besøget af det våde element et ukært, men dog tilvant fænomen, blev havet langsomt til en fjern størrelse, som man skulle opsøge hinsides Diget. Kun få driver i dag fiskeri eller tager på strandture til kysten udenfor Diget. Byggerier lægges overalt på den flade marsk uden hensyn til fare for oversvømmelse. Beboerne i marskegnene forlader sig trygt på beskyttelse af Diget. På den måde har Ribediget virkelig ændret indstillingen hos beboerne.

Men der kan stadig opstå det, der kaldes bagvandsproblemer.

En af de meget få bønder på egnen, som har skrevet erindringer, er Erik Hansen, Mejlby (født 1924). Han fortæller lidt om menneskets samliv med marsk og tidevand:

I efteråret, når det blæste op mere end normalt, var man ude hos kreaturerne ved Kanalhuset ... og man måtte så forsøge at skønne, om hjemdrivning af kreaturerne var nødvendig. Ikke noget rart valg at tage, men man lærte at leve med det. Vandets kommen og forsvinden igen kunne ske meget hurtigt, ofte om natten. De sidste stormfloder, før Digets etablering, gav vandmængder på 4,41 meter over kote 0. Kreaturerne i den gamle stald måtte stå i vand til lidt op ad benene, og fårene blev taget ind i køkkenet. Kornhæssene sejlede væk med strømmen, og det samme gjaldt roerne. Mellem gårdene i Mejlby var et lille dige på én meters højde, for at man i nødstilfælde kunne stå hinanden bi, og på dette dige vrimlede det med harer, der søgte redning som alle andre. Hele området var oversvømmet, og de indespærrede beboere kunne ud af døre og vinduer se strømmen af vand fosse forbi. Ajlen fra kreaturerne blev samlet i et hulrum under maskinhuset, og gårdens karl havde lige tømt denne såkaldte ajlekule. Som ny

⁴⁸ Ökosystemforschung side 55ff, m.fl.st.

på gården var han ikke vant til stormfloder, men han vidste, hvad det ville sige at håndpumpe 60.000 liter ajle, så han udbrød:

”Lad os lukke det ned i ajlekulen, den tager da noget!”⁴⁹

Digeforstærkningen 1980

Da forstærkningen blev foretaget, skrabede man først klæglaget af det gamle Dige og et stykke forland. Herefter blev de store pipe-line rør lagt op ad indersiden på det gamle Dige. Efterhånden, som man arbejdede sig frem, blev rør føjet til rør. Igennem dem blev der pumpet sand og vand fra den store sandpumper, der lå et stykke ude i Vadehavet. Sandet blev kernen i det nye Dige. Billederne er taget ud for Hillerup.

Pipelinerørene er afleveret på det gamle Dige. Foto: Karl Johan Bendorff, Vilslev

Ved forstærkningsarbejdet blev digeprofilen helt ændret. Den skarpe kam forsvandt, og man opbyggede et meget bredere dige, 152 meters bredde, med en topkote på 7 meter.

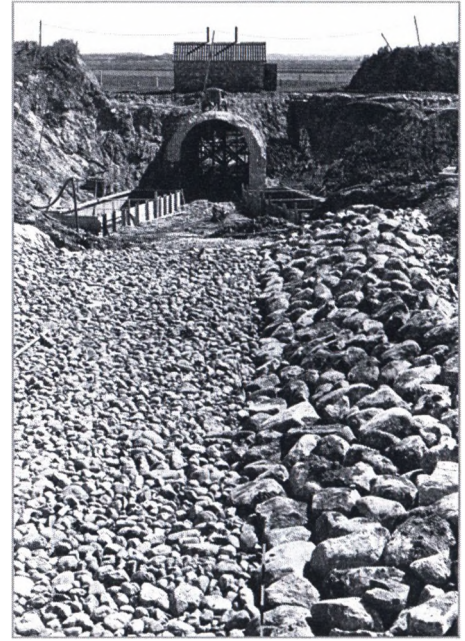
Hele arbejdet foregik maskinelt. Sand og jord blev pumpet ind og op gennem rør, og når vandet var tilstrækkeligt løbet af, blev massen jævnet med bulldozere. Klægen blev købt hos lodsejere, som havde klægbanker i deres arealer. Samtidig med opbygningen blev der anlagt bæremeveje langs Digets østside i hele længden. Projektet beskæftigede en brøkdel af det antal arbejdere, der havde været med til den møjsommelige opfyldning og udjævning af det første dige med skovle og trillebøre. Sluserne blev ombygget og forhøjet i tilslutning til den ændrede profil.

⁴⁹ Hansen, side 88

Sandpumperens forbindelsesrør til land.

Foto: Karl Johan Bendorff, Vilslev

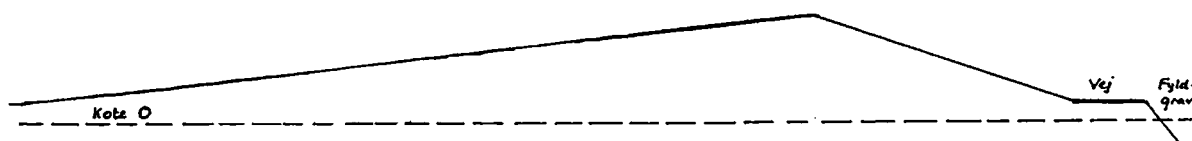
Darum Bæk Sluse blev også renoveret.

COWIconsult, Kystinspektoratet samt firmaet BOS & KALIS, Papendrecht i Holland stod for arbejdet, der beko-
stedes med 60 % af Den danske Stat. De sidste 40 % blev udredt af hhv. Ribe Amt med 24 %, Ribe Byråd med 8 %
og Bramming Kommune med 8 %. Hele anlægget kostede 80 mio kroner. Det blev påbegyndt 1978 og afsluttedes
første november 1980.

Når udgifterne ikke blev lagt på lodsejerne specielt, kan det ses som en anerkendelse af, at man fra officielt hold har
set, at sikringen af de kulturhistoriske værdier tæller stærkere i sammenhængen end landbrugets interesser.

Buldozere arbejder hhv. ved Vilslev og Vester Vedsted. Fotos af Karl Johan Bendorff, Vilslev og Verner Sørensen, Vester Vedsted

Det forstærkede Dige, 1980. Højde: 7 meter, bredde 64 meter, tværsnit 208 m² (Efter H.E. Sørensen)

Vigtige begivenheder

Ribediget har i de forløbne 100 år modstået mange stormflodsangreb fra Vesterhavet.

1924/1925

Diget blev forhøjet med 0,75 cm

1940-45

Den tyske besættelsesmagt lod en mængde forsvarsværker opføre i Diget eller tæt på dette. Enkelte kan endnu ses. Den 21/3 1943 blev en engelsk krigsflyver skudt ned ved Vester Vedsted Fløjddige. Der var opstillet 4 feltkanoner samme sted.

1946

Diget forhøjedes med yderligere én meter.

1962

Et stort hul opstod i Diget ved Vester Vedsted. Lokale bønder blev tilsagt for at udbedre skaden. De mødte med tomme kornsække, som blev fyldt med sand. Sækkene var enormt tunge at arbejde med.

1966

Den indre bærmavej blev etableret som en markvej.

1968

Isflod. Ved Ribe Kammersluse stod vandet 4,35 over normal 0.

Højvandstabel for Esbjerg Havn

1874	22/10	3,10	SV	1917	25/10	2,89	V	4/10	2,63	VSV 8	1967	23/2	3,07	SV 8	
1881	25/10	3,22	SV	1918	24/12	2,47	V	24/11	3,55	V 8		24/2	3,26	NV 8	
	28/11	2,56	SSV	1920	16/11	2,79	VSV	1942	16/10	2,58	NV 7	1968	15/1	3,81	VSV 10
	19/12	3,00	VNV	1921	18/12	2,64	VSV 9	1943	16/2	2,46	NNV 6		18/3	2,40	V 6
1882	30/4	2,79	SSV		31/1	2,70	V 6	1944	23/1	2,76	V 7	1973	13/11	2,70	VNV 7
	25/10	2,85	SØ	1923	30/8	3,75	SV 7	1949	24/10	2,84	VNV 10		16/11	2,52	VNV 7
1883	18/10	2,53	NV		4/11	2,60	VSV 8		26/10	2,95	VSV 6	1975	23/1	2,44	VSV 9
1884	27/1	2,53	S		16/11	2,75	V 10	1951	9/12	2,40	V 5		26/1	2,58	VSV 9
	28/1	2,56	VSV	1925	2/1	2,70	VSV 7	1954	16/1	2,54	VNV 10		28/9	2,55	VNV 7
	27/10	2,79	VNV		2/1	2,55	SSV 6		16/1	3,16	VNV 9	1976	3/1	3,48	V 8-12
	28/10	2,47	S		3/1	2,76	V 7		17/1	2,80	VNV 7		20/1	2,52	VSV 7-8
1885	5/12	2,79	NV		3/1	2,85	V 8		13/11	2,46	V 7		21/1	3,22	V 8-9
1891	11/12	2,73	N	1926	10/9	2,82	V 8		22/12	2,52	NV 7	1977	12/11	2,46	SV 7-8
1894	12/2	2,98	N		10/9	3,00	VNV 8	1955	13/1	2,70	VNV 8		12/11	2,84	VSV 7-8
	23/12	2,73	NV		12/9	2,54	VSV 9		29/9	2,42	V 7		13/11	2,52	V 7-8
1895	6/12	2,91	NV	1927	29/10	2,70	V 8		29/9	2,58	VNV 7		15/11	2,40	VNV 6
	7/12	2,85	NV	1928	24/11	4,00	VSV 11	1956	21/1	3,32	V 10		24/12	2,91	VSV 7-8
1898	3/12	2,59	V	1930	23/11	2,50	NV 7	1957	19/10	2,64	V 7	1979	18/2	2,70	VSV 5
1899	22/9	2,56	V	1931	6/12	2,50	VSV 7	1962	12/2	2,58	VSV 9		18/9	2,62	V 7
1906	13/3	2,56	NV	1933	11/10	2,40	SV 7		12/2	2,54	V 8		30/9	2,42	V 6
1907	20/2	2,62	VSV	1934	23/9	2,58	SV 6		17/2	3,40	NNV 10	1980	13/9	2,46	V 7-9
1909	3/12	3,91	SSV	1935	19/10	3,24	VSV 10	1965	1/11	2,64	VSV 7-8		15/12	2,50	SV 7-8
1911	6/12	3,59	VNV		20/10	2,44	V 8		2/11	2,90	V 8-9	1981	1/1	2,67	V 8-9
1914	4/12	2,79	SV	1936	18/10	3,02	V 9		4/12	2,42	VNV 4		7/10	2,86	VSV 8-9
1916	17/2	3,44	VNV	1938	1/2	2,58	SV 6	1966	4/12	2,68	V 7		24/11	4,51	VSV 9-10

Højeste vandstande ved Esbjerg havn ved stormfloder fra 1874 til 1981. Esbjerg Havneadministration.

1976

Ved midnat mellem den 2. og 3. januar 1976 opstod et lavtryk ved Skotland, som i løbet af natten bevægede sig sydøstpå med fare for stormflod ved Ribediget. En række flodbølger løb natten igennem hen over kysten og raserede flere gange Esbjerg Havn. I Ribemarsken og Tøndermarsken blev hen ved 20.000 mennesker evakuerede. Ved Kammerlusen var den højeste vandstand 4,70 meter, og hver tredje bølge skyllede over Diget. Man mente, at digerne sandsynligvis havde været bristede, hvis bare vandpresset havde været 20 minutter længere.⁵⁰

Igen den 21. januar kom en storm, hvor andre af landsdelens diger beskadigedes, men atter modstod Ribediget vandmasserne. Ribemarsken led under indvandsproblemer ved denne lejlighed.⁵¹ I en konklusion i forbindelse med gennemgangen af denne stormflod skrev Meesenburg:

Efter januar-stormfloden var den totale mangel på ydmyghed hos alle implicerede parter – fra ministeren og nedefter – noget af det mest slående. Undskyldninger og indrømmelser er totalt bandlyst, selv om enhver kan se, at der var al mulig grund til selvkritik. ... (Man) trøster sig med, at alt gik godt også denne gang.⁵²

1980

Stormflod. Forstærkningsarbejde gennemført.

1986

Stormflod.

1999

Orkan.

Hjalp det så noget?

I 1966 udarbejdede Ribe Amtsråd en betænkning⁵³, hvori det betones, at Ribediget indtil da havde været et værdifuldt værn mod havet, og at der ikke i de forløbne år havde været nævneværdige skader, hverken på digerne eller i marsken. Derfor kan spørgsmålet i kapiteloverskriften besvares med et stort ja. Igennem et hundrede år har baglandet ikke været oversvømmet af havvand. Ribediget er ofte blevet angrebet af Vesterhavet, men beredskabet i skikkelse af Digebestyrelsen har hver gang været på post, og der er ikke hidtil sket nævneværdige skader.

⁵⁰ Sørensen, side 61ff

⁵¹ Kingo Jacobsen i BYGD, side 3ff.

⁵² Meesenburg, side 32

⁵³ Ribe Amtsråds Betænkning, Ribe Marsken, 1966

Ribediget skal fortsat vedligeholdes og eventuelt udbygges for at sikre fremtidens beboere i baglandet mod saltvandsoversvømmelser. Man optog diskussionen om dette i 1975 i forbindelse med afvandingen af marsken. I samme forbindelse nævntes det, at stormfloderne i hhv. 1953 i Holland og 1962 i Tyskland havde vist, at de veltjente diger kunne komme ud for så ekstreme påvirkninger, at de blev nedbrudt. Man var endvidere allerede opmærksom på, at middelhøjvandet stadig stiger – i løbet af de seneste 100 år var det steget 27 cm. Ud fra disse betragtninger konkluderede man, at Digets dimensioner måtte anses for at være for små. I Tyskland havde man allerede forstærket digerne væsentligt.

Afvandingsforholdene i marsken var utilstrækkelig for landmændene. Der blev opsummeret tre forhold, der gjorde sig gældende:

- a) Jordens struktur var ændret.
- b) Afvandingsdybden var for lille.
- c) Vandgennembløbet oversvømmer jævnlige baglandet, når sluserne står lukkede.

Der blev arbejdet med flere løsningsmodeller, heriblandt et fremskudt dige, hvis linjeføring skulle ligge hen ved to kilometer vest for det nuværende Dige. Man sluttede dog med at vedtage et forstærket Vesterhavsdige, som skulle forløbe gennem hele digeforløbet fra den tyske grænse til Tjæreborgdigets nordligste punkt. Der skulle så etableres kraftige pumpestationer ved alle vandløbs udmundinger.

Imidlertid opkastede daværende stiftamtmand Morten Edelberg en ny tanke. Han påpegede, at oversvømmelser og især stormfloder ville gøre langt større skade på kulturværdierne i Ribe by end på landbrugsjorden. Han påpegede, at byen er et nationalt klenodie og turisterhvervet derfor i stigende grad beskæftiger mange personer. Hans konklusion var, at man burde tænke endnu længere frem med hensyn til digesikring, end amtsrådet anbefalede. Han påpegede, at sikkerhedsniveauet burde udstrækkes til 500 år mod det mere kortsigtede niveau på 200 år, som amtsrådet opererede med. Udgifterne ville efter Edelbergs beregning blive 29% større.

Diskussionerne fortsatte længe endnu, og i 1972 udsendte Ribe Amtsråd endnu en betænkning i spørgsmålet.⁵⁴ Heri holdt man sig endnu til en sikkerhedsperiode på 200 år.

Diskussionen mandede ud i en lov 1976,⁵⁵ hvorefter digeforstærkningen kunne gå i gang.

Edelbergs tanker viser sig at have været fremsynede. De største materielle skader kunne i vor tid i værste fald ske på Ribe Købstad.

⁵⁴ Stormflodssikringer. April 1974

⁵⁵ Lov nr. 319 af 10. juni 1976

Fremtiden

Holger Bilde Lauridsen skrev:

Mit ønske er, at det også i fremtiden må være sådan, at det er folk, der er bosat her, der står for bestyrelsen (af Diget). Man kunne jo forestille sig, at det var det offentlige, der stod for det – nu har de jo fået Kammerslusen – men jeg tror, at Diget har bedst af, at det er lokale folk, der ordner tingene.⁵⁶

Der påhviler da også digebestyrelsen et stort ansvar, nemlig ikke kun ansvaret for de dyrkede områder, som i Digets barndom, men i høj grad også for de mange bebyggelser, hjem og virksomheder, der siden anlægget har rejst sig i landskabet.

Der opstår stadig nye situationer, som der skal tages højde for. Klimaændringerne, som man frygter vil tage fart, forårsager sandsynligvis højere vandstand i havene på jordkloden.⁵⁷

Den globale opvarmning vil få verdenshavene til at stige langt mere, end man hidtil har troet. I en rapport ..., vurderer Arktisk Råds ekspertgruppe AMAP, at vandstanden frem til 2100 vil hæve sig mellem 0,9 og 1,6 meter.

Ifølge grafikken til nævnte artikel kommer Københavnerne til at se statuen af Den lille Havfrue i vand til op over halespidsen, og hvad betydning det vil få for beboerne i Vadehavets naboskab, skulle være kendeligt i landskabet. Udenfor Diget vil de daglige lavvander komme til at stå de nævnte antal centimeter højere, hvad der under alle omstændigheder får Vadehavet til at ændre karakter. I tilfælde af floder, kan bølgeslaget blive yderligere forstærket, når overfladevandet har større dybder. Konsekvenserne kan blive tunge at væge sig imod.

Stormflodssikringen ses i dag ikke kun som en sikring af landbrugsarealer. Det udnyttede areal er kun lidt formindsket, siden Ribediget blev opført, til gengæld er der bygget en del kostbare anlæg af industrivirksomheder i de tidligere marskområder. Desuden skal eventuelle skadevirkninger på gadenet, kloakanlæg, kabelanlæg, vandedninger og fjernvarme tages i betragtning. Hensynet til den tættere bebyggelse med boliger nødvendiggør i dag en anderledes indfaldsvinkel til digerne. Man kobler havdigernes sikkerhed sammen med en lidt kompliceret stormflodsvarsling, der tager menneskesikkerheden i agt. Derfor er det ikke rimeligt mere at lade udgifterne til digebeskyttelsen ligge på lodsejerne alene. Staten bør i højere grad træde til, hvad allerede betænkningen fra 1975 bemærker. Her står, at staten dækker 95% af anlægget af bærmevejene, og at vedligeholdelsen bør dækkes af offentlige midler.⁵⁸ En passus i betænkningen lyder:

De beskyttede områder er således i altovervejende grad knyttet til områdets sydlige del omkring Ribe By.⁵⁹

⁵⁶ Bilde side 21

⁵⁷ Politiken, 2. maj 2011

⁵⁸ Stormflodsudvalgets Betænkning 1975, side 8f

⁵⁹ Stormflodsudvalgets betænkning 1975, side 51

Tak til følgende

som, ud over Digebestyrelsen, på hver sin vis har ydet bidrag til dette skrift:

Erling Schmidt, Darum Sognearkiv. Sine Kulmback, Vilslev. Bent Hansen, Dansk Industrijernbaneklubs Forskningsafdeling. Svend Ohrt-Johansen, Ribe. Torben Hestehave, Ribe. Karl Andréén, Ribe. Karen Margrethe Melbye, Ribe Byhistoriske Arkiv. Stiftsbiblioteket på Ribe Katedralskole. Peter Billund, Vester Vedsted Sognearkiv. Bjarne Sørensen, Vester Vedsted. Verner Sørensen, Vester Vedsted. Stig Hegn, Vilslev. Karl Johan Bendorff, Vilslev. Mette Guldberg, Fiskeri- og Søfartsmuseet. H.E.Sørensen, Skærbæk. Ikke mindst tak til min hustru, Susanne Edelberg Mulvad for utrættelig korrekturlæsning.

Kilder og anvendt litteratur:

- Bangert, J.: Om Ribeeegnens Sikkring mod Oversvømmelser. Kbh. 1865
- Dansk Biografisk Leksikon. København 1979 ff
- Forhandlingsprotokoller for Digebestyrelsen, 1910 ff. I Digebestyrelsens arkiv
- Frifelt, Salomon: "Ad jyske Veje sønderud." Ringkøbing 1960
- Hansen, Erik: "Syv årtier i Ribe-marsken." Privattræk 1994
- Hein, Stig: "Sofus Jensen, en digebørste." I "Kongeåen," lokalhistorisk årbog for Jedsted og Vilslev 2009
- Høst-Madsen, Mogens: "Lidt om Digebyggeri." Historisk Samfund for Ribe Amt, årbog 1976
- Illustreret Tidende nr. 39, 1913
- Jørgensen, Laust Hansen. Levnedsløb i Arbejderbevægelsens Arkiv. Nationalmuseets arbejdererindringer, NIHA 1658
- Kingo Jacobsen: Stormfloderne langs Vadehavskysten januar 1976. BYGD, 7. årg. Nr. 1
- Kirkebøger for Vilslev, Farup og Vester Vedsted
- Kristensen, Evald Tang: "Gamle Folks Fortællinger om det jyske Almueliv." Kolding 1891ff
- Lauridsen, Holger Bilde: "Ribediget – spændende og gavnligt." I "Kongeåen," lokalhistorisk årbog for Jedsted og Vilslev 2009
- Meesenburg, H.: "Filosofi omkring stat og stormflod." BYGD, 7. årgang nr. 1
- Mulvad, S. (red.) "Min Ribe-historie." Esbjerg 2010
- Ribe Dige, reinforcement 1978-79. (Brochure uden udgiver, år eller forfatter.)
- Ribe Stifts Tidende under de angivne datoer i noterne
- Ribe Marsken. Betænkning, 1966 med bilag
- Riis, Jacob A.: "Den gamle By." Ribe 2007
- Rothenborg, Michael m.fl.: "Havet stiger hurtigere end ventet." Politiken 2. maj 2011
- Stemann, G.: "Stormfloderne på Ribe Amts Vestkyst." Fra Ribe Amt 1914
- Stock, M., m.fl.: "Salzwiesen an der Westküste von Schleswig-Holstein 1988-2001." Tönning 2005
- Do.: "Ökoforschungssystemforschung Wattenmeer." Heide 1996
- Stormflodssikringer. Revideret Betænkning. April 1974
- Stormflodsudvalget. Betænkning med bilag. Januar 1975
- Sørensen, Bjarne: "Vester Vedsted Sogns Slægts- og Ejendoms historie." (cd-rom)
- Sørensen, H.E.: "Vadehavet." Forlaget Melbyhus 1976
- "Umweltatlas Wattenmeer," Bd. 1. Nordfriesisches und Dithmarscher Wattenmeer. Tönning 1998
- "Vedtægter (med Partsfordeling) for "Digelaget for Marsken ved Ribe" fra Vester Vedsted til St. Darum." Ribe 1910

